

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI
İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE 1980 SONRASI ÖĞRETMENLERİN
SENDİKALAŞMA SÜRECİNİN ANALİZİ

Sevim BİRCAN EMİNAĞAOĞLU

2501960576

TEZ DANIŞMANI
Prof.Dr. Sinan Namık TURAN

İstanbul-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SEVİM BİRCAN
EMİNAĞAOĞLU Numarası : 2501960576

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : SİYASET BİLİMİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : PROF. DR. NAMIK SINAN TURAN

Tez Savunma Tarihi : 17.07.2019 Saati : 11.00

Tez Başlığı : TÜRKİYE'DE 1980 SONRASINDA ÖĞRETMENLERİN SENDİKALAŞMA SÜRECİNİN
ANALİZİ.

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NAMIK SİNAN TURAN		KABUL
2- PROF. DR. LEVENT ÜRER		KABUL
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ GİZEM BİLGİN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BURAK SAMİH GÜLBOY		
2- DOÇ. DR. L. HİLAL AKGÜL		

ÖZ
TÜRKİYE’DE 1980 SONRASI ÖĞRETMENLERİN
SENDİKALAŞMA SÜRECİNİN ANALİZİ

SEVİM BİRCAN EMİNAĞAOĞLU

Çalışanların haklarını korumak ve savunmak amacıyla sivil toplum örgütleri olarak sendikalar kurulmuştur. Öğretmenler de diğer çalışanlar gibi haklarını korumak, savunmak ve eğitim sorunlarına çözüm bulmak amacı ile örgütlenmişlerdir. 1980 öncesinde de olduğu gibi 1980 sonrasında da memur örgütlenmelerinde, öğretmenlerin başı çektiği görülmektedir. Günümüzde öğretmenlerin sendikalaşma oranı istenildiği kadar olmasa da diğer memurların sendikalaşmalarına kıyasla daha fazladır. Öğretmenlerin sendikalara olan ilgilerinin nicel olarak fazla gibi değerlendirilmesine rağmen gerçekte istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Öğretmenlerin sendikal örgütlenmesi ve öğretmen sendikalarının mücadelesi, gelecek kuşaklarda demokrasi kültürünün yerleşmesinde etkin bir faktördür. Bu sebeple, bu çalışmanın temel amacı Türkiye’de 1980 sonrası kamuda çalışan öğretmenlerin sendikalara ilgisini belirleyen faktörlerin neler olduğunu ve öğretmenlerin sendikalaşma ihtiyaçlarıyla sendikaların bu ihtiyaca ne kadar yanıt verebildiğini tespit etmektir.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye’de öğretmen örgütlenmeleri tarihsel olarak irdelenmiştir. Sonrasında ise 68 öğretmen ve 44 eğitim fakültesi öğrencisi ile anket yoluyla yapılan görüşmelerin analizi sunulmuştur. Görüşülen öğretmenler 58’i çeşitli sendikalara üye olup 10’u ise hiçbir sendikaya üye değildir. Yapılan görüşmelerin analizi ışığında, Türkiye’de 1980 öncesi ve sonrası doğanlar arasında sendikal düşünme biçimlerinin farklı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, araştırma verileri 40 yaş öncesi ve sonrası olarak işlenmiştir. Öğrenci grubu ise öğretmen olmaya aday 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşmuştur. Verilerin sayısal değerleri üzerinden yorumlama yapılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak öğretmenlerin geçmişten beri örgütlenme ihtiyaçlarının sebebinin sadece haklarını korumak ve savunmak olmadığı görülmüştür. Öğretmenler ekonomik ve sosyal hakların dışında eğitim politikalarında da etkili olmak istemektedirler. Lakin sendikaların bu konuda kendilerini yeterince gösterememesinin yanı sıra 4688 sayılı kanunun buna izin vermemesi de öğretmenlerin sendikal mücadeleye olan inançlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Buna ek olarak öğretmenlerin sendikaları siyasallaşmış kurumlar olarak görmekte olduğu ve sendikalar ile birlikte siyasi bir kimlikle etiketlenmek istemediği gözlemlenmiştir. Her ne kadar öğretmenler siyasi partiler ile sendikaların iş birliği içerisinde olmalarını isteseler de aynı zamanda siyasi partilerin, sendikaları arka bahçeleri olarak görmesini istememektedirler. Görevde yükselmelerin liyakata göre değil de sendikal kimliğe göre gerçekleştiğini düşünmektedirler. Bu durum, görevde yükselmek isteyen öğretmenlerin, iktidara yakın sendikalara üye olarak sendikal kimliklerini gerçekten farklı göstermelerine neden olabilmektedir.

Mesleki olarak iş doyumunun en fazla olduğu meslek grubu olması dolayısıyla öğretmenler işyerlerindeki barış ortamına çok önem veriyorlar. Yöneticilerle sorun yaşamamak ve arkadaşları tarafından dışlanmamak için pek çok öğretmen sendikal kimliklerini gerçek anlamda ifade edemiyorlar. Bu durumda öğretmenlerin, ya yöneticileriyle aynı sendikayı tercih ederek ya da hiçbir sendikaya üye olmayarak kendilerince iş barışını sağladıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sendika, öğretmen, örgütlenme, eğitim iş kolu, memur.

ABSTRACT

**AN ANALYSIS OF THE UNIONIZATION PROCESSES OF
THEACHERS IN POST-1980 TURKEY**

SEVİM BİRCAN EMİNAĞAOĞLU

In order to protect and defend the workers' rights, trade unions are founded as a form of civil society organizations. Like other workers, teachers have also become organized in order to protect and defend their rights and to find solutions to educational problems. It is evident that in the post-1980s era, just like pre-1980 period, teachers have spearheaded in unionization among other civil servant organizations. Today, far less than it is assumed to be, teachers' unionization rate is considered much higher compared to unionization of other civil servant branches. Nevertheless, it can be seen that in reality, teachers' interest in trade unions is not as high as the quantitative indicators claim to be.

Teachers' becoming unionized and the struggle of the teachers' unions play a significant role in the development of democratic culture in the following generations. Thus, the main goal of this thesis is to investigate the factors that shape the interests of teachers in unionization and to see to what extent unions could respond to these factors.

In this study, first the struggle of teachers' organizations is analyzed from a historical point of view. Later, an analysis of a set of survey interviews that were conducted with 68 teachers and 44 students of college of education. Among teachers who were interviews, while 58 of them were members of various trade unions, 10 of them have not officially enrolled to any trade unions. In the light of the analysis, it is observed that there is a considerable difference between the perception of teachers' unions between those who were born before and after 1980. In this context, the teachers were divided into two groups as those who are 40 years old or older and those who are younger. The students, on the other hand, were chosen among third and fourth grade

students of college of education. Based on these interviews, a comprehensive analysis and interpretation based on descriptive statistics is provided.

Consequently, a socio-historical review of literature revealed that protecting and defending rights of teachers could not be considered as the sole causes of why teachers have organized. In fact, alongside economic and social rights, teachers have demanded to be influential in the educational policies. However, in addition to the unwillingness and inability of teachers' unions in advocating an educational agenda, the fact that the law decree 4688 does not allow teachers' unions to be vocal have undermined the faith of many teachers in unionization. Moreover, it is observed that teachers perceive trade unions as political institutions, and they do not prefer to be labelled with corresponding political ideology by becoming a part of teachers' unions. Although favoring the cooperation between political parties and trade unions, teachers do not want political parties to see and act trade unions as their playing grounds. Furthermore, many teachers believe that promotions are bestowed based on political loyalties, not meritocracy. This situation, in return, leads to the fact that many ambitious teachers become a member of the government-supported teachers' unions and reflect their union-identities different than reality.

As a result of being one of the professions with most job satisfaction, teachers value the peaceful atmosphere in the workplace. In order not to have conflict with administration and not to be excluded and isolated by their colleagues, teachers do not express their real inner union-identity. Consequently, it is observed that teachers maintain peaceful workplace environment either by becoming a member of the same teachers' unions with their administration or by avoiding trade unions.

Keywords: Teachers-unions, unionization, education, profession, state employees

ÖNSÖZ

Toplumun mimarı öğretmenlerdir kuşkusuz. Öğretmenler geleceğin şekillendiricisidirler. Bir ülkede öğretmenlerin donanımı ne kadar fazlaysa ve öğretmenler ne kadar mutlu ise o ülke yarınlarından o kadar umutludur. Her sistem, her yönetim kendi devamını sağlamak ya da istediği toplumu inşa edebilmek için öğretmenlerden beklentiler içine girmişlerdir. Dünya insanlık tarihinde iktidarlar ve iktidar biçimleri değiştikçe toplumların eğitim biçimleri de değişmiştir. Bu değişimin hızı ve etkililiği eğitimin baş aktörlerinden biri olan öğretmenlere bağlıdır.

Buket Uzuner, “Hayatta en büyük mucize küçükken iyi bir öğretmene rastlamaktır.” demiş. Öğretmenler her dönemde engellemelerle karşılaşmalarına rağmen mucizelerini gerçekleştirmek için mücadele ederler. Öğretmenler başarılarından dolayı ödüllendirilmezler ama toplumda yaşanan her olumsuzlukta faturanın kendilerine bir şekliyle kesileceğini bilirler. Her ne kadar öğretmenlik bir öğretim mesleği olarak sunulsa da aslında bir sanattır. Bir sanatçı nasıl ki sanatını aşkla yapıyorsa ve bu aşk onu yeniliyor mutlu ediyorsa öğretmen de öğretme eğitme işini aşk ile yapmalıdır. Bugün öğretmenliği, profesyonel, son derece teknik olarak bilgiyi aktarma işi olarak algılayanlar maalesef ki yanılıyorlar. Gerçekte öyle olsaydı bugün ne öğretmenlere ne okullara ihtiyacımız olurdu. Artık bilgiye ulaşmak bir tıkla elimizde. Üstelik çağımızda sanal sınıflar hatta sanal okullar oluşturulup bilgiyi öğrenme işi yapılabilir. Oysa sanal okullar öğrenciyle öğretmen arasındaki duygusal, zihinsel etkileşimi gerçekleştiremezler. Bu yüzden hala okullar ve öğretmenler var.

Dünyada sendikacılık tarihine baktığımızda ilk olarak işçilerin örgütlendiklerini görürüz. Bu örgütlenmelerin amacı öncelikle daha iyi ücret, iş güvenliği, iş güvencesi, sosyal haklar vb. sağlamaktır. Kapitalizm öncesi öğretmenler statü olarak farklı olduklarından örgütlenme ihtiyacı duymamışlardır.

Öğretmenler sanatını en iyi şekilde gerçekleştirebilmek için örgütlenme ihtiyacı duymuşlardır. Türkiye’de öğretmen örgütlenmesinin ilk başladığı 1908 yılında da örgütlenme gerekçelerinin en önemli nedenidir.

Köy öğretmenleri, öğretmenlik sanatını her türlü güçlüğü rağmen gerçekleştirmeye çalışanlardır. Kentlerde çalışan öğretmenlere göre, ulaşım, barınma, öğretim materyalleri, kötü hava koşulları ve okul donanımı vb. anlamında çok daha güç koşullarda görevlerini yapmaktadırlar. Köy öğretmenleri köylerde tek başlarına hiçbir destekçisi olmadan devletin tek temsilcisi olmuşlardır. Çalışmamı yapmamda köy enstitüsü bozması köy öğretmen okulu mezunu kayınpederim Ferit EMİNAĞAOĞLU’nun anılarının etkisi olmuştur. Kendisi uzun yıllar köylerde öğretmenlik yapmış TÖB-DER ve TÖS’de yer almış bir öğretmendir. Ayrıca köy öğretmenliği yaptığım dönemde rehberliğinden oldukça faydalandım. Yine çalışmalarında desteğini esirgemeyen danışman hocam Profesör Namık Sinan TURAN’a, arkadaşım Neziha TİMAR’a, eşim Emin EMİNAĞAOĞLU’na ve kızım Ekinsu EMİNAĞAOĞLU’na teşekkür ederim.

İSTANBUL,2019

SEVİM BİRCAN EMİNAĞAOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Devletin İstihdam Şekilleri.....	5
1.1.1. Memur.....	5
1.1.2. Sözleşmeli Personel	5
1.1.3. Geçici Personel	6
1.1.4. İşçi.....	6
1.2. Öğretmen	7
1.2.1. Kadrolu Öğretmen	8
1.2.2. Sözleşmeli Öğretmen	8
1.2.3. Vekil Öğretmen.....	9
1.2.4. Ücretli Öğretmen	9
1.3. Sendika	10
1.3.1. Sendika Kavramının Unsurları	12
1.3.1.1. Ortak Amaç	12
1.3.1.2. Özgürce Kurulma	17
1.3.1.3. Tüzel Kişilik Oluşturma.....	18
1.3.1.4. Bağımsızlık	19
1.3.2. Sendikal Haklar.....	19
1.3.2.1. Örgütlenme Hakkı.....	19
1.3.2.2. Toplu Pazarlık Hakkı	20

1.3.2.3. Grev Hakkı	21
1.3.3. Sendikal Hakları Güvence Altına Alan Sözleşmeler	22
1.3.3.1. Birleşmiş Milletler Belgeleri.....	22
1.3.3.2. Avrupa Konseyi Belgeleri.....	23
1.3.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Belgeleri	23

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKAL HAREKETİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ

2.1. Türkiye Sendikacılık Tarihi.....	28
2.2. Türkiye’de Öğretmenlerin Örgütlenme Tarihine Bakış	34
2.2.1. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar Öğretmen Örgütlenmesi	35
2.2.1.1. Tanzimat Öncesi Öğretmenlerin Durumu.....	36
2.2.1.2. Tanzimat Dönemi Öğretmenlerin Durumu	40
2.2.1.3. Meşrutiyet Dönemi Öğretmenlerin Durumu	42
2.2.1.4. Milli Mücadele Dönemi Öğretmenlerin Durumu	47
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Öğretmen Örgütlenmesi.....	49
2.2.3. Çok Partili Dönemde Öğretmen Örgütlenmesi.....	52
2.2.4. 1960-1980 Arası Öğretmen Örgütlenmesi.....	53
2.2.5. 1980 Sonrası Öğretmen Örgütlenmesi.....	59
2.2.5.1. Eğitim Sendikalarının Bugünkü Durumu	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN SENDİKALAŞMA SÜRECİNE BAKIŞ AÇILARINI

BELİRLEYEN ETMENLER

3.1. Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Sendikalara Üye Olma İlgileri	67
3.3. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikalar ve Sivil Toplum Algısı	69
3.4. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikal Haklara Bakış Açısı.....	70
3.5. Öğretmen ve Öğrencilerin, Sendikal Hakları Tanıyıp Güvence Altına Alan Uluslararası Sözleşmeler Bilgisi	71
3.6. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikalardan Beklentileri	74

3.7. Sendika Üyesi Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olma Nedenleri.....	76
3.7. Sendika Üyesi Olmayan Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olmama Nedenleri	77
3.9. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikalardan Öncelikli Beklentileri	78
3.10. Öğrencilerin Sendikaya Üye Olmamayı Düşünme Nedenleri.....	80
3.11. Öğretmenlerin Yönetici Seçiminde Sendika Etkisi Algısı	81
3.12. Öğretmen ve Öğrencilere Göre Farklı Sendika Üyesi Öğretmen ve Yöneticilerin Karşılaştıkları Zorluklar	81
3.13. Öğretmen ve Öğrencilere Göre Yöneticilerin Farklı Sendika Üyesi Öğretmenlere Yaklaşımları	83
3.14. Öğretmen ve Öğrencilere Göre Eğitim Sendikalarının Var Olma Nedenleri.....	85
3.15. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendika Siyaset Algısı	86
3.16. Öğretmenlerin Konfederasyon Algısı.....	87
3.17. Öğretmen ve Öğrencilerin Grev Hakkına İlişkin Görüşleri	87
3.18. Öğrencilere Göre Grev Hakkının Olmasının Gerekçeleri	88
3.19. Öğrencilere Göre Grev Hakkının Verilmemesinin Gerekçeleri	89
3.20. Öğretmen Ve Öğrencilere Göre Konfederasyonların Öğretmen Haklarını Savunma Derecesi	89
3.21. Öğretmen Ve Öğrencilere Göre Sendikaların Faaliyetleri Algısı	90
3.22. Öğretmen Ve Öğrencilere Göre Sendikaların Sorunları	92
3.23. Öğretmenlere Göre Sendika Hükümet İlişkisi	93
3.24. Öğrencilere Göre Siyasi Partilerin Sendikal Sorunların Çözümüne Etkisi	94
3.25. Öğretmen ve Öğrencilere Göre Sendikaların Beklentileri Karşılayamama Nedenleri	94
3.26. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikaların Geleceğine İlişkin Düşünceleri	96
3.27. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikal Sorunların Çözümünde Siyasal Parti Tercihleri	97
SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA	106

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: 2002-2018 Yılları Arasındaki Eğitim İşkolu Sendika Üye Sayıları	64
Tablo 2.2: 2002-2018 Yılları Arası Sendikaların Üye Oranları.....	65
Tablo 3.1: Sendika Üyelik Bilgileri	67
Tablo 3.2: Öğrencilerin Sendikaya Üye Olma İlgileri	67
Tablo 3.3: Öğretmenlerin Bildiği Sendika İsim Sayıları.....	68
Tablo 3.4: Öğrencilerin Bildiği Sendika İsim Sayıları.....	68
Tablo 3.5: Öğretmenlerin Bildiği Konfederasyon İsim Sayıları	69
Tablo 3.6: Öğrencilerin Bildiği Konfederasyon İsim Sayıları	69
Tablo 3.7: Öğretmenlerin Sendikalar ve Sivil Toplum Örgütü Algısı	69
Tablo 3.8: Öğrencilerin Sendikalar ve Sivil Toplum Örgütü Algısı	70
Tablo 3.9: Öğretmenlerin Sendikal Haklara Bakış Açısı.....	70
Tablo 3.10: Öğrencilerin Sendikal Haklara Bakış Açısı	71
Tablo 3.11: Öğretmenlerin Bildiği Uluslararası Sözleşme Sayısı.....	71
Tablo 3.12: Öğrencilerin Bildiği Uluslararası Sözleşme Sayısı.....	72
Tablo 3.13: Öğretmenlerin Verili Listedeki İşaretledikleri Sözleşmeler	72
Tablo 3.14: Öğretmenlerin Verili Listedeki İşaretledikleri Sözleşme Sayısı.....	73
Tablo 3.15: Öğrencilerin Verili Listedeki İşaretledikleri Sözleşmeler	73
Tablo 3.16: Öğrencilerin Verili Listedeki İşaretledikleri Sözleşme Sayısı.....	74
Tablo 3.17: Öğretmenlerin Sendikalardan Beklentileri	74
Tablo 3.18: Öğrencilerin Sendikalardan Beklentileri	75
Tablo 3.19: Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olma Nedenleri	76
Tablo 3.20: Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olmama Nedenleri	77
Tablo 3.21: Öğretmenlerin Sendikalardan Öncelikli Beklentileri	78
Tablo 3.22: Öğrencilerin Sendikalardan Öncelikli Beklentileri.....	79
Tablo 3.23: Öğrencilerin Sendikaya Üye Olmamayı Düşünme Nedenleri	80

Tablo 3.24: Öğretmenlerin Yönetici Seçiminde Sendika Etkisi Algısı	81
Tablo 3.25: Öğretmenlere Göre Farklı Sendika Üyesi Öğretmen ve Yöneticilerin Karşılaştıkları Zorluklar.....	81
Tablo 3.26: Öğrencilere Göre Farklı Sendika Üyesi Öğretmen ve Yöneticilerin Karşılaşabilecekleri Zorluklar.....	82
Tablo 3.27: Öğretmenlere Göre Yöneticilerin Farklı Sendika Üyesi Öğretmenlere Yaklaşımları.....	83
Tablo 3.28: Öğrencilere Göre Yöneticilerin Farklı Sendika Üyesi Öğretmenlere Yaklaşımları.....	84
Tablo 3.29: Öğretmenlere Göre Eğitim Sendikalarının Var Olma Nedenleri.....	85
Tablo 3.30: Öğrencilerin Sendikalara İlişkin İhtiyaç Algısı	85
Tablo 3.31: Öğretmenlerin Sendika Siyaset Algısı.....	86
Tablo 3.32: Öğrencilerin Sendika Siyaset Algısı	86
Tablo 3.33: Öğretmenlerin Konfederasyon Algısı.....	87
Tablo 3.34: Öğretmenlerin Grev Hakkına İlişkin Görüşleri	87
Tablo 3.35: Öğrencilerin Grev Hakkına İlişkin Görüşleri	88
Tablo 3.36: Öğrencilere Göre Grev Hakkının Olmasının Gerekçeleri	88
Tablo 3.37: Öğrencilere Göre Grev Hakkının Verilmemesinin Gerekçeleri	89
Tablo 3.38: Öğretmenlere Göre Konfederasyonların Öğretmen Haklarını Savunma Derecesi	89
Tablo 3.39: Öğrencilere Göre Konfederasyonların Öğretmen Haklarını Savunma Derecesi	90
Tablo 3.40: Öğretmenlere Göre Sendikaların Faaliyetleri Algısı	90
Tablo 3.41: Öğrencilere Göre Sendikaların Faaliyetleri Algısı	91
Tablo 3.42: Öğretmenlere Göre Sendikaların Sorunları	92
Tablo 3.43: Öğrencilere Göre Sendikaların Sorunları	93
Tablo 3.44: Öğretmenlere Göre Sendika Hükümet İlişkisi.....	93
Tablo 3.45: Öğrencilere Göre Siyasi Partilerin Sendikal Sorunların Çözümüne Etkisi ..	94

Tablo 3.46: Öğretmenlere Göre Sendikaların Beklentileri Karşılayamama Nedenleri ..	94
Tablo 3.47: Öğrencilere Göre Sendikaların Beklentileri Karşılayamama Nedenleri?	95
Tablo 3.48: Öğretmenlerin Sendikaların Geleceğine İlişkin Düşünceleri	96
Tablo 3.49: Öğrencilerin Sendikaların Geleceğine İlişkin Düşünceleri	96
Tablo 3.50: Öğretmenlerin Sendikal Sorunların Çözümünde Siyasal Parti Tercihleri ...	97
Tablo 3.51: Öğrencilerin Sendikal Sorunların Çözümünde Siyasal Parti Tercihleri	98

KISALTMALAR LİSTESİ

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ANAP	: Anavatan Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DYP	: Doğru Yol Partisi
EĞİT-DER	:Eğitimciler Derneği
EĞİTİM BİR-SEN	: Eğitimciler Birliği Sendikası
EĞİTİM-İŞ	: Eğitim İş Kolu Kamu Görevlileri Sendikası
EĞİTİM-SEN	: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
EĞİT-SEN	: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
HÜR-DER	: Hürriyetçi Öğretmenler Derneği
HÜR-ÖĞRET-BİR	:Hürriyetçi Öğretmenler Yardımlaşma Ve Dayanışma Birliği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İLK-SEN	: Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası
KAMU-SEN	: Türkiye Kamu Emekçileri Konfederasyonu
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KPSS	: Kamu Personel Seçme Sınavı
MEBBİS	: Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri
MEF-DER	: Mefkûreci Öğretmenler Derneği

MEMUR-SEN	: Memur Sendikaları Konfederasyonu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MTÖS	: Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÖB-DER	: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÖDMF	: Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu
TÖS	: Türkiye Öğretmenler Sendikası
TÜRK EĞİTİM-SEN	: Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ÜLKÜ-BİR	: Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği

GİRİŞ

Eğitim bir toplumun geleceğinin oluşumunda önemli bir olgudur. Geleceğin toplumunun mimarları kuşkusuz ekonomik ve sosyal haklarının korunması, geliştirilmesi ve eğitim sorunlarına çözüm bulmak amacıyla örgütlenmişlerdir. Daha önceleri cemiyet biçiminde olan bu örgütlenmeler sonrasında yerini sendikalara bırakmışlardır.

Çalışanların haklarını korumak ve savunmak amacıyla sivil toplum örgütleri olarak sendikalar ortaya çıkmıştır. Sendika kavramsal olarak dayanışma anlamına gelmektedir. Eğitim çalışanlarının, sorunlarını çözmek amacıyla kurdukları örgütlenmelere eğitim sendikası diyebiliriz. “Sendikalar ve emek hareketleri, önemli sivil toplum aktörlerinden biri olarak demokrasinin tarihsel gelişimi ve toplumların demokratikleşmesinde önemli roller üstlenmiştir.”¹ Sendikaların, toplumların demokratikleşmesindeki etkisi ve öğretmenlik mesleğinin geleceğinin şekillenmesindeki rolü düşünüldüğünde, eğitim çalışanlarının sendikalaşması oldukça önemlidir. 1980 sonrası Türkiye’de öğretmenlerin sendikalaşmamalarının nedenlerini tespit etmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Aslında diğer çalışanlara göre nicel olarak öğretmenlerin sendikalaşma oranının çok yüksek olduğunu (tabii ki kamuda) söyleyebiliriz. Yasal düzenlemelere rağmen öğretmenlerin sendikalara olan ilgisinin kamuda kadrolu öğretmen olarak çalışan öğretmenlerde %60’larda, özel sektörde ise hiç olmadığı görülmektedir. Ayrıca kamuda ücretli öğretmen olarak çalışan öğretmenlerin sendika üyesi olamaması da kamuda öğretmen olarak çalışanların sendikalaşma oranının görünen gerçeklikten daha az olduğunu göstermektedir. 1980 öncesi kamuda ücretli öğretmenliğin olmadığını ve aynı zamanda özel eğitim kurumlarının bu kadar yer tutmadığını düşünürsek, 1980’den önce öğretmenlerin çalışma alanını kamu olarak

---

¹Levent ERASLAN, “Günümüz Öğretmen Sendikacılığının Değerlendirmesi”, **21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, Cilt: I, Sayı:1, Bahar 2012, s.59

tanımlayabiliriz. Bu bağlamda 1980 öncesi öğretmenlerin örgütlülüğünün gerek nicel olarak gerekse nitel olarak daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmanın Konusu

Bu araştırmada öğretmenlerin sendikal örgütlenmesi incelenmiştir. Araştırmada genelde sendikacılığın özelde ise öğretmen sendikacılığının Türkiye’deki gelişimi ve evreleri, öğretmenlerin sendikalardan beklentileri, öğretmenlerin sendikalaşmasının önündeki engeller tarihsel bir süreç içerisinde incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Toplumların demokratikleşmesinde sivil toplum örgütlerinin önemi bilinmektedir. Bu anlamıyla çalışanların haklarını korumak amacıyla kurulan sendikaların, sivil toplum örgütleri içerisindeki misyonu daha da önem taşımaktadır. Öğretmenlerin demokrasi kültürünü, demokratik toplum bilincini gelecek kuşaklara bir davranış olarak kazandırması, meslek itibarıyla görevleri arasındadır. Bu bağlamda öğretmenlerin demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan sendikalarla ilişkileri Türkiye demokrasisi açısından oldukça önemlidir. Bu anlamıyla öğretmen sendikacılığının sorunları sadece öğretmenlerin örgütlenme sorunu olarak düşünülmemelidir. Bu çalışmanın sadece sendikalar için değil Türkiye’de demokrasinin gelişmesi ve devamlılığı açısından tüm paydaşlara (siyasal partiler, yasama, yürütme ve yargı organları vb.) ışık tutması beklenmektedir.

Çalışmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, 1980 sonrası öğretmenlerin sendikalara olan ilgisizliğinin nedenlerini tespit etmektir. Bu çalışmaya başlarken 1980 sonrası öğretmenlerin sendikalara olan ilgisizliğinin belirleyicisinin iki temel nedeni olduğunu düşünmekteydim. Birincisi; 1980 darbesiyle demokratik ortamın yok olması ve sonrasında yaratılan baskı ve korkunun (öğretmenler açısından sürgünler, cezalar, görevden alınma vb.), öğretmenlerin sendikalara olan ilgisini azaltması varsayımdır.

İkincisi ise öğretmen sendikalarının, öğretmenlerin beklentilerine yeterince cevap verememesi (sendikaların siyasallaşması, eğitim politikalarında etkili olamaması vb.) varsayımdır. Öğretmenlerin sendikalaşmamasının nedenlerini kapsamına alan tez çalışmaları incelendiğinde öğretmenlerin sendikalara olan ilgisizliğinin birçok nedeni olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin sendikalara ilgisizliğini belirleyen belli başlı etkenleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- 1980 darbesiyle oluşan anti-demokratik ortamın yarattığı baskı ve korkuların halen öğretmenlerin üzerinde etkili olması.
- Sendikaların öğretmenlerin beklentilerine cevap verememesi (ki bunun nedenleri araştırmada daha kapsamlı olarak açıklanacaktır.) öğretmenlerin sendikalara olan ilgisinde etkili olması.
- 1980 sonrası Türkiye’de ve dünyada etkili olan neoliberal politikaların rolü (eğitimde özelleştirme, kamuda ücretli öğretmen çalıştırma, hükümetlerin ücret politikaları vb.)
- Öğretmenlik mesleğinde kadın çalışanların geniş yer tutmasına rağmen sendikalara aktif katılımının sağlanamaması (kültürel etkenler, annelik rolü vb.)
- 1980 sonrası eğitim politikalarının etkili olması (yarışmacı, sınavlara dayalı eğitim politikalarının özellikle 1980 sonrası kuşakta bireyci ve örgütlülüğe inanmayan, sıcak bakmayan, genelde bireylerin özelde öğretmenlerin yetişmesi)
- Öğretmen ataması ve yerleştirmesi ile ilgili politikalarının etkisi (Üniversiteden öğretmen olarak mezun olmuş başka bir iş yapması neredeyse mümkün olmayan öğretmenlerin, devlet okullarına kadrolu öğretmen olarak atanabilmek için seçme değil sıralama sınavı olan KPSS’ye girmesi ve mülakat sınavını başarması)
- Yöneticilerin, öğretmenlerin sendikalaşması üzerindeki baskısı,
- Yöneticilerin seçimi ve atanmasıyla ilgili politikaların etkisi (Hükümetlerin görevde yükselme üzerinde sendikal yapılaşmaları)
- Öğretmen yetiştirme politikaları.

Bu araştırmada, ğretmen davranışlarında gerçekte hangi etkenlerin daha belirleyici olduğu ve başka etkenlerin olup olmadığının tespiti amacıyla anket soruları düzenlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerle yüz yüze görüşülerek düşünceleri not edilmiştir.

Araştırmanın evreni

İstanbul ili çeşitli ilçelerinde (Güngören, Bağcılar ve Bakırköy ağırlıklı) bulunan okullarda görev yapan yönetici ve öğretmenler ile eğitim fakültesi 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Anket sorularına yanıt veren 68 öğretmenin 58'i bir sendikaya ye olup, 10 tanesi herhangi bir sendikaya ye değildir. Yine ankete katılan öğretmenlerden 15'i 1980 öncesi doğanlar, 53' ise 1980 sonrası doğanlar olarak gruplandırılmıştır. 1980 öncesi doğanlar 40 yaş üstü, 1980 sonrası doğanlar ise 40 yaş altı olarak nitelendirilmiştir. Ankete katılan öğretmenlerin düşünceleri; yaş değişkeni dikkate alınarak, öğretmenlerin sendikalardan beklentileri, sendika algıları ve sendika yesi olmalarındaki etkenler öğrenilmeye çalışılmaktadır. 1980 sonrası doğanların, 1980 sonrası toplumsal değişimden ve dönemin eğitim politikalarından etkilenen kuşak olması, sivil toplum örgütlerine bakış açılarını da farklılaştırmaktadır. Araştırmanın Türkiye'nin 1/5'i nüfusuna sahip İstanbul'da yapılmış olması konuyla ilgili çalışmalar açısından büyük önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Devletin İstihdam Şekilleri

1.1.1. Memur

Kamu hizmetlerini devlet adına gören, belli bir kanuna tabi olan çalışanlardır. Bu kişiler 657 Devlet Memurları Kanununa tabidir. 657 Devlet Memurları Kanununun İstihdam şekilleriyle ilgili 4. maddesi “Kamu hizmetleri; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler eliyle gördürülür.”¹ biçimindedir. İlgili maddenin a bendinde memur “Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu kanunun uygulanmasında memur sayılır.” biçiminde tanımlanır.

Devlet memurları devlet adına kamu hizmetini yerine getiren kişiler olduğu için özel bir kanuna tabi çalışanlardır. İstihdam edilmeleri de belli şartlara tabiidir. Atama veya seçilme suretiyle işe alınırlar. Gerek hizmetleriyle ilgili gerekse hizmet dışı davranışlarıyla ilgili uymak zorunda olduğu kurallar vardır. Memurlar belli bir hiyerarşik düzen içerisinde üstlerine (amirlerine) karşı sorumludur. Asli ve sürekli hizmetlerin dışında geçici olarak yapılan işler içinde bu kanuna tabii olarak diğer istihdam biçimleri de vardır.

1.1.2. Sözleşmeli Personel

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde devletin geçici süre ile istihdam ettiği tıpkı memurlar gibi özel şartlara tabii çalışanlardır. 657 Devlet Memurları Kanununun 4. maddesi b bendinde,

---

¹ 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, **Resmî Gazete**, 23/7/1965, Cilt: 4, Tertip: 5, Sayı: 12056, s. 4180.

“Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zaruri ve istisnai hallere münhasır olmak üzere özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde, Cumhurbaşkanınca belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, ihdas edilen pozisyonlarda, mali yılla sınırlı olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlileridir.”² olarak tanımlanır.

İlgili maddeden de anlaşılacağı gibi belirli bir süre ile sınırlandırılmış devlet adına kamu hizmeti gören işçi dışındaki kişilerdir.

1.1.3. Geçici Personel

Bir yıldan az süreli işçi sayılmayan kamu hizmeti gören personeldir. 657 Devlet Memurları Kanununun 4. maddesi c bendinde,

“Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Cumhurbaşkanınca karar verilen görevlerde sözleşme ile çalıştırılanlar da bu fıkra kapsamında istihdam edilebilir.” biçiminde tanımlanır.

1.1.4. İşçi

657 Devlet Memuru Kanununun 4. Maddesinin memur, sözleşmeli personel ve geçici personel statüleri dışında yer alan işçi kadrolarında çalıştırılan kişilerdir. 657 Devlet Memurları Kanununun 4. maddesinin d bendinde,

“(A), (B) ve (C) fıkralarında belirtilenler dışında kalan ve ilgili mevzuatı gereğince tahsis edilen sürekli işçi kadrolarında belirsiz süreli iş sözleşmeleriyle çalıştırılan sürekli işçiler ile mevsimlik veya kampanya işlerinde ya da orman yangınıyla mücadele hizmetlerinde ilgili mevzuatına göre geçici iş pozisyonlarında altı aydan az olmak üzere belirli süreli iş sözleşmeleriyle çalıştırılan geçici işçilerdir. Bunlar hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz.”

biçiminde tanımlanır.

Devlet memurları kanununa göre bu istihdam biçimleri dışında personel çalıştırılmayacağı belirtilir.

---

² 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu,
(Çevrimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf>, s. 4181

1.2. Öğretmen

Öğretmenler eğitim öğretim hizmet kolunun asli çalışanlarıdır. Türkiye’de eğitim öğretim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı’nca yürütülür. Öğretmenler ister devlet ister özel eğitim kurumlarında çalışsın mesleki görevleri kanunla belirlenmiş kişilerdir. Milli Eğitim Bakanlığı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu 43. Maddesine göre öğretmenlik mesleği şu şekilde tanımlanmıştır: “*Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.*”³ Öğretmenler özel eğitim kurumlarında veya devlete bağlı eğitim kurumlarında görev yaparlar. Özel eğitim kurumlarında çalıştırılacak öğretmenler Milli Eğitim Bakanlığı’nın iznine bağlı olarak çalışırlar. Ancak bu kurumlarda çalışan personel memur statüsünde değildir. Ülkemizde özel eğitim kurumları; özel dershaneler, her derecedeki özel okullar (anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite), etüt merkezleri vb. gibi yaygın ve örgün eğitim yapan kurumlardır. Türkiye’de özel eğitim kurumları, her ne kadar devlete bağlı eğitim kurumları kadar geniş yer tutmasa da 1980 sonrası sayısı giderek artmış (artırılmış) kurumlardır. Tüm dünyada olduğu gibi bu kurumlar neoliberal politikaların sonucu olarak daha da yaygınlaşmaktadır. Bu konuyla ilgili Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk,

*"2018-2019 eğitim öğretim yılında ilköğretimde bin 977 okul, 56 bin 653 derslik, 595 bin 112 öğrenci, 74 bin 096 öğretmen, okulöncesinde 5 bin 258 okul, 26 bin 867 derslik, 257 bin 330 öğrenci, 20 bin 750 öğretmen, ortaöğretimde 3 bin 649 okul, 51 bin 693 derslik, 563 bin 288 öğrenci, 74 bin 451 öğretmen bulunmaktadır"*⁴ demiştir.

Özel eğitim kurumlarında okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde çalışan öğretmen sayısı 169.297’dir. Bu rakamın içerisinde özel dershaneler, etüt merkezi ve özel üniversitelerde çalışan öğretmenler yoktur.

³ 1739 Sayılı Milli Eğitim Kanunu, **Resmî Gazete**, 24/6/1973, Tertip: 5 Cilt: 12, Sayı: 14574, s.5109

⁴ (Çevrimiçi) <https://www.internethaber.com/milli-egitim-bakani-ziya-selcuk-ogretme-acigi-sayisini-acikladi-2020615h.htm>, 10.05.2019, 10:20

Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütlülüğü konumuz dışındadır. Kaldı ki bu öğretmenlerin örgütlülüğü söz edilemeyecek kadar azdır.

Ülkemizde eğitim- öğretim hizmetleri büyük oranda devlet okullarında yürütülür. Devlet okullarında eğitim-öğretim hizmetleri öğretmenler tarafından yapılır. Devlet okullarında öğretmenler kadrolu memur öğretmen, sözleşmeli öğretmen, ücretli öğretmen, usta öğretici gibi sınıflandırılarak istihdam edilir.

1.2.1. Kadrolu Öğretmen

Kadrolu öğretmen, devlet okullarında 657 numaralı Devlet Memurları Kanunu 4. maddesi a bendinde belirtildiği şekilde, memur statüsünde çalışan öğretmenlerdir. Bu öğretmenlerin diğer öğretmenlerden farkı kendilerine kadro tahsis edilmesidir. Bu öğretmenlerin sendikaya üye olma hakkı vardır.

1.2.2. Sözleşmeli Öğretmen

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde devletin geçici süre ile istihdam ettiği tıpkı memurlar gibi özel şartlara tabii çalışanlardır. 657 no’lu Devlet Memurları Kanununun 4. maddesi b bendi Sözleşmeli Öğretmenleri “*Milli Eğitim Bakanlığında norm kadrolu öğretmen istihdamıyla kapatılamaması hallerinde öğretmenlerin... bu kanuna tâbi kamu idarelerinde ve dış kuruluşlarda belirli bazı hizmetlerde çalıştırılacak personelin de zorunlu hallerde sözleşme ile istihdamları caizdir.*” biçiminde tanımlar.

Sözleşmeli öğretmenler kadrolu öğretmenler gibi asli olarak kadroları tanımlanmış öğretmenler değildir. Bu öğretmenlerin sözleşmeleri her yıl bakanlık tarafından yenilenir. Yani iş garantileri yoktur. Eğer norm kadro yönetmeliğine göre bu öğretmenlerin okutacağı ders ortadan kalkmışsa ya da kadrolu öğretmen atanmışsa sözleşmeleri fesih edilir. Genelde öğretmen olarak çalışmanın zor olduğu bölgelerde sözleşmeli öğretmen kadrosu olduğundan o bölgelerde çalışırlar. Bu öğretmenlerin kadrolu öğretmenler gibi sosyal hakları yoktur: Öbür dışında başka il veya ilçelere tayin isteğinde bulunamazlar. Öbür durumuna bağlı olarak tayin olduklarında ise yol ve

taşınma yardımı alamazlar. Eş ve çocuk yardımı alma hakları yoktur. Sözleşmeli öğretmenler görevlerinde yükselmezler (idarecilik veya müfettişlik) ve yurt dışında öğretmenlik yapamazlar.

1.2.3. Vekil Öğretmen

Vekil öğretmen, görevi asli olarak yapan öğretmenin izin vb. durumlarında yerine vekâleten görev yapan öğretmenlerdir. Bu öğretmenlerde 657 Devlet Memurları Kanununa tabiidir. Vekil öğretmenler Kanunun 86. maddesi gereği,

“Memurların kanuni izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedenleriyle işlerinden geçici olarak ayrılmaları halinde yerlerine kurum içinden veya diğer kurumlardan veya açıktan vekil atanabilir.” hükmüne göre görevlendirilirler. Yaz tatillerinde vekil öğretmenlere ücret ödenmez.

1.2.4 Ücretli Öğretmen

Ücretli öğretmenler ders ücreti karşılığı çalıştırılan öğretmenlerdir. Bu öğretmenler okuttukları ders saati kadar ücret alırlar ve SGK primleri okuttukları ders saatinin toplam gün hesabına göre ödenir. Resmi tatil günlerinde görev yapmadıkları için ücret alamazlar. Ücretli öğretmenler, 657 Devlet Memurları Kanunu 89. maddesinin

“Her derecedeki eğitim ve öğretim kurumları ile Üniversite ve Akademi (Askeri Akademiler dâhil), okul, kurs veya yaygın eğitim yapan kurumlarda ve benzeri kuruluşlarda öğretmen veya öğretim üyesi bulunmaması halinde öğretmenlere, öğretim üyelerine veya diğer memurlara veyahut açıktan atanacaklara ücret ile ek ders görevi verilebilir.” hükmüne göre görevlendirilirler.

Ücretli öğretmenlerin sayısı Milli Eğitim Bakanlığı'nın yeterince kadro tahsis edememesinden dolayı giderek artmaktadır. KPSS'ye (Kamu Personel Seçme Sınavı) girip atanmayı bekleyen öğretmenler, öğretmenlikten başka yapacakları meslekleri olmadığı için mecburen ücretli öğretmenlik yaparlar. Milli Eğitim Bakanı Selçuk,

“4 Nisan 2019 tarihli MEBBİS verilerine göre bakanlığımıza bağlı resmi eğitim kurumlarında alanlar bazında görev yapan kadrolu öğretmen sayısı 770 bin 427, sözleşmeli öğretmen sayısı 83 bin 366 olup, net öğretmen ihtiyacı 92 bin 165'tir. Türkiye genelinde öğretmen olarak görev yapan engelli birey sayısı ise 6 bin 956'dır.”⁵ demiştir.

Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk'un belirttiği 92 bin 165 öğretmen ihtiyacı ise ücretli öğretmenlik sistemiyle karşılanmaktadır. Ücretli öğretmenler ve özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenleri birlikte değerlendirdiğimizde, 300 bine yakın öğretmen sendikal güvencesi olmadan öğretmenlik yapmaktadır. Yani ülkemizde çalışan öğretmenlerin üçte birinden fazlası sendikal hakları olmadan çalışmaktadır.

1.3. Sendika

Sendika kelimesi genel olarak çalışanların veya işverenlerin haklarını korumak amacıyla kurulmuş örgütlerdir.

Günümüzde pek çok dilde yer alan sendika (syndicat) sözcüğü, Latince'deki 'syndic'ten türemiştir. Sendika sözcüğünün TDK'deki anlamına bakarsak *“İşçilerin veya işverenlerin iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular bakımından çıkarlarını korumak ve daha da geliştirmek için aralarında kurdukları birlik.”⁶* Kapitalizmle birlikte bu anlamlarda kullanılsa da aslında sendika kelimesinin ilk çağlardan beri kullanıldığını görüyoruz. *“Syndic, İlkçağlarda Roma ve Yunan Hukuk sisteminde bir site'nin (şehir devleti) yönetiminde temsilcilik görevi yapan kişi/kişiler anlamında kullanılmıştır.”⁷* Sonrasında batı dillerine giren 'syndic'in anlamı farklılaşmıştır. “Ortaçağda, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca gibi batı dillerine de giren 'syndic' sözcüğü, belirli bir konuda bir

⁵ “Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk Öğretmen Açığı Sayısını Açıkladı”, **İnternet Haber Eğitim**, (Çevrimiçi), www.internethaber.com/milli-egitim-bakani-ziya-selcuk-ogretme-acigi-sayisini-acikladi-2020615h.htm 10.05.2019 10:20

⁶ Sendika, **TDK**, (Çevrimiçi)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=SEND%C4%B0KA

⁷ Adnan Mahiroğulları, **Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık**, Genişletilmiş 2. Baskı, Bursa, Ekin Yay., 2013, s.1

topluluğun yararını gözetmek için seçilen temsilci şeklinde genel bir anlam kazanmıştır.”⁸

Günümüzde ise sendika kelimesi sadece çalışanların veya işverenlerin ortak çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuş bir örgütlülüğten çok daha fazla anlam kazanmıştır. Sendika kelimesine hukuki ve iktisadi olarak da bir anlam yüklendiğini görmekteyiz. Türk hukukunda, 2012 tarihli 6356 sayılı ‘Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’nun tanımlar başlıklı 2. maddesinde sendika, “*İşçilerin veya İşverenlerin çalışma ilişkilerinde ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için en az yedi işçi veya işverenin bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette bulunmak üzere oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar*” olarak tanımlanmıştır.

Ülkemizde öğretmenler, genel olarak devlet memuru olarak çalışırlar. 1980 sonrası özel okulların ve özel dershanelerin sayısı artmıştır. Bu kurumlarda çalışan öğretmenler özel sektörde işçi statüsünde olup, bu öğretmenlerin örgütlülüklerinden bahsedemeyiz. Devlet okullarında memur kadrolu öğretmen statüsü dışında ücretli öğretmen, vekil öğretmen e sözleşmeli öğretmen olarak çalışan öğretmenler vardır. Ücretli öğretmenler ders ücreti karşılığı görev yapan öğretmenler olup sendikal hakları yoktur. Kadrolu memur statüsünde çalışan öğretmenler ve sözleşmeli olarak çalışan öğretmenler, memur sendikaları kanununa tabiidir. Bu kanuna baktığımızda 25.06.2001 tarihli 4688 sayılı Kamu Sendikaları Kanunu 3. maddesi f bendinde sendika, “*kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar*”⁹ olarak görülmektedir.

Bu doğrultuda sendika kavramını, Türkiye’deki memur sendikaları açısından daha iyi değerlendirebilmek amacıyla, Sendika kavramının unsurlarını incelemek çalışmamız açısından daha yararlı olacaktır.

⁸ a.e., s.1

⁹ 4688 Kamu Görevliler Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu, **Resmi Gazete**, Tertip: 5, Cilt: 40, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4688.pdf>

1.3.1. Sendika Kavramının Unsurları

1.3.1.1. Ortak Amaç

Sendika kavramını çalışanların veya işverenlerin ortak çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuş bir örgütlülük olarak açıklamıştık. Ayrıca 4688 sayılı Kamu Sendikaları Kanununda ifade edilen tanımda da “*kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek*”¹⁰ için oluşturdukları örgütlülük olarak ifade edilmektedir. Sendikaların ortak amacının üyelerinin ekonomik ve sosyal menfaatlerine yönelik ortak çıkarlarını korumak ve geliştirmek olduğunu görmekteyiz.

Sendikalara, ortak amaçlarını gerçekleştirebilmesi için toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt gibi yasal faaliyet alanları tanınmıştır. Türkiye’de kamu çalışanlarının oluşturdukları sendikaların hukuki olarak işverenlerine yani devlete karşı yasal faaliyet alanları sınırlıdır. Türkiye’de eğitim- öğretim hizmet iş kolunda en fazla örgütlülüğe sahip sendikaların amaçlarını inceleyelim.

1.3.1.1.1. Eğitim Bir-Sen

Eğitim Bir-Sen 16.02.2019 tarihinde yaptığı VI. Olağan Genel Kurulunda tüzük değişikliğine gitmiş ve amaçlarını 3. maddesinde belirtmiştir:

Sendika; temel insan hakları ilkelerine dayanan, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu, millet iradesine de milletin seçtiği idareye de saygı gösterilen, katılımcı demokrasinin yerleştiği, özgür birey ve sivil toplum örgütlerine gerçek anlamda var olma ve düşünce üretip teklifler sunma hak ve imkânlarının hayata geçirildiği, kimsenin ötekileştirilmediği, farklılıkların zenginlik olarak kabul edildiği, ücretlerde ve gelir dağılımında adaletin sağlandığı, sendikal hakların evrensel ilkelere ve uluslararası sözleşmelere dayalı olarak tam anlamıyla hayata geçirildiği, çalışanların insan olmanın onurunu her yönüyle yaşayabildiği, saygın iş ekseninde çalışma hayatında var olmalarının sağlandığı, demokratik sosyal hukuk devleti olmanın gereği olarak her vatandaşın devlet imkânlarından eşit şekilde yararlandığı, düşünce ve kanaat özgürlüğü ile din ve vicdan hürriyetinin gerçek anlamda teminat altına alındığı, başta çalışma

¹⁰ 4688 Kamu Görevliler Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu, **Resmî Gazete**, Tertip: 5, Cilt: 40, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4688.pdf>

hayatı olmak üzere kadınlara, gençlere ve engellilere yönelik pozitif ayrımcılık uygulamalarının hayata geçirildiği, kadınların sivil toplumda ve yönetim kademelerinde daha fazla temsil hakkına sahip olduğu, medeniyet köklerimizde var olan değerleri idrak etmiş daha özgür, çevreye ve doğaya duyarlı, daha müreffeh ve daha mutlu insanların yaşadığı, daha güçlü, daha zengin Türkiye ideale ulaşmaya katkı sunmayı amaçlar.¹¹

Sendikanın amaçlarını incelediğimizde amaçların özel olarak üyeler için değil genel olarak tüm vatandaşlara yönelik olduğunu görüyoruz. Amaçlarda, millet iradesine saygı duyulan, ötekileştirmenin olmadığı, ücret ve gelirlerin adil dağıtımının olduğu, düşünce, din ve vicdan hürriyetinin olduğu Türkiye ideali vurgusu dikkat çekmektedir. Eğitim Bir-Sen'in ötekileştirmeden kastının dini inançlarından ya da kıyafetlerinden dolayı (türbanlı öğretmenler) sorun yaşayan üyelerini kast ettiği bilinmektedir. Eğitim Bir-Sen'in sendikal anlamda çalışanlarıyla ilgili olarak ise sendikal hakların evrensel ilkelere ve sözleşmelere uygun, tam anlamıyla hayata geçirildiği Türkiye ideali olduğu görülmektedir.

1.3.1.1.2. Eğitim-Sen

Eğitim-Sen 2014 yılında yaptığı tüzük değişikliği ile amaçlarını 2.maddesinde tanımlamıştır:

...tüm maddi ve insani değerlerin yaratıcısının emek olduğundan hareketle;

- a) Evrensel değerleri gözetken ve yerel farklılıkları zenginlik olarak kabul eden bir emek örgütü olarak savaşı ve sömürsüz bir dünya hedefiyle ülkemizde ve dünyada her türlü baskıcı yönetime karşı demokrasi ve dayanışma kültürünü savunur.
- b) İnsan hakları ve temel özgürlüklerin bütünlüğü içinde, din, dil, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, siyasal düşünce farkı gözetmeksizin bütün üyelerinin ekonomik, demokratik, akademik, sosyal, kültürel, hukuksal, siyasal, mesleki özlük hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmeyi, üyelerine insanca bir yaşam düzeyi sağlamayı savunur.
- c) Toplumun bütün bireylerinin, temel insan hakları ve özgürlükleri doğrultusunda, herkesin kendi anadilinde, cins ayrımcı olmayan, eşit demokratik, laik, bilimsel, parasız ve kamusal nitelikli eğitim görmesini savunur.

---

¹¹Tüzük, **Eğitimciler Birliği Sendikası**, (Çevrimiçi) <https://www.ebs.org.tr/tuzugumuz>, 10 Mayıs 2019

d) Grevli ve toplu iş sözleşmeli sendikal hakların kullanılması ve çalışma koşullarını düzenleyen hükümlerin uluslararası normlara uyumunun sağlanması için mücadeleyi yürütür.

e) EĞİTİM-SEN uluslararası sözleşmelerde yer alan çocukların hakları ve eğitimi ile ilgili temel hakların ve özgürlüklerin takipçisi ve savunucusudur. Olumsuz koşullardaki çocukların eğitimi için çalışmalar yapar.¹²

Sendikanın amaçlarına baktığımızda ilk olarak, yerel farklılıkların zenginlik olarak kabul edildiği savaşı ve sömürsüz bir dünya amacı göze çarpmaktadır. Bu amaç özde üyelere yönelik değil genel bir amaç niteliğindedir. b bendinde sendika üyelerine yönelik olarak üyelerinin insan hakları ve temel özgürlükler bütünlüğünde, mesleki çıkar ve haklarını koruyup insanca yaşama amacı tanımlanmaktadır. d bendi Türkiye’deki sendikal hakların uluslararası normlara uygunluğunun sağlanması amacını taşır. c ve e bentlerinde ise eğitim ve çocuk haklarına yönelik amaçlar görülmektedir.

Eğitim-Sen herkesin anadilinde eğitim hakkını tüzüğüne koymasından dolayı daha önce kapatılma davasıyla karşı karşıya gelmiş olup, 3 Temmuz 2005'te tüzüğünden bu ifadeyi kaldırmıştır. Eğitim-Sen bu ifadeden dolayı kapatılma davasına yönelik olarak AİHM’e başvurmuş, AİHM tarafından haklı görülmüştür. Bu karardan sonra ise 15 Mayıs 2011’de tekrar bu ifadeyi tüzüğüne koymuştur.

1.3.1.1.3. Türk Eğitim-Sen

Türk Eğitim-Sen tüzüğünün 3. maddesinde amaçlarını şu şekilde belirtir:

a) Anayasada ifadesini bulan, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne, millî ve manevî değerlere, insan haklarına, demokratik ve laik cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalarak, demokrasinin korunup bütün kurum ve kurallarıyla yerleşmesi ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşılması yolunda çaba göstermeyi,

b) Toplum ve iş barışını tesis ederek devlet-millet kaynaşmasına ve sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunmayı,

---

¹²Tüzük, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, (Çevrimiçi) egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2015/07/51040a5e4881afc_ek-2.pdf, 10 Mayıs 2019

c) Hür sendikacılık anlayışı içerisinde, üyelerinin ekonomik, sosyal, kültürel ve meslekî hak ve menfaatlerini korumayı ve geliştirmeyi,

ç) Türk millî eğitim sisteminin temel ilke ve hedeflerinin, 21'inci Yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde gerçekleşmesi için; uygulamada ortaya çıkan eksiklik, aksaklık ve yanlışlıkları tespit ederek, gelişen eğitim teknolojisi ışığında düzeltilmesi, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yönünde yol göstermeyi, görüş ve önerilerde bulunmayı, amaç edinmiştir.¹³

Türk Eğitim-Sen vatanın bölünmez bütünlüğü ilkesi içerisinde Atatürk ilke inkılaplarına bağlı kalarak demokrasinin korunması amacını taşır. Amaçlar maddesinin b bendinde iş barışı, sosyal adalet ve devlet millet kaynaşması için çaba gösterme amacı vardır. c bendinde üyeleri ile ilgili olarak hür sendikacılık içerisinde üyelerinin menfaatlerini ve haklarını korumayı amaçlar. ç bendinde ise eğitimle ilgili olarak amaçları görülmektedir.

1.3.1.1.4. Eğitim-İş

Eğitim-İş sendikası tüzüğü'nün 3. maddesinde amaçlar aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

a) Başta üyeleri olmak üzere tüm emekçilerin ortak ekonomik, sosyal, özlük, mesleksenel, sendikal hak ve çıkarlarını koruyup geliştirerek onlara daha onurlu ve saygın bir yaşam düzeyi sağlamak için mücadele eder.

b) Ülkede yaşayan herkesin çağdaş, bilimsel, laik, demokratik, eşit, parasız ve nitelikli eğitim hakkı olduğunu savunmaya, bu hakkın yaşama geçirilmesi için mücadele eder.

c) Üyelerinin üstün sorumluluk duygusuna ve eğitimin gücüne dayanarak; Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, egemenliğini, ulus ve ülke bütünlüğünü, laik düzenini, demokratikleşme ve ulusal eğitim hedefini geliştirerek korumak ve sonsuza kadar yaşatmak için elinden gelen her türlü çabayı gösterir.

ç) Üyelerinin daha yeterli, saygın, onurlu birer meslek elemanı olmaları için işverenin, üniversitelerin ve diğer ilgili kuruluşların olanaklarından yararlanır.

d) Çalışma koşullarını düzenleyen hükümlerin uluslararası ölçütlere uyumunun sağlanması, hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi, grevli ve toplu iş sözleşmeli sendikal hakların tanınması için mücadele eder.

¹³Tüzük, Türk Eğitim Sen, (Çevrimiçi) https://www.turkegitimsen.org.tr/mevzuat_liste.php?Id=29, 10 Mayıs 2019

- e) Emeğin toplumsal yaşamdaki önemini kavramış, sorumluluklarının bilincinde olan üye topluluğu oluşturmak için mücadele eder.
- f) Hizmet kolunda ulusal ve uluslararası düzeyde birlik, dayanışma ve yardımlaşmanın sağlanması için mücadele eder.
- g) Eğitim yoluyla dostluğun, dayanışmanın, hoşgörünün, insan haklarına ve demokrasiye saygının geliştirilip güçlendirilmesi için mücadele eder.
- ğ) İş güvenliği, çalışma hakkı, sosyal adalet ve sosyal güvenlik mücadelesi verir.
- h) Kadınların, çalışma yaşamı ve toplumsal yaşam içinde ayrımcılığa uğramaması; çocuk haklarının, engelli ve bakıma gereksinim duyan yurttaşların, evrensel ölçütler çerçevesinde çalışma yaşamı ve toplumsal yaşama uyumlu hale getirilmesi için mücadele eder.
- ı) Sanatın ve sanatçının korunması ve desteklenmesinin çağdaş bir ülkenin vazgeçilmez öncelikleri arasında yer aldığı kabulüyle, sanatın ve sanatçının korunması ve desteklenmesi için mücadele eder.
- i) Toplumun sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşayabilmesi için çevre kirliliğine ve doğal yaşamın bozulmasına karşı verilen mücadeleleri desteklemeye; tarih, kültür yer altı, yerüstü kaynakları ile doğal varlıklarının korunması için çalışmalar yapar.
- j) Yurttaşın akıl ve beden sağlığını geliştiren sporun desteklenmesi ve toplumun tamamına yayılması için mücadele eder.
- k) Örgütlenme özgürlüğünün önündeki tüm engellerin kaldırılması için mücadele eder.
- l) Yurtta ve dünyada barışın egemen olması için çaba gösterir.
- m) Uluslar arası sözleşmelerden doğan haklarına dayanarak gerekli gördüğünde grev hakkını kullanır.¹⁴

Eğitim-İş sendikasının amaçlarına baktığımızda üyelerinin hak ve menfaatlerine yönelik amaçların öncelikli olduğunu sonrasında ise eğitimle ilgili amaçların ve emek ve sendikal hareketle ilgili amaçların geldiğini görüyoruz. Eğitim-İş sendikasının sanat, spor, dezavantajlı kesimler (engelliler ve kadınlar), çevre, tarihi ve kültürel eserlerle ilgili olarak amaçları dikkat çekmektedir.

Eğitim-öğretim hizmetleri kolunda, en fazla üyeye sahip dört sendikanın tüzüklerini incelediğimizde ortak amaç unsurunu görmekteyiz. Bu sendikaların

---

¹⁴ Tüzük, **Eğitim-İş**, (Çevrimiçi)

http://www.egitimis.org.tr/www/bilgibelge/50dc80a384ef3_907516_egitimis_tuzuk.pdf, 10 Mayıs 2019

amaçlarını incelediğimizde sendika üyelerine yönelik amaçların ön planda olmadığı görülmektedir. Eğitim Bir-Sen muhafazakar vatandaşların ve öğretmenlerin sorunlarının çözümüne yönelik amaçları, Türk Eğitim-Sen ise milliyetçi kesime ve öğretmenlere yönelik amaçları ön planda tutmaktadır. Eğitim-Sen'in tüzüğünde de insan hakları ve demokrasi mücadelesine yönelik amaçlar göze çarpmaktadır. En fazla üyeye sahip üç sendikanın amaçları incelendiğinde özelde üyelerinin çıkarlarından çok genel olarak Türkiye'de yaşayan herkesin çıkarlarına yönelik amaçlar hedeflenmiştir. Eğitim-Sen'in anadilde eğitim hakkını tüzüğüne koyması, kapatılma davası döneminde AİHM'e başvurması, kılık kıyafet serbestiliği bağlamında türbanlı kamu çalışanlarına destek vermesi üyelerinin bir kısmını rahatsız etmiştir. Kendilerini laik, cumhuriyetçi, ulusalcı ve kemalist olarak tanımlayan bu üyeler 2005 yılında, Eğitim-Sen'den ayrılarak Eğitim-İş sendikasını kurmuşlardır. Eğitim-İş sendikası, eğitim-öğretim hizmetleri kolunda en çok üyeye sahip dördüncü sendikadır. Eğitim-İş sendikasının amaçlarına baktığımızda üyelerine ve eğitim politikalarına yönelik amaçlarının ön planda olduğu görülmektedir. Ancak kendilerinin de ifade ettiği gibi yetkili sendika olmak ikincil hedefleridir. Sendika olarak, yetkili sendika olmak için yeterli üyeye sahip olmaktan daha çok, ulusalcı, kemalist ve laik çizgilerinde amaçlarını duyurmak hedefini ön planda tutmaktadırlar. *“Öğretmen hareketi içindeki yetki elde etme görevi ise burada “ikincil” bir öneme sahiptir. ....Ülkenin bu günkü konumunda öncelikli hedefimiz, Kemalist ilkeleri savunabileceğimiz, söylemlerimizi dile getirebileceğimiz sendikamızı, güçlü bir konuma getirmektir.”*¹⁵ Bu durumda toplu görüşmelerde üyelerinin çıkarlarını savunabilmeleri mümkün değildir.

1.3.1.2. Özgürce Kurulma

Sendikaların, ILO Sözleşmeleri, Avrupa Sosyal Şartı, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası hukuk belgeriyle sendika kurma serbestisi esasına göre önceden izin almaksızın bildirim yoluyla kurulmaları güvence altına alınmıştır. 4688 sayılı Kamu

¹⁵ “Neden Eğitim-İş?”, **Eğitim- İş Denizli Şubesi**, (Çevrimiçi) <http://egitimisdenizli.org/tr/neden-egitim-is/neden-egitim-is-34>, 05 Mayıs 2019

Görevlileri Sendikaları Kanunun 6. maddesinde “*Sendika ve konfederasyonlar önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar. Sendika kurucusu olabilmek için (...) (1) kamu görevlisi olarak çalışmak yeterlidir.*”¹⁶ olarak ifade edilmektedir. Her ne kadar yasal olarak özgürce kurulabilme ve özgürce sendikaya üye olma hakkı olsa da toplu iş sözleşmelerinde hizmet kolu sendikası olarak en çok üyeye sahip sendika olmak zorunluluğu vardır. Üye sayısı az olan sendikalar yetkili sendika olmadıkları için toplu iş sözleşmelerinde bulunamazlar. Bu durum, üye sayısı az olan sendikaları işlevsiz hale getirmektedir. Böylece yetkili sendika olamayan sendikalarındaki üyeler sendikalarından istifa ederek farklı sendikalara üye olmayı tercih edeceklerdir. “... ‘serbest kuruluş’ ilkesi uyarınca tüzel kişilik kazanıp yalnızca ‘işkolu sendikası’ olarak yaşama gözlerini açar açmaz, orta değil kısa dönemde üyelerinin hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için ilk araç olarak toplu sözleşme hakkını kullanmak istediğinde karşısına çıkarılan ilk engeldir.”¹⁷ Bu durumu Mesut Gülmez örgütlenme özgürsüzlüğü olarak tanımlamaktadır.

1.3.1.3. Tüzel Kişilik Oluşturma

Sendikalar, tüzel kişiliği olan kuruluşlardır. Sendikalar tüzük oluşturarak hukuki bir yapıya sahip olurlar. Sendikaların kişilere göre değil hukuki yapılarına göre yönetilmeleri esastır. Bu durum ilgili kanunun 7. maddesinde tüzükte nelerin olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Türkiye’de sendikaların toplu görüşmelerde söz sahibi olabilmesi için, hizmet kolu veya işkolu olarak en çok üyeye sahip yetkili sendika olması gereklidir. Bundan dolayı üye sayısı az olan sendikaların üyeleri istifa ederek tam olarak kendilerini temsil etmese de üye sayısı fazla olan sendikalara üye olabilirler. Bu durumda yeterli üye sayısını bulamayan sendikalar, işlevsiz hale geldiklerinden,

¹⁶ 4688 Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu, **Resmi Gazete**, Tertip: 5, Cilt: 40, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4688.pdf>

¹⁷ Mesut Gülmez, “Örgütlenme Örgütsüzlüğü Cephesinde Yeni Bir Şey yok! Olacağı da Yok!”, **DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası**, (Çevrimiçi) <http://calismatoplum.org/sayi37/gulmez.pdf,22/06/2019,21:35>

kendilerini fesh etme ihtiyacı duyabilirler. Ülkemizde bu süreci yaşayan sendikalar hakkında henüz kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır.

1.3.1.4. Bağımsızlık

Sendikaların işverenden, siyasal partilerden veya siyasal vb. gruplardan ve devletten bağımsız olarak faaliyette bulunmaları esastır. Memur Sendikaları Kanunu'nun 20. maddesinde yasaklar bölümünde “*sendika ve konfederasyonlar kamu makamlarından maddi yardım kabul edemez, siyasi partilerden maddi yardım alamaz ve onlara maddi yardımda bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar siyasi partilerin kuruluşu içinde yer alamazlar; siyasi partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar. Sendika ve konfederasyonlar ticaretle uğraşamazlar.*”¹⁸ biçiminde belirtilmiştir. Ancak bu unsur memur sendikalarının en büyük handikaplarından biridir. Bu sorunu ileride ayrıntıları ile inceleyeceğiz.

1.3.2. Sendikal Haklar

“*Sendikal haklar; genel olarak ‘örgütlenme’, ‘toplu pazarlık’ ve ‘grev’hakki’ndan oluşmaktadır.*”¹⁹ Sendikal haklar’ın ülkelerin kendi iç hukukuyla güvence altına alınması yeterli görülmemiş, bu haklar uluslararası sözleşmelerle de güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Ülkelerin, onayladıkları bu sözleşmelere uyma yükümlükleri vardır. Türkiye 1949 yılından beri uluslararası birçok sözleşmeyi onaylamıştır. Bu sözleşmeler Birleşmiş Milletler Belgeleri, Avrupa Konseyi Belgeleri ve Uluslararası Çalışma Örgütü Belgeleri’dir.

1.3.2.1. Örgütlenme Hakkı

Örgütlenme, aynı amacı taşıyan bireylerin bir araya gelmesidir. Aynı amacı taşıyan bireyler bir araya gelerek güç birliği oluştururlar. Örgütlenme, toplumda aynı

¹⁸ 4688 Kamu Görevliler Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu, **Resmî Gazete**, Tertip: 5, Cilt: 40, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4688.pdf>

¹⁹ Hamza Güneş, “Sendikal Haklar ve Ülkemizde Kamu Görevlileri Sendikacılığının Gelişimi”, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt: I, Sayı: 1, Ankara, Temmuz-Eylül 2013, s. 65

amacı taşıyan bireylerin birlikte daha güçlü bir şekilde amaçlarını gerçekleştirmelerini sağlar. Demokrasinin vazgeçilmez unsurudur.

*“Sendikal hak anlamında örgütlenme ise; çalışanların, çalışma yaşamına ilişkin sorunlarını çözmek, ortak çıkarlarını ve haklarını korumak ve geliştirmek için bir araya gelmeleri olarak tanımlanabilir.”*²⁰

Sendikal anlamda örgütlenme ilk olarak işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla başlamıştır. İlk olarak işçilerin işverenlere karşı çıkarlarını korumak için sonrasında ise işverenlerin işçi örgütlenmelerine karşı çıkarlarını korumak için oluşmuştur. Daha sonra ise diğer çalışanları yani kamu çalışanlarını da kapsayan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada işçi ve işveren kesiminin sendikal örgütlenme hakkı tartışmasız bir hak olmasına rağmen kamu kesimi için tartışmalı bir durumdur. Çoğu ülkede kamu kesimi için sınırlı bir haktır. Özellikle devletin güvenliği ile ilgili silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleri için bu hak birçok ülkede kısıtlanmıştır. *“Türkiye’de silahlı kuvvetler personeli, polis, ceza infaz kurumunda çalışanlar, özel güvenlik görevlileri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı İdari Teşkilatı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çalışan kamu görevlileri gibi birçok kamu görevlisi bu haktan yararlanamamaktadır.”*²¹

1.3.2.2. Toplu Pazarlık Hakkı

Toplu pazarlık hakkı, çalışanların maaş/ücret, çalışma koşulları ve sosyal haklarla ilgili olarak karşılıklı pazarlık ederek karar almalarıdır. Kamu kesiminde ise işveren olarak hükümet ile kamu sendikalarının karşılıklı görüşerek karar almasını içerir. *“Genelde toplu pazarlık metninin hükümetin onayına tabi olduğu, onayın hükümetin sorumluluğu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bunlar daha çok toplu görüşme*

---

²⁰ a.e., s.66

²¹ a.e., s.66

niteliğindedir.”²² Toplu pazarlık olabilmesi için mutabakata varılan kararlar anayasaya aykırı olmadığı sürece doğrudan uygulanmasını gerektirir. Burada karşılıklı görüşerek alınan kararların doğrudan uygulanmayıp hükümetin onayına sürülmesi, görüşmeyle alınan kararların, toplu pazarlık değil aslında toplu görüşme niteliği olmasındandır. “25/06/2001 tarihinde kabul edilen 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununda öngörülen toplu pazarlık başlangıçta ‘toplu görüşme’ niteliğindeydi.”²³ Bu durum 12/07/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunla Anayasanın 53. maddesinin değiştirilmesi ile değişmiştir.4688 Sayılı Kanunun 28. maddesinde Toplu sözleşme;

kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarını düzenleyen mevcut mevzuat hükümleri dikkate alınarak kamu görevlilerine uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, ek ödeme, toplu sözleşme ikramiyesi, fazla çalışma ücreti, harcırah, ikramiye, doğum, ölüm ve aile yardımı ödenekleri, cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ve diğer mali ve sosyal hakları kapsar.”²⁴

Şeklinde tanımlanır. Toplu sözleşme görüşmelerine kamu idaresi adına Kamu İşveren Heyeti, kamu görevlileri adına ise en çok üyeye sahip ilk üç konfederasyon temsilcilerinden oluşan Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti katılır.

1.3.2.3. Grev Hakkı

Çalışanların işverene karşı haklarını ve çıkarlarını korumak için en önemli silahı olan grev, çalışanların bir süreliğine işi durdurmasıdır. “Türkiye’de işçiler, toplu pazarlık görüşmelerinde anlaşmaya varılamaması halinde ve yasal prosedürü sağlamaları şartıyla grev hakkına sahiptirler.”²⁵ Fakat Türkiye’de bu hak hiçbir şekilde kamu çalışanları için tanınmamıştır. Dünyada da bu hakkın kullanımı ile ilgili çeşitli kısıtlamalar olsa da genel olarak kamu güvenliğini (güvenlik güçleri ve silahlı kuvvetler) ve kamu sağlığını (acil sağlık hizmetleri, elektrik, su dağıtımı havayolu trafiği denetleme, itfaiye vb.) tehdit niteliği taşıyan alanlarda grev yasağı getirilmiştir.

---

²² a.e., s.66

²³ a.e., s.66

²⁴ 4688 Sayılı Kamu Sendikaları Kanunu, s.8009

²⁵ a.e, s.68

1.3.3. Sendikal Hakları Güvence Altına Alan Sözleşmeler

1.3.3.1. Birleşmiş Milletler Belgeleri

1.3.3.1.1. İnsan Hakları Beyannamesi

Beyannamenin 23. maddesinin 4. fıkrasında “Herkesin çıkarlarını korumak için sendika kurmaya ve sendikaya üye olma hakkı vardır, ifadesiyle sendika kurma hakkına yer vermiştir.”²⁶ Türkiye 1949 yılında onaylamıştır. “Bildirge, teknik hukuk anlamında ‘tavsiye’ niteliğindedir ve bağlayıcılığı yoktur.”²⁷

1.3.3.1.2. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Sözleşmenin 8. maddesi sendikal örgütlenme hakkına geniş yer vermiştir. “Ülkelerin, sendikal hakka, ulusal güvenliğin sağlanması, kamu düzeni ya da başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için sınırlamalar getirebileceğine değinilmiş ancak bu sınırlamaların demokratik toplum düzenine ve hukuka aykırı olamayacağını altı çizilmiştir.”²⁸ Türkiye sözleşmeyi 2003 yılında 13. maddenin 3. ve 4. paragrafına çekince koyarak imzalamıştır.

1.3.3.1.3. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi

Sözleşmenin sendikal haklarla ilgili 22. maddesi sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkı ile ilgili hükümleri içermektedir. Sözleşme 1976’da yürürlüğe girmesine rağmen Türkiye bu sözleşmeyi 2003’te onaylamıştır. “Sözleşme herkesin sendika kurma ve üye olma hakkını korur. Ancak silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleri üyelerinin bu hakkı kullanmalarına kısıtlar konmasını önlemez.”²⁹

²⁶ Mahiroğulları, **Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.13

²⁷ Özlem Özmen, “Türk Sendikacılığında İşçi ve Memur Ayrımı; Uluslararası Belgeler ve Ülke Uygulamaları Çerçevesinde Değerlendirme”, **Uzmanlık Tezi**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü, Ankara, 2014, s.41

²⁸ a.e, s.41

²⁹ Mahiroğulları, **Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.14

1.3.3.2. Avrupa Konseyi Belgeleri

1.3.3.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

1953'te yürürlüğe giren sözleşme dernek kurma ve sendika kurma haklarını içerir. Türkiye bu sözleşmeyi 1954 yılında imzalamıştır. Sözleşme herkesin sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkını güvence altına alırken, silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleri ile ilgili, devletlerin kısıtlama koymasına imkan vermiştir.

1.3.3.2.2. Avrupa Sosyal Şartı

Herkesin örgütlenme hakkını, grev ve toplu görüşme hakkıyla ilgili hükümleri içerir. Ancak silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleri ile ilgili sınırlamalar ülkelere bırakılmıştır. Sözleşmenin bağlayıcılığı vardır. Sözleşme 1961 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin pekiştirilmiş halidir. Türkiye bu sözleşmenin birçok maddesine çekince koyarak 1989 yılında onaylamıştır. 2006 yılında gözden geçirilmiş haliyle, bazı maddelere çekince koyarak, tekrar onaylamıştır.

1.3.3.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Belgeleri

1.3.3.3.1. Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası ve Fıledalfiya Beyannamesi

Sözleşme, düşünme ve örgütlenme özgürlüğü, çalışma koşullarının düzenlenmesi, toplu görüşme, iş sağlığı, mesleki hastalıklar ve işsizlik gibi sosyal adaletle ve sendikal haklarla ilgili maddeleri içerir. 1944 yılında yürürlüğe girmiştir.

1.3.3.3.2. 87 No'lu Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin Sözleşme

Sözleşme, çalışanlara ve işverenlere önceden izin almaksızın sendika kurma, sendikaya üye olma, üst örgütlerini kurma ve grev hakkını içerir. Sözleşme çalışanlara ifadesini kullanarak kamu çalışanlarını yani memurları da kapsar. Sözleşme bazı kamu hizmetleri çalışanları dışındaki çalışanlara grev hakkı verir. “*Hastane, elektrik, telefon ve*

su sağlama hizmetleri ile hava trafiğinin kontrolü ise temel hizmetlerdir.”³⁰ Burada kamunun sağlığını ve güvenliğini tehdit etmediği sürece tüm çalışanlara grev hakkının verildiği anlaşılmaktadır.

“Türkiye 87’nolu Sözleşmeyi 25 Kasım 1992 tarihinde onaylamış ve Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 3847 sayılı Kanun 188 11 Aralık 1992 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.”³¹

1.3.3.3.3. 98 No’lu Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Sözleşmesi

Örgütlenme ve toplu pazarlık ilkelerinin uygulanmasıyla ilgili maddeler içerir. Sözleşmede sendikaya üye olan çalışanlara ayrımcılık yapılamayacağına yönelik maddeler ve işveren örgütlerinin ya da işverenlerin işçi örgütlerine her türden müdahalesini engelleyici maddeler vardır.

Türkiye bu sözleşmeyi 1951 yılında onaylamıştır.

1.3.3.3.4. 151 No’lu Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkının Korunması ve İstihdam Koşullarının Belirlenmesi Sözleşmesi

151 no’lu sözleşme; 98 no’lu sözleşmenin ülkelerce kamu kesimi çalışanlarına uygulanmamasından dolayı, 98 no’lu sözleşme maddelerinin kamu çalışanlarına da uygulanması yönünde maddeler içerir.

Sözleşme kamu çalışanlarının örgütlenme hakkını, sendikaya üye olanların ayrımcılığa uğramaması ve sendikaya üye olduğu için çalışanların işten çıkarılması gibi yaptırımlarla karşılaşamayacağını içerir. Diğer sözleşmelerde olduğu gibi bu sözleşmede

³⁰ Özmen, “Türk Sendikacılığında İşçi ve Memur Ayrımı; Uluslararası Belgeler ve Ülke Uygulamaları Çerçevesinde Değerlendirme”, s.51

³¹ a.e, s.48

kamu çalışanlarında silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleriyle ilgili sendikal haklar ulusal hukuka bırakılmıştır.

Ancak sözleşmenin 5. maddesinin 3. fıkrası Türkiye’de kamu sendikaları açısından tartışmalı bir durumdur. *“Bir kamu makamının tahakkümü altında kamu görevlileri örgütlerinin kuruluşunu geliştirmeye veya kamu görevlileri örgütlerini bir kamu makamının kontrolü altında tutmak amacıyla mali veya diğer biçimlerde desteklemeye yönelik önlemler bu madde bakımından müdahale olarak kabul edilir.”*³² Kamu çalışanlarının sendika aidatının devlet tarafından ödenmesi bazı kamu sendikaları konfederasyonları tarafından bu maddenin ihlali olarak görülmektedir.

Türkiye bu sözleşmeyi 1992 yılının sonunda onaylamıştır.

1.3.3.3.5. 135 Sayılı İşletmelerde İşçi Temsilcilerinin Korunması ve Onlara Sağlanacak Kolaylıklar Hakkında Sözleşme

Bu sözleşme, işçi temsilcileri veya sendika temsilcilerini işverene karşı korumayı tahahhüt eden maddeler içerir. Bu sözleşmeye göre işçi ve sendika temsilcilerine ayrımcılık ve işten çıkarma gibi uygulamalar yapılamaz.

Türkiye bu sözleşmeyi 1993 tarihinde onaylamıştır.

Ancak ülkemizde memur sendikalarının bu haklardan tam olarak yararlanması söz konusu değildir.

---

³² Mahiroğulları, **Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.21

İKİNCİ BÖLÜM

SENDİKAL HAREKETİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ

Kapitalizmin ortaya çıkmasıyla işçi ve işveren sınıfının haklarını korumak amacıyla sendikalar kurulmuştur. 1768’de James Watt tarafından buhar makinesinin bulunmasıyla başlayan Sanayi Devrimi sendikaların kurulmasının asıl unsuru olan işçi sınıfının ortaya çıkmasını sağlamıştır. “Sendikalar, işçilerin, işverenlere ve hükümetlere karşı hak ve çıkarlarını korumak için oluşturdukları örgütlerdir. Ancak sendikalardan önce de çeşitli işçi örgütleri vardı.”¹

Aslında ilk kuruldukları dönemde bugünkü anlamıyla sendikaların kurulmadığını görüyoruz. “İşçiler bazı ülkelerde yardımlaşma sandıkları kurmuşlardı. Bazı ülkelerde işçi eğitim dernekleri vardı. Bazı ülkelerde, kapitalizmin gelişmesiyle gevşeyen lonca ilişkileri içinde hak ve çıkarlarını ustalara karşı korumak isteyen kalfalar, kendi aralarında gizli örgütlenmelere gitmişlerdi.”²

Yıldırım Koç’un da belirttiği üzere gerçekte işçilerin birbirleriyle dayanışma veya yardımlaşma amacıyla kurdukları bu örgütler zamanla işçilerin haklarını koruyan örgütlere dönüştü. İsmi ne olursa olsun işlevinden dolayı bu örgütlere sendika denilebilmektedir.

Sanayi Devrimiyle birlikte feodalitenin tasfiye süreci başlamış topraksız köylüler yoğun bir şekilde kentlere göç etmiş ve kentlerdeki fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlamışlardır. “Devam eden göç dalgalarıyla kentlere gelen köylüler, Sanayi Devrimi’nin ürünü olan fabrikalarda istihdam edilerek yeni bir sınıfı ‘işçi sınıfı’nu oluşturmuştur.”³ Sanayi Devrimi’nin üretim ilişkilerini değiştirmesi siyasal yapının da değişmesinin önünü açmıştır. “Fransız Devrim’i ise, çağlar boyu küçük değişimlerle

¹ Yıldırım Koç, **Sendikacılık Tarihi**, No:1, Ankara, Türk-İş Eğitim Yay., 1998, s.2

² a.e., s.2

³ Mahiroğulları, **Dünya’da ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.5

sürüp gelen tek kişi yönetiminine dayalı 'monarşik yönetim' şekli dolayısıyla siyasal yapıyı etkilemiştir.”⁴

“Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi sonuçları itibariyle devletin ekonomideki müdahalesini reddeden liberal devlet anlayışını ortaya çıkarmıştır. Feodal beylerden ve baskılarından kurtulan topraksız köylüler artık birey olarak çalışma koşullarını ve ücretini işverenle karşılıklı olarak anlaşılarak yapabilecekti. Ne varki durum böyle olmadı. Fransız Devrimi’nden sonra feodal yapının çözülmesiyle kırsal kesimden endüstri merkezlerine göç eden ve toprak mülkiyeti olmayan bu insanlar, tamamen ‘mülksüzleşmiş’ oldukları için kötü çalışma koşulları, düşük ücret önerileri karşısında köylerine geri dönme şansları olmamış, bu bakımdan, işverenin sunacağı tüm koşulları kabul etmekten başka seçenekleri de kalmamıştır.”⁵

Bu ağır koşullara karşı işçiler örgütlenmeye başlamışlardır. İşçilerin örgütlenme girişimleri devletler tarafından çıkarılan yasalarla engellenmiştir. “İngiltere’de 1799 ve 1800’de ‘Combination Act’, Fransa’da 1791’de ‘Chapelier Yasası’, Almanya’da 1845’te çıkarılan ‘Meslekler Nizamnamesi’yle işçilere ‘koalisyon yasağı’ getirilerek sendikal örgütlenme engellenmiştir.”⁶ Bu yasaklamalarla işçiler yardım sandıkları kurma yoluna gitmişlerdir. İşçilerin kötü yaşam koşullarına yardım sandıkları çare olamamıştır. Uzun süreli çalışma karşılığında düşük ücret ve buna bağlı olarak kötü yaşam koşulları işçilerde ‘sınıf bilinci’nin oluşmasında etkili olmuştur. Artık Marx’ın dediği gibi ‘zincirlerinden başka kaybedecek bir şey’leri olmadığını düşünen işçiler uzun süreli grevler yapmışlardır. 1830 Paris Komünü ve 1848 ayaklanmalarına katılmış olup hayatlarını kaybetmişlerdir. Gerek devletin askere alacak sağlıklı insan bulamayacak kadar hastalıkların artması gerekse işçi sınıfının verdiği mücadele devleti yönetenlerde düşünce değişimine neden olmuştur. “Sonuçta liberal devlet, üçüncü aktör olarak çalışma hayatını düzenlemek ve sendikal örgütlenme hakkını tanımak durumunda kalmıştır.”⁷ Sendika kurma hakkı sırasıyla İngiltere (1824), ABD (1842), Almanya (1869), Fransa (1884) ve en son olarak İtalya (1899)’da tanınmaya başlamıştır.

⁴ a.e., s.5

⁵ Mahiroğulları, **Dünya’da ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.6

⁶ a.e.,s.7

⁷ a.e.,s.8

2.1. Türkiye Sendikacılık Tarihi

Türkiye’deki çalışanların, işçi ve memurların örgütlenmeleri doğal olarak batıdan çok daha sonra oluşmuştur. Memurların örgütlenmesi işçi örgütlenmelerinden daha sonra gelişmiştir. Memur hareketi ile ilgili yazın taraması yaptığımızda Cumhuriyet öncesi ve erken cumhuriyet dönemine ait yeterli çalışma olmadığı görülmektedir. Ancak sendikal örgütlülüğü incelerken memurların örgütlenmesi işçi örgütlenmelerinden tamamen bağımsız bir şekilde incelenemez. İşçi hareketini konu alan çalışmalar içerisinde memur hareketi ile ilgili veriler elde ediyoruz.⁸ Türkiye’deki işçi ve memur hareketini konu alan çalışmalarda, genelde, dönemsel olarak Tanzimat’tan Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna kadar olan dönem (1871-1923), Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan çok partili hayata geçişe kadarki dönem (1923-1946), 1946-1961 yılları arasındaki örgütlenme ve güçlenme dönemi, 1961-1980 yılları arasındaki yeniden yapılanma ve altın çağ dönemi ve 1980 yılından günümüze kadar gelen dönem biçiminde incelenmiştir.

Osmanlı Devletinde ise işçi örgütlerinin 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktığı görülmektedir. “*Birçok kaynakta, 1871 yılında kurulduğu ileri sürülen ve ilk işçi örgütü olduğu iddia edilen Ameleperver Cemiyeti, gerçekte bir işçi örgütü değildir. Bu örgüt, 1 Nisan 1866 tarihinde kurulmuş olan bir yardımsevenler derneğidir.*”⁹ Koç’a göre, “...bilinen ilk sendika türü örgütlenme, İstanbul’da Tophane fabrikasındaki işçilerce gizli olarak kurulan Amele-i Osmani (Osmanlı Amele) Cemiyeti’dir. 1894-95

---

⁸ Bkz.M. Şehmus Güzel, **Türkiye’de İşçi Hareketi 1908-1984**, İstanbul, İmge Yayınları,2016; Kemal Sülker, **Türkiye Sendikacılık Tarihi**, Tüstav İktisadi İşletmesi, İstanbul,2004; Mete Tuncay, **Beşerîminel İşçiler İttihadı Mütareke İstanbul’unda Rum Ağırlıklı Bir İşçi Örgütü ve TKP ile İlişkileri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016 ;Donald Quatert,Eric Jan Zürcher, **Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1839-1950, , İstanbul, İletişim Yayınları, 2016** Zafer Toprak, **Türkiye’de İşçi Sınıfı 1908-1946**,İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,2016 Yıldırım Koç, **Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi** ,İstanbul, Kaynak Yayınları,2003 ,Cahit Talas , Oya Baydar , Tokar Dereli,.. **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (3 Cilt)**, İstanbul,Tarih Vakfı Yurt Yayınları,1998

⁹ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.2

yıllarında kurulan bu örgüt, kısa bir süre sonra ortaya çıkarılmış ve dağıtılmıştır.”¹⁰ Ancak İkinci Meşrutiyet döneminde Osmanlı’da fikir akımlarının yükselmesiyle birlikte sendikal örgütlenmelerin arttığı ve yaygınlaştığı görülmektedir. Buna karşılık devlet kamuya yönelik işlerde çalışanların sendikalaşmasını engellemek amacıyla çeşitli kanunlar çıkarmıştır. 1908 yılında çıkarılan Tatil-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-u Muvakkat, A. Gündüz Ökçün’e göre aslında kanun gücünde bir kararnamedir.¹¹ “*Tatil-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-u Muvakkat İkinci Meşrutiyet’te çıkarılan ilk ‘kanun-ı muvakkat’ı ve Babiali bu mevzuatla bir an önce grevlerin önünü almayı amaçlamaktaydı.*”¹² Toprak’a göre Kanunun 6. maddesi Mesut Gülmez tarafından günümüz Türkçesine göre yorumlanarak işçilerin grev hakkı engellenmemiş olup sorunlarını hükümete dilekçe ile bildirerek ön koşula bağlanmışır.¹³ “*1909 yılında çıkarılan Tatil-i Eşgal Kanunu ile, kamuya yönelik hizmetlerde çalışan işçilerin sendikalaşması yasaklandı. Grev ise yasaklanmadı. Greve çıkabilmek, bir ön uzlaştırma sürecinden geçme koşuluna bağlandı.*”¹⁴

Osmanlı Devleti’nde batılı anlamda sanayileşmenin olmadığı, ağırlıklı olarak sarayın ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet eliyle fabrikaların yapıldığı düşünüldüğünde zaten işçilerin büyük bir kısmı kamuya yönelik olarak çalışmaktadır. Donald Quataert 1870 yılına kadar sanayileşmenin devletin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet eliyle gerçekleştiğini söylemektedir.¹⁵ Dönemin koşullarına göre ağır yaptırımları bulunan bu kanun 1936 yılına kadar da yürürlükte kalmıştır. Ancak buna rağmen 1913 yılına kadar grevlerin yapıldığını görüyoruz. Bunun nedeni ise Osmanlı Devleti’nde devlet eliyle oluşturulan fabrikaların dışında yabancı sermayelerin açmış

¹⁰ a.e. s.2

¹¹ Bu konuda bkz., A. Gündüz Ökçün, **Tatil-i Eşgal Kanunu Belgeler Yorum**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 503, Ankara, 1982

¹² Zafer Toprak, “1909 Tatil-i Eşgal Kanunu Üzerine”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı: 13, Bahar 1981, s.143

¹³ Mesut Gülmez, “Bir Belge, Bir Yorum: 1909 Tatil-i Eşgal Yasası ve Grev”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı: 12, Kış 1980, s.55

¹⁴ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.2

¹⁵ Bkz., Donald Quataert, **Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü**, Çev. Tansel Güney, İstanbul, İletişim Yay., 2011

olduğu işletmelerinde bulunmasıydı. 1908 grevlerinden sonra yabancı sermayedarlar elçilikleri vasıtasıyla grevlerin durdurulması için hükümete baskı yapmışlardır. “Öyle ki bu grevler karşısında yabancı sermayenin temsilcilikleri konumunda büyükelçilikler birleşerek, grevlere karşı ortak hareket etmişlerdir. Grevlerin sonlandırılması noktasında hükümete baskı yapmış, grevin sonlanması için Fransız bir vatandaşa grevlerin nasıl sonlanacağını ortaya koyan resmi bir belge hazırlatmışlardır.”¹⁶

Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte Osmanlı Devleti’nde sendikal hareketliliğin azaldığı görülmektedir. “Osmanlı İmparatorluğu’nda sendikacılık hareketi 1913 yılından sonra geriledi. Bunun nedeni, savaşıyla ilgili olarak ülkede yaşanan anti-demokratik ortamı. Ayrıca işçi sayısı sınırlıydı. İşçiler arasında din ve etnik köken farklılıkları önemli bölünmelere yol açıyordu. Ülkede yabancı uyruklu işçiler de vardı. İşçilerin önemli bir bölümünün köylerinde hala arazileri bulunuyordu; topraktan tam kopmamışlardı. Birçok kişi daha ilk kuşak işçiydi; işçilik geleneği ve bilinci yerleşmemişti.”¹⁷ Batıdaki gibi tamamen toprakla bağını keserek kentlerde çalışmaya gelen mülksüz işçi sınıfından farklı olarak cezalar veya yaptırımlar karşısında kaybedecek bir şeyleri olan bir işçi sınıfı tablosu ortaya çıkıyordu. “Tarımda çalışmayı bırakıp sanayide işçi olarak çalışmaya başlayanların kırsal bölgeleriyle sürdürdükleri bağ, proleterleşme olgusunu zorlaştırmaktadır. Ayrıca ilk nesil işçi sınıfı arasında özellikle Türk kökenli işçilerde okuma yazma oranının düşüklüğü, işçi hareketini zora sokmuştur. Grev ve eylemlere çağrı ise aynı mahallede oturanların sözlü iletişimlerinden örgütlenebilmiştir.”¹⁸ Ayrıca Türk kökenli işçilerin büyük bir kesiminin cephelerde savaşıya gitmesi ve savaşın getirdiği ağır şartlar, işçilerin örgütlü mücadelesini geriletmiştir. “Zira Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile birlikte işçiler de geniş çapta cepheye gittiler. Sayısal güçlerinin bir yandan azalması, bir yandan da

¹⁶ M. Şehmus Güzel, **Devlet-Ulus**, İstanbul, 1. Basım, Alan Yay., 1996, s.52

¹⁷ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.2

¹⁸ M. Şehmus Güzel, **Devlet-Ulus**, s.105-106.

Cihan Savaşı'nın aman vermez şartları yüzünden çalışan sınıfın mücadelesinde gerileme oldu."¹⁹

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle sendikal anlamda işçilerin örgütlülüğünün arttığını görebiliyoruz. Bu artışın, yabancı sermayeli işletmelerde emperyalizme karşı bir tepki olarak geliştiği söylenebilir. *"Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından İstanbul ve yöresinde sendikal faaliyette yeniden bir canlanma görüldü. 1919 yılından itibaren işgal altındaki İstanbul'da çeşitli sendikalar kuruldu. Bunların bir bölümü siyasi yönlendirme altındaydı, bir bölümünü işverenler denetliyordu. Bir bölümü, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen sendikalardı."*²⁰ Özellikle 1920 yılından Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar işçi örgütlerinin desteklendiği görülmektedir. *"Ankara Hükümeti Türk ve Müslüman tüccarların yardımıyla ve onlarla birlikte azınlıkların egemenliğine son vermek için uğraştı. Bu işte işçi hareketini kullanmaktan çekinmedi."*²¹ Güzel'e göre yabancılara ve azınlıklara ait işyerlerinde grevler desteklenerek yabancı sermaye zor durumda bırakılmaya çalışılmıştır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ülkede sanayi faaliyetleri yok denecek kadar azdı. Yeni Türkiye Cumhuriyeti bir çok savaştan çıkarak kurulmuştu. Bu yıllar gerek cumhuriyet rejiminin gerekse kapitalizmin (ulus-devlet) inşa yıllarıydı. *"Bu sebepten ötürü herhangi bir kaotik durum kesinlikle kabul edilmezdi. Sermaye birikimi önünde engel teşkil edebilecek olan her türlü girişim başından engellenmeliydi."*²² 1925 yılında gerçekleşen Şeyh Sait ayaklanmasından sonra Takrir-i Sükun Kanunu çıkarılır, böylece ülkede her türlü örgütlenmenin önü kapatılır. Yıldırım Koç'a göre sendikal örgütlenmenin olmayışının nedeni bu yasaklar değil de vasıflı işçi sayısının azlığı, toprağın çok, işgücünün yetersizliğidir. *"Bu yıllarda vasıflı bir işçi çok rahatlıkla kendi dükkanını açabiliyordu; eli kürek veya saban tutabilen bir*

¹⁹ Mustafa Kemal Erkovan, **Sendikacılık Tarihi ve Milliyetçi Toplumcu Sendikacılık**, Ankara, Emel Matbaacılık Sanayii, 1974, s.26

²⁰ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.5

²¹ Güzel, **Devlet-Ulus**, s.241

²² Hande Çelik Şahin, "Türkiye'de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 7, Denizli, 2010, s. 24

kişi, rahatlıkla toprak sahibi olabiliyordu.”²³ Bir başka görüş ise “Kurtuluş Savaşı öncesinde yabancı sermayeye karşı verilen ve milli mücadele ile özdeş görülen işçi hareketleri yeni kurulan devletle anlamını kaybetmiş, milli bütünleşme ideolojisi karşısında işçiler tam olarak ne yapacaklarını bilemez bir noktaya gelmişlerdir.”²⁴ Ulusal Kurtuluş Savaşı’ndan çıkmış, üstelik büyük bir ayaklanma atlatmış yeni Türk Devleti’nin işçilerinin bu süreçte hak arama mücadelesine girmeleri pek mümkün gözükmemektedir. “İşçiler, sınıfsal bir çatışmaya girmeyi, zor bir savaş sonrasında kurulmuş yeni bir devlete ve milli bütünleşmeye bir ihanet olarak görerek bir bocalama süreci yaşamış olabilirler.”²⁵

Güçlü bir sermayenin olmaması nedeniyle fabrikaların daha çok devlet eliyle kurulmuş işletmeler olması işçilerin, işveren devlete karşı örgütlenmeleri sıkıntısını yaratıyordu. Üstelik devlet, 1926 yılında çıkardığı memur kanunuyla ülkenin vasıflı ve eğitilmiş kişilerini memur olarak ya da kamu işçisi olarak işe almıştı. Devlet işletmelerinde çalışmak ayrıcalıklı bir durumdu. “İşçi sınıfının en eğitilmiş ve becerili kesiminin ‘memur’ adı altında bölünerek, önemli ayrıcalıkları olan ‘işçi aristokrasi’na dönüştürülmesi, sendikalaşma eğilimini ciddi biçimde gerilettiler.”²⁶ Sendikal anlamda örgütlenmeyi sağlayacak işçiler ayrıcalıklı işçi sınıfı olarak devlet kurumlarında çalışıyordu. İşgücünün yetersizliğinden kamuya ait fabrikalarda çalışan işçilere çeşitli haklar tanınması işçilerin sendikal olarak örgütlenmesine ihtiyaç duyurmuyordu. Ayrıca ülkedeki köylülerin gelir durumuna göre bu işletmelerde çalışan işçilerin gelir durumları oldukça iyiydi. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, tarımdaki fiyatların düşmesine neden olmuş özellikle küçük toprak sahibi köylüleri yoksullaştırmıştır. Köylüler hayat düzeylerini yükseltmek için köylerden kentlere göç ederek işçi olmayı tercih etmişlerdir. “Zira sanayi kesimi, ortalama gelir düzeyi daha düşük olan sektörden (tarımdan ve kırsal kesimden) kaynaklanan nüfus kaymaları ile genişler; ... eski köylülerin hayat

²³ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.5

²⁴ Çelik Şahin, “Türkiye’de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi”, s. 24

²⁵ a.e. s. 24

²⁶ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.7

düzeyleri bu kayma sonucunda yükselecektir.”²⁷ Ekonomik Buhranın da yarattığı yoksulluk düşünülürse, kamu kesiminde çalışmak önemli bir ayrıcalıktı. Doğal olarak bu kesimin sendikalaşması beklenemezdi. “Devletin, bu yıllarda işçi sınıfı oluşumu üzerindeki belirleyiciliğinin en anlamlı örneklerinden biri, 1936 yılında toplu iş ilişkilerinde tek düzenleyici olduğunu yasal olarak belgeleyen ‘İş Kanunu’nun çıkarılmış olmasıdır. Grev ve lokavtın yasaklandığı, işçilerin bireysel haklarının devlet tarafından düzenlendiği, bu yasa ile sınıf hareketinin gelişmesi engellenmiştir.”²⁸ “1938 yılında kabul edilen Cemiyetler Kanunu, sınıf esasına dayalı örgüt kurulmasını yasaklıyordu. Bu tür örgütler kurmanın cezası bir seneye kadar hafif hapti.”²⁹

1939 yılında 2. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte ülkedeki yokluk neredeyse her kesim için arttı. Türkiye her ne kadar savaşa girmese de savaşın tüm olumsuz etkileri ülkede yaşandı. Çalışacak genç nüfus silah altına alınmış sanayi üretimi düşmüştü. Tarım ürünlerinde vergiler artmıştı. “... İşçiler, memurlar, köylüler vergi vermemek, aşırma, rüşvet, zimmet gibi pek çok kanun dışı hareketle savaşın getirdiği zorluklara direnmeye çalışıyorlardı.”³⁰ “Savaş yetmiyormuş gibi üst üste yıkıcı depremler oluyordu.”³¹ Gerek savaşın gerekse afetlerin neden olduğu yoklukla mücadele ediliyordu.

Bu dönemde en ayrıcalıklı kesimin memur olduğu bilinmektedir. “Sosyal yardımlar dolayısıyla memurların kollandığı kanısı halk arasında çeşitli söylenti ve mânilerle ifade edilmekteydi. Savaş yıllarında halkın dilinde Türkçe ezana da gönderme yapılarak, ‘İsmet uludur, İsmet uludur, memurlar İsmet’in kuludur’ diye bir mâni dolaşıyordu.”³² Bu dönemi Korkut Boratav, “Gerçekten tek parti rejimi, memur

²⁷ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995, 5. baskı, s.60

²⁸ Çelik Şahin, “Türkiye’de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi”, s. 24

²⁹ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.7

³⁰ Murat Metinsoy, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s.72

³¹ Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/turkiye/turkiye-110-yilda-56-buyuk-deprem-yasadi>

1193718 23/06/2019 15:49

³² Murat Metinsoy, **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum**, s.364

tabakasının savaş enflasyonu karşısında ezilmemesi için yoğun çaba sarfetmiştir.”³³ şeklinde tanımlıyordu.

1946 yılı itibariyle tek partili dönemden çok partili döneme geçildi. Siyasal partilerin 1946 yılına kadar sendikacılık faaliyetleri olmamıştır denilebilir.

2.2. Türkiye’de Öğretmenlerin Örgütlenme Tarihine Bakış

1980 tarihi gerek Türkiye’de gerekse dünyada sendikal hareketlilik açısından bir dönüm noktasıdır. Türkiye “12 Eylül 1980 darbesi, bir bakıma, işçi hareketinin ve sol hareketin kazanmış olduğu mevzileri geri almayı amaçlayan bir müdahaledir.”³⁴ 1980 darbesiyle işçi ve memur hareketinin temsilcileri konumunda olan sendika önderlerinin büyük bir kısmı ceza almış ya da yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. 1980 öncesi sadece örgütlenme hakkının kullanıldığı memur sendikaları darbeye birlikte kapatılmış ve tamamen memurlara yasaklanmıştır. 1980 ve sonrasında Türkiye’de öğretmen sendikacılığını analiz edebilmemiz için 1980 yılına kadar ki tarihsel gelişimini iyi irdelemek zorundayız. Bugün gerek işçilerin gerekse memurların ve hatta öğretmenlerin sendikal mücadelesinin yaşadığı krizi tarihsel boyutuyla incelemek gereklidir. Eğitim tarihi ve öğretmen örgütlenmeleri ile ilgili yazın taraması yaptığımızda en önemli çalışmaların Ankara Üniversitesi Profesörlerinden Yahya Akyüz tarafından yapıldığını görmekteyiz. Gerek bu çalışmada gerekse başka çalışmalarda Yahya Akyüz’ün araştırmaları öğretmen örgütlenme tarihine temel kaynak olmuştur.

Türkiye’de öğretmenler genel olarak ‘memur’ statüsünde devlet hizmetinde çalışmaktadır. 1980 sonrası her ne kadar eğitimde özelleşme artsa da eğitim hizmetinin büyük bir çoğunluğu devlet okullarında karşılanır. Türkiye’de memur sendikacılığının önderliğini öğretmenler yapmıştır. Memur sendikacılığı diğer ülkelerde olduğu gibi

³³ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995, 5. baskı, s.71

³⁴ Oya Baydar, “Türkiye’de Sendikacılık Hareketi”, **Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları**, İstanbul, 1998, s.7

Türkiye’de de işçi sendikacığından daha geç gelişmiştir. Bunda kanunlarla belirlenmiş işçi ile memur arasındaki statü farklılığı belirleyici olmuştur.

2.2.1. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar Öğretmen Örgütlenmesi

Osmanlı Devleti’nin bürokratik yapısı Avrupa Devletlerinden farklılık gösterir. Devletin başında sultan bulunur. Sultana bağlı yönetici sınıf ve reaya biçiminde devlet yapısı örgütlenmiştir. Yönetici sınıf, askeri sınıf olarak da tanımlanmaktadır. *“Askerî sınıf, doğrudan doğruya sultanın hizmetinde olan herkesi, üretimle uğraşmayan bütün askerî grupları, din adamlarını ve bürokratlarla ailelerini, akrabalarını, uyruk ve kölelerini içerir.”*³⁵ Askeri sınıfın, devlete yaptıkları hizmetler karşılığında vergi muafiyetleri ve ayrıcalıkları vardır. *“Askerî sınıf dört ana bölümden oluşur. Seyfiye (Ordu mensupları), ilmiye, kalemiye (kâtipler) ve saray hizmetlileri.”*³⁶ Osmanlı Devleti’nde yönetici sınıf içerisinde seyfiye kanadından sonra ikinci olarak ilmiye kanadı güçlüdür. Osmanlı İmparatorluğu’nun 17. ve 18. yüzyılda ekonomik olarak çökmesi buna bağlı olarak da sosyal yapının bozulmasıyla birlikte Tanzimat ilan edilmiştir. *“Tanzimat Fermanının hükümlerinin ilanı herhangi bir halk hareketi veya alttan gelen bir zorlama ile olmamış padişah bu hükümlere uyacağını bildirmişti.”*³⁷

Bürokratik yapının ve memur sınıfının ortaya çıkışı ise Tanzimat Fermanı ile gerçekleşmiştir. Tanzimat döneminde, yeni yönetici sınıfa yani memur denilen bürokratlara dayalı merkezi hükümetler oluşturulmuştur. Ayrıca, 1876 Anayasası’nda memurlarla ilgili maddelerden, memurluğun bir meslek olarak görülmeye başlanması ve padişah memurları – hükümet memurları kavramları yerine devlet memuru kavramının ortaya çıkması bu dönemden itibaren memur kesiminin devlet yönetimindeki yerinin

³⁵ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600**, Çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2003, s.75

³⁶ Serdal Fidan, Kamil Şahin, Fikret Çelik, “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 23, Sakarya, 2011, s.116

³⁷ Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Divan-ı Hümayun’dan Meclis-i Mebusan’a Osmanlı İmparatorluğunda Yasama, Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 5. Basım, 2015, s.377

netleşmeye başladığını göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde çalışma hayatına ilişkin ilk yasal düzenleme ise, 1865 yılında kabul edilmiştir.³⁸

Araştırmalardan anlaşılan memur denilen kesim, Osmanlı Devleti'nde padişaha bağlı yönetici sınıfı oluşturuyordu. Yönetici sınıfın mensupları, reaya denilen topraksız köylülerden ayrıcalıklı bir sınıftı. *“Osmanlıda tüm yönetim ve bürokratik iktidar ilişkileri yönetici sınıf içerisinde cereyan etmektedir. Bu anlamda yönetici sınıf ile toplumun diğer sınıfları arasında belirgin bir ayrımın olduğu görülür. Ulema dışında yönetici sınıfı oluşturan tüm gruplar kul kökenli olup toplumda herhangi bir sınıfla ilişkilendirilmemesine özen gösterilmiştir.”*³⁹

2.2.1.1. Tanzimat Öncesi Öğretmenlerin Durumu

Tanzimat'a kadar Osmanlı Devleti'nde iki büyük öğretim kurumu görülmektedir. Bunlar enderun ve medreselerdir. *“Enderun, hristiyan tebaanın çocuklarını (devşirme oğlanları) gerçek müslüman, iyi devlet adamı ve asker yapmak, içlerinden önemli görevlere geçebilecek değerleri bulmak gibi siyasal amaç güdüyordu.”*⁴⁰ Devşirme kanununa göre boylu poslu, ahlaklı ve zeki çocuklar seçilerek sarayda yetiştirilirdi. Enderun, *“... devletin mülkiye mensuplarının yetiştirildiği bir okul hüviyetini taşımıştır.”*⁴¹ Medreselerin ise devletin eğitim sisteminin temelini oluşturduğu görülmektedir. Üstelik *“Parasız ve yatılı oldukları, mezunlarına geçerli bir meslek sağladıkları için (müderrislik yani medrese hocalığı, mahalle mektebi hocalığı ve din adamlığı, kadılık, çeşitli devlet işleri) çekici idiler.”*⁴² Bunların dışında ilkokul düzeyinde eğitim veren kurumlar ise sıbyan mektepleridir. Sıbyan mekteplerinde, eğitimin temel amacı dinin ve ahlakın öğretilmesidir. *Medreseler ve sıbyan mektepleri, devletin*

³⁸ Özmen, “Türk Sendikacılığında İşçi ve Memur Ayrımı; Uluslararası Belgeler ve Ülke Uygulamaları Çerçevesinde Değerlendirme”, s.73

³⁹ Tahsin Güler, “Osmanlı'da Siyaset ve Bürokrasi İlişkilerinin Tarihi Seyri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2014, s. 317

⁴⁰ Yahya Akyüz, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, Ankara, Doğan Basımevi, 1978, s.25

⁴¹ Erol Kömür, **Osmanlı Devleti Enderun Mektebi'nde Eğitim Sistemi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri**, İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2010, s.10

⁴² Akyüz, **Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, s.25

*kontrolünden ve sorumluluğundan uzak müstakil öğretim müesseseleri idiler. Zira, bunların hemen hemen hepsi de vakfa bağlı müesseselerdi.*⁴³ Medreselerin ekonomik olarak vakıflara bağlı olmaları ve siyasi otritiden bağımsız olmaları onları eğitim görevinde başarılı kılıyordu.

Medreseler, gerek eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi, öğrenci alımı ve bu öğrencilere sağlanan olanaklar bakımından, gerekse denetim ve kontrol edilmesi, asayiş ve güvenliğin sağlanması açısından özerk bir yapıya sahiptirler. Başka kurum tarafından herhangi bir müdahale söz konusu olamazdı. Medreselerin teftiş ve denetimi merkezi otoritenin özel izni ve meşihat makamının onayı ile sadece ilmiye mensuplarınca gerçekleştirilirdi.⁴⁴

Medreseler, Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfının mensuplarının, şeyhülislam, kazasker, kadı, müderris gibi ulema topluluğunun yetiştirildiği kurumlardır.

Temelini şeriatın teşkil ettiği bir devlette, ilmiye sınıfının önem kazanması son derece normaldir ve birçok önemli makam ulema tarafından doldurulmuştur. İlmiye sınıfının başı şeyhülislâmdır. Ulemanın şeyhülislâmdan sonraki ikinci şefi ve esas itibariyle yargı teşkilâtının gerçek başı şeyhülislamın yargı yetkisi olmadığı için kazaskerdir. Osmanlı Devleti'nde Rumeli ve Anadolu kazaskeri olmak olarak Divan toplantılarına katılmışlar ve dava dinlemişlerdir.⁴⁵

İslami eğitim kurumu olan medreseyi bitiren icazetle mezun olup ilmiye sınıfının mensubu olarak çalışırlar. “... *Medreseyi bitiren öğrenciler ya müderris ya da kadı olarak görev yapmışlardır. Bu sınıf devlet için hayati nitelikte olan eğitim ve yargı işini uzun süre tekeline almıştır.*”⁴⁶ Ulemanın devlet içinde o kadar etkileyici bir rolü vardı ki, “*Yeniçeriler, ulema efendilerimiz kande ise biz dahi onlar ile bileyüz derlerdi*”⁴⁷ Öncelikle ulemanın en büyük destekçisi olan yeniçeri ocağı 1827 yılında kaldırıldı. Tanzimatla birlikte ilmiye sınıfının gücünü daha da yitirdiğini görüyoruz. İlber Ortaylı'ya göre Tanzimat Dönemi'nin yöneticilerinden Cevdet Paşa'nın ilmiye sınıfının

⁴³ Bayram Kodaman, **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s.1

⁴⁴ Ahmet Cihan, **Osmanlı'da Eğitim**, İstanbul, 3F yayınevi, 2007, s.27-28

⁴⁵ Serdal Fidan, Kamil Şahin, Fikret Çelik, “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi”, s.117

⁴⁶ Serdal Fidan, Kamil Şahin, Fikret Çelik, “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi”, s.117

⁴⁷ Akyüz, **Türkiye 'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, s.28

en yüksek rütbesinden (kazaskerlikten) ayrılarak mülkiye sınıfına geçiş yapması o güne kadar görülen ilk olaydır. *“Tanzimat reformlarının ilmiye sınıfının gücü ve dünya görüşü aleyhine geliştiğinin ve laik bürokrasi ve dünya görüşünün berikinin önüne geçtiğinin canlı bir örneğidir.”*⁴⁸

Ancak 16. yüzyıldan itibaren yönetici sınıftaki bozulmalar (özellikle ordu mensupları) padişahları yenilik yapmaya zorlamışlardır. Padişahlar yönetici sınıf içerisinde ilk olarak ordu üzerinde değişiklikler yaparak devlet yönetimindeki sıkıntıları gidermeye çalışmışlardır. Daha sonra ise yönetici sınıf içerisindeki en ayrıcalıklı sınıf olan ‘ilmiye’ devamında ise sırasıyla kalemîye ve saray hizmetlilerinin konumu, görevleri vb. üzerinde değişiklikler yaparak Osmanlı Devleti’ni kurtarmaya çalışmışlar. Padişahlar tarafından savaşların kaybedilmesi gerekçe gösterilerek devletin yeniden güçlenmesi arayışlarına giriliyordu. Bu değişim dönüşümün ise en etkili olduğu dönem İlhan Tekeli’ye göre 19. yüzyıldı. Yazara göre *“Milletlerin sınıfsal yapılarındaki değişiklikler, her millet içinde güçlenen sınıfın niteliğine bağlı olarak, değişik sosyal hareketler ve ideolojilerin gelişmesini doğurmuştur. Hem yeni sınıfsal yapıların hem de ideolojilerin yeniden üretilmesi gereği yeni eğitim kurumlarını çıkarmıştır.”*⁴⁹ Yazara göre Avrupa’da kapitalizmin gelişmesiyle Osmanlı Devleti üzerinde emperyalist denetim gerçekleşmiştir. Avrupanın sanayi mallarıyla Osmanlı zanaatkarları yarışamamıştır. Yine Avrupa kapitalizmi özellikle ulaşım sektöründe alt yapı yatırımları yaparak Osmanlı Devleti’ni yarı sömürge haline getirmiştir. Bu da Osmanlı Devleti’nde yeni bir ticaret sınıfını doğurmuştur. 16. yüzyıldan beri dirlik sistemindeki bozulmalar yeni bir sınıfın ‘ayanların’ güçlenmesine neden olmuştu. Artık *“artı ürüne doğrudan doğruya el koyamayıp ayanlarla paylaşmak zorunda kalan askeri sınıf üyesi yöneticiler sultanın maaşlı bürokratları haline geldiler.”*⁵⁰ Dirlik sisteminin bozulması, vakıfların eskisi kadar gelirlerinin olmaması ilmiye sınıfının ekonomik ve sosyal yönden

⁴⁸ İlber Ortaylı, **Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Basım, 2015, İstanbul, s.425

⁴⁹ İlhan Tekeli, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: II, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s.456

⁵⁰ Tekeli, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler**, s.457

zayıflamasına neden olmuştur. “Osmanlı Devletinin XVIII. ve XIX. yüzyıllarda sosyo-ekonomik ve siyasi yapısındaki değişim, idarede ve bürokraside büyük bir zihniyet dönüşümüne yol açtı. Devleti yönetenler, mevcut anlayışı sürdürerek devletin bekasını temin etmenin imkânsız olduğunu fark ettiler.”⁵¹ “Daha önceleri Nizam-ı Alem (Dünya Düzeni) ile bütün dünyaya hüküm sürmeyi kendisine misyon edinen bir devletin, gerek Avrupa’da meydana gelen farklı mikro milliyetçi dalgalara karşı durabilmek gerekse de savaş meydanlarında almış olduğu yenilgiler onu yeni bir yolu tatbik etmesine zorladı.”⁵² Bu anlamıyla öncelikle yenileşme hareketleri askeri alanda yüksek askeri okulların açılmasıyla gerçekleşir. “Bunlar Deniz Mühendis Okulu (1773), Kara Mühendis Okulu (1793), Askeri Tıbbiye (1827), Harbiye (1834)’dir. Askeri okullarda yıllarca Avrupalı öğretmenler ders okutmuşlardır.”⁵³

Tanzimatla birlikte başlayan devletin modernleşme çabaları, öncelikle eğitimin modernleşmesi (batılı anlamda laik eğitim) üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Eğitim sistemiyle ilgili araştırmalarıyla bilinen Mustafa Gündüz’e göre devletin modernleşme süreci, “Islahat Fermanı ile temel doğrultusunu bulmuş, II. Abdülhamid döneminde belirginleşmiş, II. Meşrutiyet döneminde sistemin işleyiş projeleri oluşturulmuş, yapılmak istenenler ana hatları ile planlanmış, Mustafa Kemal’le ise meşrutiyet kazanarak, sonun başlangıcı olmuştur. Cumhuriyet’in ilanı ve gerçekleştirilen inkılâplar söz konusu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.”⁵⁴ Bu değişimin mimarı olan öğretmenler her dönemde sürecin sıkıntılarını çekmiş ve başarısızlık durumunda suçlanmışlardır.

---

⁵¹ Şerif DEMİR, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişim”, **Tarihin Peşinde- Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 13, 2015, s.438

⁵² Deniz Aşkın, “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinde Medrese Eğitim Sistemi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Eğitimin Konjonktürel Boyutu”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: 2, 2017, s.979

⁵³ Akyüz, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, s.33

⁵⁴ Mustafa Gündüz, “Mustafa Kemal ve Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim ve Kültür Hayatına Abdullah Cevdet’in Etkileri”, **Akademik Araştırmalar İndeksi**, (Çevrimiçi) <http://www.acarindex.com/turkish-studies-international-periodical-for-the-languages-literature-and-history-of-turkish-or-turkic/mustafa-kemal-ve-erken-cumhuriyet-donemi-egitim-ve-kultur-hayatina-abdullah-cevdet-in-etkileri-27080#.XRC3JugzIU>

2.2.1.2. Tanzimat Dönemi Öğretmenlerin Durumu

Tanzimatla birlikte sultanın değil devletin memurlarını yetiştirmek amacıyla “Ortaöğretimin ilk kademesi olan Rüştîye mekteplerinin açıldığını (1839)”⁵⁵ görüyoruz. Rüştîyelerin çoğalmasıyla birlikte buralarda görev yapacak öğretmenlerin kimler olacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Artık devletin modernleşmesi için laik eğitimin adımlarının atılması gerekiyordu. Bu okullardaki öğretmenler devletin rahatsız olduğu medreselerden yetişmiş ilmiye sınıfından gelenler mi olacaktı. “Bu nedenle, medresenin dışında yalnızca öğretmen yetiştiren bir okulun açılması gerekli görülüyordu.”⁵⁶ 16 Mart 1848’de Darülmuallimin adında öğretmen okulu açılarak Türkiye’de öğretmenliğin ilk kez mesleki olarak adımları atılmıştır. Bu adımla birlikte öğretmenler mesleki olarak da çeşitli sorunlarla karşılaşmaya başlamışlardır.

Bu sorunlardan en önemlisinin, medreselerin bu yeni öğretmenlere ve okullara karşı olumsuz tavırları olduğu söylenebilir. Darülmuallim mezunu öğretmenlerin bugüne kadar dini eğitim yapan kurumlara din dışı dersleri sokması ve batıdaki gibi kara tahta, sıra ve divit ile yazı getirmesi eski medrese hocaları tarafından tepkiyle karşılanmıştır. “Örneğin Şemsi Efendi’nin Selanikteki okulu medreselilerin ve kıskırttığı kimselerin saldırısına uğramış, sıraları parçalanmıştır. Sınıf haline getirdiği evine de saldırılmıştır.”⁵⁷ Yine Darülmuallimin mezunu öğretmenlerin, dönemin aydınlarıyla ilişkileri ve bu fikirleri yayma girişimleri yöneticiler tarafından hoş karşılanmamış sürgün vb. cezalara çarptırılmışlardır.

Türkiye’de öğretmenliğin meslek olarak tanımlanmasıyla birlikte, mesleki sorunlar ile ilgili tartışmalar yapılmaya başlanmıştır. O döneme ait sıkıntıların ve tartışmaların halen günümüzde de tazeliğini koruması sözkonusudur. Burada bahsi geçen sıkıntıların, döneme uyarlanmış haliyle günümüzde eğitim sendikalarının

⁵⁵ Akyüz, Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri, s.33

⁵⁶ a.e.,s.37

⁵⁷ a.e., s.45

gündemlerinde olduğunu görüyoruz. Bundan dolayı döneme ait tartışmaları, açıklama ihtiyacı duyulmuştur.

Dönemin en büyük sıkıntılardan birincisi, din öğretimi yapan medrese hocalarının, bu öğretmenlere karşı tutumları ve halkı bu yönde etkilemeleri, hatta yöneticileri bile etkileyerek öğretmenlerin, haksız yere cezalandırılmalarıdır.

İkincisi ise mesleki olarak müfredat sisteminin oluşturulamamasıdır. Avrupa görmüş Darulmuallim mezunu öğretmenlerin okullardaki eğitim öğretim işlerini modernleştirme çabalarının dirençle karşılaşmasıdır. Günümüzde, öğretmenler sürekli değişen müfredat sisteminden halen rahatsızdırlar.

Üçüncüsü ise öğretmen yetiştirme sorunudur. Öğretmen okullarının yetersizliği sorunudur. Her ne kadar öğretmen okulu mezunlarının öncelik hakkı olsa da, ihtiyacın karşılanamamasından dolayı öğretmen olarak meslek dışı insanlar atanmıştır. Günümüze kadar ihtiyaca dönük olarak dönem dönem bu uygulamalar yapılmıştır. Günümüzde ise tam tersi olarak ihtiyacın çok fazlası öğretmen okulu mezunu olmasından dolayı öğretmenlerin atanamaması sorunu vardır.

Dördüncüsü öğretmenlerin kademelerine göre maaşlarının olması sorunudur. Buna bağlı olarak ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının diğer kademelerde çalışan öğretmenlerden daha düşük olduğunu görüyoruz.

Öğretmenlerin Tanzimat Dönemi'nden 2. Meşrutiyet Dönemi'ne kadar kendi sorunlarıyla ilgili bir örgütlülüklerine rastlamıyoruz. Ancak Tanzimat Dönem ile birlikte öğretmenlerin eğitim konularına yer veren yazıların yer aldığı dergilerin olduğunu görüyoruz. Bunlardan biri, 1862 yılında çıkan Mecmua-i Fünun bir diğeri ise 1867 yılında çıkan Mecmua-i Maarif'tir. Yahya Akyüz'ün aktardığına göre Mecmua-i Maarif dönemin atmosferini anlatması bakımından önemlidir. “*Dinden söz etmeyeceğini, eğitim,*

*müspet bilimler, edebiyet, politikaya yer vereceğini belirtir. Gerçekten eğitim sorunlarına, kızların eğitime vs. sık sık yer vermiştir.”*⁵⁸

1876’da II. Abdulhamit tahta çıkar ve 1877 yılında Anayasa ilan edilir. Fakat bir yıl sonra parlamento kapatılıp otuz yıl sürecek mutlakiyet dönemi başlar. Bu dönem Abdülhamit’in baskı dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde yönetim, öğretmenler üzerinde işten çıkarma, sürgün gibi yöntemlerle baskı uygulamıştır. Yine müfredatlarda değişiklikler yapılarak din ve ahlak derslerinin ağırlığı arttırılmıştır. Ancak tüm bu yaptırımlara rağmen Abdulhamit öğretmenlerin yeni fikirleri yaymasına engel olamamıştır. Özellikle taşraya sürülen öğretmenler buralarda kendi fikirlerini yaymışlardır. Öğretmenler II. Meşrutiyet Dönemi’ne kadar fikirlerini, sıkıntılarını bu şekilde dile getirebilmişler ve yaymışlardır.

2.2.1.3. Meşrutiyet Dönemi Öğretmenlerin Durumu

Nihayet 23 Temmuz 1908’de Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle ülkede özgürlükçü bir atmosfer olmuştur. Bu atmosferde hemen hemen her kesim sendikal anlamda örgütlenmiştir. “*Tanzimat devrinden gelen altyapı ve Cemiyetler Kanunu’nun getirdiği yasal serbestlik neticesinde muallimler de diğer meslek mensupları gibi dernekleşme faaliyetlerine girişmişlerdir.*”⁵⁹ Toplumun aydın ve ilerici kesimini temsil eden öğretmenlerin ilk örgütü Encümen-i Muallim’dir. “*Zeki Bey’in belirttiğine göre, bizde ilk öğretmen örgütü Üniversite ve Darülmuallimîn (Erkek Öğretmen Okulu) mezunlarının 23 Temmuz 1908 inkılabından hemen sonra İstanbul’da kurdukları Encümen-i Muallimîn’dir.*”⁶⁰ Bu girişimden çok kısa bir süre sonra yine İstanbul’da idadî, rüşdî ve iptidâî okulların öğretmenleri Muhafaza-i Hukuk-i Muallimîn Cemiyeti adında ikinci bir örgüt kurmuşlardır. Bunun amacı, adından da anlaşılacağı gibi

⁵⁸ Akyüz, **Türkiye ‘de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, s.43

⁵⁹ Yunus Pustu, “Nizamnamelere göre II. Meşrutiyet Döneminde Muallim Örgütlenmeleri (1908-1919)”, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, Cilt:34, Sayı: 98, s. 6

⁶⁰ Yahya Akyüz, “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908 - 1918)”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM**, Cilt: XXII, Sayı:22, s.10

‘öğretmenlerin haklarını savunmak’ ve belgede belirtildiğine göre, “halk arasında eğitimin yaygınlaşmasını sağlamaktır. “*Muhafaza-i Hukuk-i Muallimîn Cemiyeti’nin başkanlığına Zeki Bey getirilmiştir.*”⁶¹ Yahya Akyüz bu konuda İstanbul Kandilli Kız Sultanisi (Lisesi) Tarih öğretmeni Vehbi Bey’in, İstanbul Muallimler Cemiyeti’nin 1919’da yayımladığı küçük bir broşürü kaynak gösterir. Yahya Akyüz’ün kaynak gösterdiği bu broşürde Vehbi Bey’in ‘Memleketimizde Muallim Cemiyetleri’ başlıklı bir yazısında,

II. Meşrutiyet’in ilânını izleyen günlerde 1908 Temmuzunun içinde öğretmenlerin haklarını korumak ve eğitimi yaygınlaştırmak emeliyle ‘Encümen-i Muallimîn’ adında bir cemiyetin kurulup oluşturulmasına girişmiştik. ...O zaman Üniversite binası olarak kullanılan bugünkü Bezm-i Âlem Vâlide Sultan Mektebi binasına davet edilmişler ve orada seçimler yapılmıştı. Birinci başkanlığa merhum Emrullah Efendi, ikinci başkanlığa eski Maarif Nazırı Sait ve üçüncü başkanlığa İzmirli İsmail Hakkı Beyler seçilmişlerdi. Daha önceden milletvekili, sonra da Samsun (Canik) mutasarrıfı olan Servet Bey muhasebeci ve ben de (Vehbi Bey) genel kâtip seçilmiştik. Toplantılarımız Üniversite’de ayrılan iki odalı bir dairede yapılyordu.⁶² der.

Yazarın sunduğu bu kaynaktan anlaşılıyor ki Türkiye’de ilk öğretmen sendikası 1908 yılında kurulmuştur. Bu kuruluşun yönetiminde öğretmenlerin dışında, Maarif Nazırı ve diğer yüksek mevkide bulunan hükümet görevlilerinin de bulunduğunu görüyoruz. Yine bu broşürde Vehbi Bey,

Cemiyetin ilk başarısı, dersleri gruplara ayırtmak, maaşlara zam yaptırmak oldu. Çünkü o sırada özellikle ilkokul öğretmenlerinin geçim durumları tahammül edilemez halde idi. Daha sonra, İstanbul’da ve Osmanlı ülkesinin her yanında boşalacak öğretmenlik kadrolarına Encümen-i Muallimîn’in fikir ve görüşü alınmaksızın hiç kimsenin tayin ettirilmemesinde ve öğretmenliğin kendine özgü bir meslek sayılmasında da başarı sağlandı. Nitekim, Şuayp ve Sami Beylerin (İstanbul) Maarif Müdürlükleri sırasında okullarda boşalacak derslere atanacak öğretmenler Encümen-i Muallimîn’den istenirdi. Encümen de, düzenlemiş olduğu bir ‘kıdem-ehliyet’ defterine göre, öğretmenin ya da öğretmen adayının eline bir kimlik belgesi vererek Maarif Nezareti’ne gönderir, onun tayini böyle yapılır.⁶³

Daha sonra Encümen-i Muallimîn, öğretmenliğin özel bir meslek sayılması için uğraştığını ve başarılı olduğunu aktarır:

⁶¹ a.e, s.10

⁶² a.e, s.22-23

⁶³ a.e, s.23-24

Encümen, taşra (İstanbul dışındaki) eğitim ve okul yönetimlerine nizamnameler, beyannameler gönderdi ve Encümen'e katılmalarını, yönetim kurullarını seçerek şubeler oluşturmalarını bildirdi. Bir çok yerden şubeler kurulduğu cevapları geldi. Böylece Encümen-i Muallimîn ile taşra eğitim ve okul yönetimleri arasında ilişkiler, bağlantılar meydana getirildi. Ancak, Encümen, karşısına çıkan sorunları, engelleri bütün gücü ile göğüslemeye çalıştığı bir sırada, merhum tarihçi Murat Bey'in yazı arkadaşı ve Düyûn-ı Umumiye İdaresi mensuplarından merhum öğretmen Zeki Bey'in girişimi ile bugünkü Vefa Sultanisi binasında başka bir toplantı yapıldı. Bu toplantıya katılmak üzere Encümenimizden üç üye de istenmişti. Sonuç olarak, Encümen-i Muallimîn'in Maarif Nezareti mensuplarının başkanlıkları altında toplanması nedeniyle hiçbir zaman öğretmenlerin haklarını korumakta başarılı olamayacağı, bu gibi şahsiyetlerle ilişkisi olmayan yeni bir cemiyetin kurulması gerektiği konuşuldu. Zaten önceden bazı öğretmenler bu konuda aydınlatılmış olduklarından hemen 'Cemiyet-i Muallimîn' adıyla bir cemiyetin kurulmasına karar verildi. Encümen'imizden gönderilen üye (Encümen tarafından) kazanılan başarıları sayarak, 'tüm öğretmenler arasında tam bir samimiyet ve birlik sağlanıncaya kadar bir süre sabredilmesi, bu birlik sağlanınca Maarif Nezareti'nden başkan seçimine gerek kalmayacağı ve kurulların kararları karşısında başkanların isteklerinin hükmü olmayacağı' görüşünü ortaya attı. Fakat sonunda Zeki Bey'in başkanlığı altında Cemiyet-i Muallimîn adıyla yeni bir cemiyetin kurulduğu, Encümen-i Muallimîn'in ortadan kalktığı ve onun artık öğretmenlerle hiçbir ilişkisinin kalmadığı ilân edildi. Bir aralık Encümen'e gönderilen bir yazıda onun da Cemiyet'e katılması istendi. Merhum Emrullah Efendi, aynen, 'öğretmenler için bir cemiyet mutlaka gereklidir. Onlar bölünmeye yol açılırsa biz bari bu bölünmeyi sürdürmeyelim' diyerek Encümen-i Muallimîn'in başkanlık mühürünü geri verip Cemiyet-i Muallimîn'e gönderilmesini gerekli bulmuş ve hemen Cemiyet-i Muallimîn'e hitaben katılmanın kabul edildiğini bildiren bir yazı yazdırmıştı. Encümen-i Muallimîn'den altı üye seçilerek Cemiyet-i Muallimîn'e katılmışlardı.⁶⁴

Ancak "1909'da Harekat Ordusunun İstanbul'a girmesinden sonra Zeki Bey tutuklanmıştır."⁶⁵ "Zeki Bey'in tutuklanmasından sonra Cemiyet-i Muallim'in dağıldığını ve başka girişimler yapıldığını öğreniyoruz."⁶⁶

Yahya Akyüz'ün aktardığı bu kaynağa göre Vehbi Bey'in söylediklerinden, ilk öğretmen sendikası olan Encümen-i Muallimîn'in, sendikal olarak bağımsız olmadığını söyleyebiliriz. Maarif Nazırlığı yetkili konumunda olanların, sendika kurucu üyesi olmalarının, Zeki Bey'i rahatsız ettiğini bundan dolayı da alternatif bir oluşum kurduğunu anlıyoruz. Sendikal anlamda döneme göre oldukça başarılı olmasına rağmen

⁶⁴ a.e, s.23-24

⁶⁵ Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, Ankara, Doğan Basımevi, 1978, s.99

⁶⁶ a.e., s.101

(cretlerin arttırılması, derslerin gruplandırılması, öğretmenlerin atanması vb.) sendika olarak hükümetin yani işveren konumunda olanların sendikanın yöneticisi konumunda olması, ‘bağımsızlık’ ilkesine aykırı düşmesi, o günlerde de öğretmenleri rahatsız etmiştir. Sendikaların siyasal oluşumlardan veya siyasi partilerden bağımsızlığı durumu günümüzde halen öğretmenlerin sendikalara ilgilerini etkileyen temel sorunlardandır. Öğretmenlerin bağımsız bir sendika kurma girişimine o günlerdeki hükümet yetkilerinin olgunlukla yaklaşmaları hatta desteklemeleri ise ayrı bir tartışma konusudur. Yine buradan çıkardığımız bir diğerk sonuç, bu sendikanın, öğretmenlerin atama, yükselme vs. işlerinde hükümet üzerinde etkili olduğudur. Günümüzde sendikalara yapılan en büyük eleştirilerden biri olan bu durum öğretmenlerin sendikalara ilgilerini belirleyen bir etmendir. Öğretmenler hükümete yakın sendikalarda olmanın kendilerine ayrıcalık sağlayacağını diğerk sendikalara ye olmanın ise kendilerine bir baskı unsuru yaratacağını düşünmektedir. İlk bakışta Encman-i Muallimin de bu ayrıcalıklı durumdan yararlandığı anlaşılabilir. Ancak burada öğretmenlerin bir deftere kaydedilerek kıdemine göre atama yapılmasının aslında son derece adilene bir tutum olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Sendikanın ğretmenlik mesleğinin esaslarını belirlemeye çalışması da günümüzde halen geçerli bir durumdur. Yine sendikanın işlerliğini kaybetmesi ise siyasal nedenlerle gerçekleşmektedir. İttihat ve Terakki partisine muhalifliğiyle bilinen Zeki Bey’in daha sonra serbest kalmasına rağmen tutuklanması, sendikanın dağılmasına neden olmuştur. Günümüzde halen öğretmenlerin, herhangi bir sendikaya ye olduklarında politik olarak etiketlenmekten ve bu etiketin başlarına bela olmasından çekindikleri de bilinmektedir.

Cemiyeti-i Muallim’in öğretmenleri bilgilendirmek amacıyla Mi’rat-i Maarif (Eğitimin Aynası) isminde dergi çıkardığını da görüyoruz. O dönemin koşulları itibariyle kitle iletişim aracı olarak kullanabilecekleri tek şey dergi ya da gazetedir. Günümüz ğretmen sendikalarının en büyük sorunsallarından biri de kitle iletişim araçlarını kullanamamalarıdır. Dergi gerek öğretmenlerin sorunlarını gerekse eğitimin daha ileri seviyelere ulaştırılmasının yollarını tartışmaktadır. “*Eğitim, ğretim, gelişme*

biçim ve yöntemlerinin araştırılması, çeşitli yöntemlerin karşılaştırılması, Cemiyet-i Muallimîn'in görüşmeleri ve eylemlerinin açıklanması... İşte Mir'at-i Maarif'in çalışma alanları bunlardır."⁶⁷ Yahya Akyüz'ün bu derginin çeşitli sayılarından yazıları aktardıklarına göre dergi, bazıları günümüzde halen güncelliğini koruyan öğretmen sorunlarını tartışmış ve yetkililere sorunların çözümü için tavsiyelerde bulunmuştur. Dergi'nin 2. sayısında belirtilen yazıya göre öğretmenler Meşrutiyet'in gelmesini savunmuşlar ancak Meşrutiyet yönetiminden beklediklerini bulamadıklarını bu anlamıyla hükümetin bir an evvel beklentilerini karşılamalarını istediğini görüyoruz.

Fakat ne yazık ki öyle değilmiş. Acaba yanıldık mı? Taşralarda (İstanbul dışında) hâlâ lise öğretmenleri saati beş kuruş ücretle öğretim yapıyorlar. ... Hele şu Meşrutiyet dönemine uygun mudur? ... Soran yok! Ortaokul ve ilkokul öğretmenleri, dayısı ve koruyucusu olmayanlar, sahipsizler, bin türlü zahmet ve yolsuzluklar içinde ezilip kahroluyorlar. ...Artık bu rezaletlerden vazgeçelim, bu haksızlıkları yapmayalım... Osmanlığa asla yakışmayan şu yersiz davranışları bırakalım ve ilerlememiz için gerekli olan yol ve yöntemleri araştırıp bulalım ... Okullarımızı iyileştirelim, programlarımızı yoluna ve yöntemine göre, âdilâne, bilgece düzenleyelim. İşlerimizde hak ve gerçekten, iyi niyetten ayrılmayalım. İş bilmiyorsak çekilelim. Bilenler, anlayanlar iş başına gelsinler. Artık yeter yahu!⁶⁸

Derginin bir başka sayısında yer alan bir yazıda günümüz açısından ilgi çekicidir.

.... Önce, II. Meşrutiyetin özgürlükçü havasına uygun olarak ilk ve ortaöğretimin önceki baskı rejiminden kalma programları değiştirilmeli, yeni ders kitapları yazılmalıdır. Sonra, 'eğitimin ruhu' olan öğretmenlerin ve okul yöneticileri yani müdürlerin sorunları çözülmelidir. Okul yöneticileri yıllarca öğretmenlik yapmış, tecrübe ve uzmanlık kazanmış öğretmenlerden atanmalıdır. Öğretmenlerin de yalnızca okuttukları konuyu bilmeleri yetmez. Onlar öğretim yöntemlerini, öğrencilerle nasıl eğitimsel ilişkiler kurulacağını, öğrencilerin doğasını tanımayı iyi bilmeli ve onların gönlünde vatan için çalışma, vatani mutlu etmek için özveride bulunma gibi özellikler oluşturabilmelidir.⁶⁹

Bu yazıdan, sendikanın ve yayın organının, öğretmen maaşları, atama ve yükselme, öğretmen seçimi ve yetiştirilmesi, eğitim-öğretim yöntemleri gibi sorunları gündemine aldığı anılmaktadır. İfade edilen sorunlar, bugün farklı biçimleriyle neredeyse tüm öğretmen sendikalarının tartıştığı konulardandır.

⁶⁷ Akyüz, "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908 - 1918)", s.14

⁶⁸ a.e., s.15

⁶⁹ a.e., s.15

Ancak 1909 yılında çıkarılan yasalarla öğretmenlerin ve diğer sendikaların faaliyetleri kısıtlanmıştır. “II. Meşrutiyetten sonra bir nebze olsun canlanan sendikal örgütlenme hareketi Tatil-i Eşgal Kanunu ve Cemiyetler Kanunu, 31 Mart Vakası (13 Nisan 1909) sonrasında oluşan sıkıyönetim koşulları, 1913 yılındaki Babiâli Baskını gibi durumlar çalışanların hak arama mücadelesinin zayıflamasına sebep olmuştur.”⁷⁰

Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarına rastlayan bu örgütlenme süreci, sıkıntılarla doludur. Buna karşın öğretmenler, 1919-22 yıllarını kapsayan savaş döneminde hem İstanbul çevresinde, hem de az gelişmiş Anadolu kentlerinde grev yapmaktan geri kalmamışlardır. Yine bu yıllarda öğretmenler, savaşa karşı çıkmışlardır. Öğretmenlerin toplumsal sorunlarla içli dışlı olmaları ne padişah yönetimindeki İstanbul çevresinde, ne de Anadolu’daki bir kısım yöneticilerce hoş karşılanmıştır. Bu yıllarda öğretmen derneklerinin sık sık kapatıldığı görülmüştür.⁷¹

Meşrutiyet Dönemi’nden Cumhuriyet’in kuruluşuna kadar sendikal anlamda başka örgütlerin olduğunu ve yayınların çıktığını görüyoruz. Bu örgütler, Terakki-i Maarif ve İttihad-ı Muallimîn Cemiyeti (1910), Mafel-i Muallim (1911, Edirne), Muallimler Yurdu (1913, Bursa), Muallimler Cemiyeti (1913, İstanbul), 1916’da İstanbul’da kurulan Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti (1916, İstanbul) dir.

2.2.1.4. Milli Mücadele Dönemi Öğretmenlerin Durumu

Milli Mücadele döneminde ise, 1920 yılında Ankara’da Muallimler ve Muallimler Cemiyeti kurulur. Bu Cemiyet 1921’de Türkiye Muallime ve Muallim Dernekleri Birliği haline gelir. “Milli Mücadele’ye destek vermek amacıyla ‘Türkiye Muallimler ve Muallimler Derneği’ faaliyete geçirilmiştir. Maarif Vekâleti’nin de desteği ile dernek; Antalya, Denizli, Konya, Akşehir ve Amasya gibi illerde şube açmıştır. 1921’de dernek taşrada güçlendiği için bir üst birlik halini almıştır.”⁷² Bu kuruluşu Mustafa Kemal Atatürk’ün de desteklediği bilinmektedir. “1920’de Atatürk’ün

⁷⁰ Fatma Köybaşı, Celal Teyyar Uğurlu, Cihat Arslan, “Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenmeye İlişkin Görüşleri”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016 9/3, s.105

⁷¹ Niyazi Altunya, “Türkiye’de Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği”, *Uluslararası Sempozyum 13-14 Eylül 1990*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 1991, s.40

⁷² Levent ERASLAN, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2012, Sayı: 28, s.3

desteği ile öğretmenlerin sosyal ve ekonomik durumlarını düzeltmek, geliştirmek ve Milli Mücadele'ye destek vermek amacıyla Türkiye Muallimler ve Muallimeler Derneği faaliyete geçirilmiş daha sonra bu dernek Türkiye Muallimler Birliği adını almış ve 1929'da Türkiye'de 240 şubeye ulaşarak başarılı bir örgütlenme sergilemiştir.”⁷³ Bu dönemde bir yandan İstanbul Hükümeti bir yandan ise Ankara Hükümeti öğretmenlere çeşitli görev ve sorumluluklar yüklüyordu. Daha meclis 23 Nisan 1920 de açılmışken 03 Mayıs 1920'de Maarif Vekâleti'nin kurulması Mustafa Kemal'in eğitime verdiği önemi gösterir. Öncelikle ülke kurtarılmalıydı. Fakat Mustafa Kemal öğretmenleri cepheye çağırıyor onlara cephe gerisinde görev veriyordu. “*Cephede fiilen çarpışan öğretmenler gönüllü öğretmenlerdir. Çünkü 07 Mart 1921 tarihli bir kanun, öğretmen, öğrenci ve medrese mensuplarının askerlik görevini tecil etmiştir.*”⁷⁴ Mustafa Kemal için öğretmenlerin öncelikli görevi, milli uyanışa destek vermeleriydi. Üstelik öğretmenler diğer çalışanlardan daha fazla halk içindeydi. Anadolu'nun en ücra köşelerindeki halka ulaştırılmak istenen Milli Mücadele ruhunu anlatan mecmua, gazete vb. yayınlar öğretmenler sayesinde ulaştırılıyordu. Mustafa Kemal'in desteğiyle 15 Temmuz 1921 'de Maarif Kongresi gerçekleştirilir. Kongre tarihi aylar öncesinden planlanmış ve iki hafta yapılması kararlaştırılmıştır Ancak Yunan kuvvetlerinin Ankara'ya yaklaşması nedeniyle kongre belirlenen süreden erken bitirilmiştir. “*Eğitim tarihimizde bir dönemin başlangıcı olarak görülmesi gereken bu kongrede Atatürk, eğitim, bilim ve kültür alanındaki düşüncelerini, yapılacak inkılâpların esaslarını, öğretmenler için neler düşündüğünü ve onlardan neler beklediğini anlatan tarihî bir konuşma yapmıştır.*”⁷⁵ Kongrede eğitimle ilgili istatistiki bilgiler oluşturulur yeni eğitimin nasıl olması gerektiği ile ilgili kararlar alınır.

⁷³ Hatice Güneş Karaman, Çetin Erdoğan, “Türkiye'deki Eğitim Sendikalarına Yönelik Bir İnceleme: Amaçlar, Beklentiler ve Sorunlar”, **Sakarya University Journal of Education**, 6/2, Ağustos 2016, s.125

⁷⁴ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2013**, Gözden geçirilmiş 24. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yay., Şubat 2013, s.318

⁷⁵ Nuran Kılavuz, İbrahim Halil Tanık, “Milli Mücadele Döneminde Maarif Kongresi ve 1. TBMM'nin Eğitim-Öğretim Hakkındaki Görüşleri”, **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı: 2, 2011, s.370

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Öğretmen Örgütlenmesi

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte nitelikli ve vasıflı işgücüne ihtiyaç vardır. Nitelikli olanlar kamuda memur olarak istihdam edilmişlerdir. *“Kamu kesimi, başlangıçta hemen bütün ülkelerde nitelikli ve beyaz yakalı bürokratlarla sınırlı bir istihdam alanı olarak belirmiştir. Kamu kesiminde çalışanlar açısından hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendikal mücadele gereğinin kendisini göstermesi, başlangıçta söz konusu olabilecek bir durum değildir.”*⁷⁶ Kaldı ki memurlar, Osmanlı Devleti'nde de ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı başarılar kurulan yeni Türk Devleti'nin yaşaması ve payidar kalabilmesi için ekonomisini kurması ve geliştirmesi gerekiyordu. Ülkede ne yeterli sermayedar vardı ne de nitelikli işgücü. Dolayısıyla nitelikli olanlardan eğitilmiş olanlar memur olarak, bir vasfı (mesleki beceri) olanlar ise kamuda işçi olarak istihdam edildiler. Ülkenin ekonomik şartları düşünüldüğünde elde ettikleri gelir yüksekti. *“Özellikle 1929 sonrasında köylünün eline geçen para iyice azaldığından, kamu kesimi işyerlerinde işçilik yapmak da belirli bir ayrıcalık gibi görülmeye başlandı.”*⁷⁷ Ayrıca bu dönemde memurların ve işçilerin sendikal olarak örgütlenip devlete karşı veya özel teşebbüslere karşı grev vb. faaliyetlere kalkışması inşa sürecine girmiş devlete karşı yapılmış bir etkinlik olarak algılanmaktaydı.

1925 yılında Şeyh Said İsyanının gerçekleşmesiyle birlikte Tahrir-i Sükûn Kanunu çıkarılır. 1926 tarihli Memurin Kanunu'nun çıkmasıyla memurların 'egemen statü' yaklaşımını Sıddık Sami Onar şöyle açıklamıştır. '... memurun devlete karşı olan vaziyeti ile amelenin patrona karşı olan vaziyeti arasında derin farklar mevcuttur. Devlet ve memur birlikte teşkil ettikleri halde amele ve patron ayrı sınıflara mensup kimselerdir. Hâlbuki memurların karşısında devlet bir sınıf mahiyeti arz etmez...' Memurlar bu ayrıcalıklı bakışı uzun süre korudu ve kendilerini işçi sınıfından ayrı gördü.⁷⁸

⁷⁶ Alparslan Işık, “Türkiye’de Memur Sendikacılığı”, **Uluslararası Sempozyum 13-14 Eylül 1990**, Ankara, Mülkiyeliler Vakfı Yayınları-10, 1991, s.2

⁷⁷ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.7

⁷⁸ Âdem Çilek, “Türkiye’de Eğitim Sendikalarının Etkililiği”, **Doktora Tezi**, Gazi Üniversitesi, Ankara, Mayıs 2016, s.33

Mustafa Kemal yeni toplumun inşasında eğitimin önemini biliyordu. Eğitimin baş aktörlerinden birinin de öğretmenler olduğunu biliyordu. Bunu daha sonra onun ‘Öğretmenler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır! Ve Milletleri kurtaran yalnız ve ancak öğretmenlerdir!’ sözlerinden de anlıyoruz. “1923’ten sonra öğretmenlerin, çağdaş Türkiye’nin oluşumuna önemli katkıları olmuştur. Çağdaşlaşma gereksinmesi içindeki Cumhuriyet yöneticileri bu yıllarda öğretmen derneklerine hoşgörü ile bakmışlardır. Hatta 1925-28 yılları arasında ‘Öğretmenler Birliği’ Genel Başkanı Mustafa Necati Bey’in Milli Eğitim Bakanı olduğunu görürüz.”⁷⁹ Mustafa Kemal ve arkadaşları yeni Türkiye Cumhuriyeti ülküsünü en iyi şekilde yayacak kurumların eğitim kurumları olduğunu biliyordu. Öğretmenler açısından baktığımızda, bu dönemde Mustafa Necati Bey’in öğretmenler üzerindeki etkisi ve öğretmenlerin Mustafa Necati Bey’e duyduğu sevgi unutulmamalıdır. M. Rauf İnan’ın destanlaşmış Milli Eğitim Bakanı olarak tarif ettiği Mustafa Necati Bey eğitime yaptığı katkılar dışında öğretmenlik mesleğinin saygınlık kazanmasında önemli bir kişidir.⁸⁰

Kemalist önderler çok kişiye-çoğunlukla yazarlara, öğretmenlere, doktorlara ve diğer meslek sahiplerine ve öğrencilere-kendi modern, laik, bağımsız bir Türkiye tasavvuru aşılardılar. Kendilerini, bilgisiz yurttaşlarına rehberlik etmek için özel bir görev üstlenmiş bir seçkinler zümresi olarak gören bu insanlar, ülküleri için genellikle çok sıkı şekilde ve büyük kişisel özverilerle çalıştılar.⁸¹

Kendilerini ayrıcalıklı sınıf olarak gören memurların örgütlenmeleri sınıfsal olarak muhalif bir şekilde olamayacağı açıktır. Üstelik bu dönemde 1925 Takrir-i Sükun Kanunu ile muhalif olabilecek kesimlerin seslerini çıkartmaya cesaret etmeleri söz konusu olmayacaktır.. “Osmanlı’nın son yıllarında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında ‘kolalı gömlekli kâtip’ imajında ifadesini bulan kamu kesimi çalışanının konumu, sendikalaşmayı asla akla getirmeyecek kadar ayrıcalıklıdır. Türk toplumunda kapitalist

⁷⁹ Niyazi Altunya, “Türkiye’de Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği”, **Uluslararası Sempozyum 13-14 Eylül 1990**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 1991, s.40

⁸⁰ Bkz. M. Rauf İnan, **Mustafa Necati Kişiliği Ulusal Eğitime Bakışı Konuşma ve Anıları**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1980

⁸¹ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yay., 18.Baskı, İstanbul, 2004, s.263-264

sınıfların ortaya çıkışının gecikmesi asker-sivil bürokrat kesimler açısından adeta egemen bir sınıfmışçasına ortaya çıkmalarını mümkün kılacak bir ortam hazırlamıştır.”⁸² Egemen sınıf olarak gözüken memur kesimi içerisinde ise öğretmenlerin ayrıcalıklı konumu daha yüksektir.

“1930’lu yıllarda girilen ‘Tek-Parti Yönetimi’ süreci, tüm örgütler gibi, öğretmen derneklerini ve birliklerini de eritmiştir. En çok direnen öğretmen dernekleri de 1936 yılında varlıklarını sürdürmekten vazgeçmişlerdir.”⁸³ 1929 Ekonomik Buhranı Türkiye’yi de etkilemiştir. “Büyük buhranın etkisiyle tarım ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen büyük düşmeler çiftçi nüfusun hayat koşullarında çok ciddi sarsıntılar yarattı. Buğday fiyatı, 1929’dan 1932’ye %68’e düştü.”⁸⁴ Çiftçilerin gelirlerinin azalmasıyla birlikte kentlere büyük işgücü göçleri olmuştur. Artık eski köylüler yeni sanayi işçisidir. İşçilerin sayısındaki artışla birlikte işgücü ücretleri düşmeye başlar. Bu durumda işçilerin örgütlülüğü ve buna bağlı olarak grevler kaçınılmaz olacaktır. İşte bunun için, “1938 tarihli Cemiyetler Kanunu ile aile, cemaat, ırk, cins ve sınıf esasına veya adına dayanan cemiyetlerin kurulması yasaklanmıştır. Böylelikle o döneme kadar kurulmuş olan ve sendika şeklinde örgütlenen dernekler ortadan kaldırılmıştır.”⁸⁵ Ayrıca bu kanun çerçevesinde memurların yaptıkları işten dolayı örgütlenmeleri yasaklanmıştır. “1931-1945 yılları arası dönem; öğretmen örgütlenmesi açısından bir ara dönem ve resmî örgütler dönemi olarak adlandırılabilir.”⁸⁶ Bu dönem içerisinde 2. Dünya Savaşı yaşanmıştır. Bu savaşa her ne kadar Türkiye girmese de savaşın yarattığı ekonomik sıkıntılar toplumun tüm kesimlerini etkilemiştir.

⁸² Işıklı, “Türkiye’de Memur Sendikacılığı”, s.2

⁸³ Altunya, “Türkiye’de Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği”, s.40

⁸⁴ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1998, s.51-52

⁸⁵ Özmen, “Türk Sendikacılığında İşçi ve Memur Ayrımı; Uluslararası Belgeler ve Ülke Uygulamaları Çerçevesinde Değerlendirme”, s.76

⁸⁶ Eraslan, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.4

2.2.3. Çok Partili Dönemde Öğretmen Örgütlenmesi

“1946 yılı Cumhuriyet Türkiye’sinin tarihinde hem siyasi, hem iktisadi bakımdan yeni bir dönüm noktası oluşturmaktadır.”⁸⁷ “1946 yılında çok partili döneme geçişle dernek özgürlüğüne de kapı aralanmıştır. Bu yıl ülkenin çeşitli yerlerinde kurulan öğretmen dernekleri 1948 yılında ‘Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’nda birleşmişlerdir. 1940’lı yıllarda mesleğe girmeye başlayan köy kökenli (Köy Enstitüsü çıkışlı) öğretmenler, 1950’li yıllarda bu birliğe taze kan taşımışlardır.”⁸⁸ “Birlik’in kurucuları Milli Eğitim Bakanlığı üst düzey yöneticileri ve müfettişlerdi.”⁸⁹ “Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu farklı görüşlerden ve farklı yetiştiriliş tarzlarından gelen öğretmenler tarafından kurulmuştur. Bu farklılık zamanla ayrışmaya neden olmuştur. Federasyonun kuruluşundan bir yıl sonra özellikle Köy Enstitüsü kökenli öğretmenlerin; federasyon yönetiminin Köy Enstitüsü öğretmenlere karşı dışlayıcı ve ayrımcı uygulama yapma iddiaları ve politik olarak yönetimin Demokrat Parti’ye olan yakınlığı, ilk ayrışmanın temel nedenleri arasında sayılabilir.” Köy Enstitüsü öğretmenler, öğretmen okulu çıkışlı diğer meslektaşlarının neredeyse üçte biri oranında maaşla işe başlıyorlardı. Köylerde mecburi hizmetleri ise 20 yıldır. Bu öğretmenlere köylerde toprak verilerek, onlardan hem çiftçilik hem de öğretmenlik yapmaları isteniyordu. 1940’da açılıp 1950’den sonra öğretmen okuluna dönüştürülen Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler diğer okullardan mezun olan öğretmenlerden çok daha fazla sorunla karşı karşıya idi. Bu durum onların örgütlü olmasını ve federasyon içerisinde öğretmen sorunlarını daha fazla dile getirmelerini sağlıyordu.

Köy Enstitüleri köylerdeki öğretmen ihtiyacını gidermek ve cumhuriyet ülküsünü her köye ulaştıracak öğretmen yetiştirme amacıyla kurulmuştu. Asım Karaömerlioğlu’na göre, Köy Enstitülerinin Türk milliyetçiliğinin özellikle belli bölgelerde yaygınlaşmasına ve en azından milliyetçiliğe sahip çıkan bir köylü nüfusunu o

⁸⁷ Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**, s.73

⁸⁸ Altunya, “Türkiye’de Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği”, s.40

⁸⁹ Eraslan, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.4

bölgelerde yaratabilmek gibi asil bir düşüncesi söz konusudur.⁹⁰ Aynı zamanda, Ekonomik Buhran sonrası devletin korumacı-devletçi sanayileşme güttüğü, tarımda verimliliği artırmaya çalıştığı dönemdir. Yahya Akyüz'ün Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji öğretmeni H. Fikret Kanad'ın yazılarından aktardığı şu sözler önemlidir. *“Mademki nüfusumuzun %80'i köylüdür, o halde sosyal ve ekonomik devrimlerin kökleşebilmesi köylerde yerleşmesine bağlıdır... Bu işin üstesinden ancak köy öğretmenleri gelebilir, ama o günkü okullardan çıkanlar değil.”*⁹¹ Bu önemli görevi üstlenen Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler, gerek öğretmen okulu mezunu meslektaşları tarafından gerekse bakanlık tarafından dışlandılar. *“Fakir Baykurt köy enstitülü öğretmenlerin sorunlarını şöyle özetliyordu... Çoğu, yedek subay okullarında çavuş çıkarıldı... Milli Eğitim'deki kilit işlerden uzak tutuldular. Enstitü çıkışlıların alınamayacağı dernekler bile kuruldu ve bu dernekleri kuran şarlatanlar terfi ettirilerek yüksek koltuklara oturtuldular.”*⁹² Bu okullardan mezun olan öğretmenlerin daha sonraki yıllarda öğretmen sendikacılığına etkilerini göreceğiz. *“Gelecek dönemlerde sıklıkla görülecek siyasal ayrışmalar bu dönemde görülmeye başlanmış (bu ayrışma daha çok köy ve kent öğretmenleri arasında yaşanmıştır) böylece Türk Sendikal Hareketi genelinde; eğitim alanı özelinde “ideolojik bağlanma” sorunu oluşmaya başlamıştır.”*⁹³

2.2.4. 1960-1980 Arası Öğretmen Örgütlenmesi

1950 seçimlerinden önce Demokrat Parti, işçilere grev hakkını vereceğini vaat ediyordu. *“Ancak Demokrat Parti gerek seçim bildirgesinde gerekse yetkili makamlarının açıkça söylediği Grev ve Lokavt Hakkı'nı vermedi.”*⁹⁴ 27 Mayıs 1960 yılına gelindiğinde Demokrat Parti askeri bir darbeyle iktidardan uzaklaştırıldı. Milli Konsey Çalışma Bakanı olarak Prof. Dr. Cahit Talas'ı atamıştır. Cahit Talas Türkiye'de

⁹⁰Bkz. Asım Karaömerlioğlu, **Orda Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006

⁹¹ Akyüz, **Türkiye 'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, s.306

⁹² Yıldırım Koç, **Tös Tarihi Belgelerle**, 2.Baskı, Bursa, Kuzgun Kitap, 2015, s.23

⁹³ Eraslan, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.5

⁹⁴ Erkovan, **Sendikacılık Tarihi ve Milliyetçi Toplumcu Sendikacılık**, s.41

sosyal politika üzerine çalışmış önemli bir uzman, mülkiyeli bir hocadır. Yeni Anayasa oluşturulmadan önce sendikacılarla görüşülmesini ve onların fikirlerinin alınmasını sağlamıştır. “Yeni Anayasayı hazırlamak üzere oluşturulan Kurucu Meclis’te, 6 işçi temsilcisi yer almıştır.”⁹⁵ Oluşturulan yeni anayasa işçi çevrelerinin büyük desteğini almıştır. “27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında hazırlanan ve Türk-İş’in de desteklediği bir kampanya sonucunda halk oylamasıyla kabul edilen 1961 Anayasası işçi sınıfının ‘memur’ biçiminde istihdam edilen kesimlerine de sendikalaşma hakkını getirdi. ‘İşçi’ olarak çalışanlar için grev hakkı kabul edildi. Ayrıca ‘sosyal devlet’ anlayışı Anayasa’da devletin temel nitelikleri arasında yer aldı.”⁹⁶ “İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir. Ayrıca izin almaksızın gazete, dergi, kitap ve broşür çıkarma hakkı ve toplanma ve gösteri yapma hakkı çalışanlara verilmiştir.”⁹⁷ Ancak yeni anayasa memurlara sendikal olarak örgütlenme hakkını tam anlamıyla tanımıyor ama yasaklamıyordu da. Akabinde çıkartılan 624 sayılı yasayla memurlara sendika kurma hakkı tanınmıştır. “Sendika kurma hakkını memurlara ilk defa tanıyan bu yasa bir takım yasakları da beraberinde getirmiştir. 624 Sayılı Yasa, her türlü siyaset yasağı getirmiş ve geniş çapta dayanışmayı temsil eden sendikaların kurulmasını engellemiştir.”⁹⁸ “Toplam 25 maddeden oluşan 624 sayılı Kanun, özü bakımından ILO normlarıyla uyum kaygısı duyulmaksızın, adeta bir geçiş yasası niteliğindedir.”⁹⁹ “1965’ten 1968’e kadar kamu görevlileri 453 sendika, 18 federasyon ve 3 konfederasyon kurmuşlardır. Öğretmenler kurdukları 83 sendikayla bu alanda da öncülük etmişlerdir.”¹⁰⁰

---

⁹⁵ Mahiroğulları, **Dünya’da ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.188

⁹⁶ Koç, **Sendikacılık Tarihi**, s.12

⁹⁷ Eraslan, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.6

⁹⁸ İhsan Sabri Yıldırım, “Türkiye’de Sendikalaşma Sürecinde Öğretmen Sendikaları ve Siyasetle İlişkisi: Adapazarı Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.32

⁹⁹ Mahiroğlu, **Dünya’da ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.228

¹⁰⁰ Fatma Köybaşı, Celal Teyyar Uğurlu, Cihat Arslan, “Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenmeye İlişkin Görüşleri”, s.108

1960'tan sonra görece gelişen siyasal ve düşünsel yaşam, öğretmen örgütçülüğünü de olumlu yönde etkilemiştir. 1963 yılında geçim sıkıntısı çeken öğretmenlerin Federasyon öncülüğünde yaptıkları 'Büyük Öğretmen Yürüyüşü' sendikal bir atılım olarak nitelenebilir. 1965 yılında çıkarılan 'Personel Sendikaları Kanunu'na dayanarak ilk sendikayı yine öğretmenler kurmuşlardır. Yazık ki bu yasa ne toplu sözleşme, ne de grev hakkı tanımıştır. Buna karşın öğretmenler, 1968 yılında yaptıkları "Devrimci Eğitim Şûrası", yine aynı yıl gerçekleştirdikleri 'Büyük Eğilim Mitingi'. 1969 yılında yaptıkları dört günlük 'Boykot' ile olumlu sendikal tavırlar göstermişlerdir. Bu eylemler, en büyük öğretmen sendikası olan 'Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) öncülüğünde gerçekleştirilmiş ve bu sendika öğretmenlerin yüzde 80'ini bünyesinde toplamayı başarmıştır.¹⁰¹

17 Haziran 1965'te 624 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte memur sendikaları kurulmaya başlamıştır. Öğretmenlerin sendikasını oluşturacak oluşum TÖDMF idi. "*Demokrat Parti iktidarının devrilmesinden sonra TÖDMF'nin siyasi çizgisi de değişime uğradı.*"¹⁰² "*27 Mayıs sonrasında yaşanan süreçte yönetimde CHP'li köy enstitüsü mezunları hâkim oldu.*"¹⁰³ "*TÖDMF, sendikalaşma yasası çıkmadan kurulacak öğretmenler sendikası için ön hazırlıklar yaptı.*"¹⁰⁴ "*TÖS'ün kurulma sürecinde TÖDMF yönetiminin umudu ve beklentisi, oluşturulacak sendikanın yönetiminin de aynı kadronun elinde olacağıydı.*"¹⁰⁵ "*Genel Başkan Şükrü Koç'ta zaten CHP milletvekiliydi.*"¹⁰⁶ "*Ancak daha TÖS'ün kuruluş aşamasında CHP'nin daha solundaki kesimler yönetimde hâkim olunca, TÖDMF varlığını koruma çabasına girdi.*"¹⁰⁷ Böylece yasanın çıkmasından yaklaşık yirmi gün sonra 8 Temmuz 1965'de TÖDMF içinden gelen 92 öğretmenle TÖS kurulur.

Buradan her ne kadar TÖDMF ve TÖS'ü oluşturan unsurlar aynı olsa da iki ayrı örgüt olarak çalıştığını, böylece öğretmenlerin daha ilk sendikalaşma sürecinde bölündüğünü görüyoruz.

¹⁰¹ Altunya, "Türkiye'de Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği", s.40

¹⁰² Engin Inceoğlu, "Türkiye'de 1960 Sonrası Öğretmen Sendikacılığı", **Yüksek Lisans Tezi**, Antalya, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.19

¹⁰³ Koç, **TÖS Tarihi Belgelerle**, s.313

¹⁰⁴ Inceoğlu, "Türkiye'de 1960 Sonrası Öğretmen Sendikacılığı", s.19

¹⁰⁵ Yıldırım Koç, **TÖS Tarihi Belgelerle**, s.313

¹⁰⁶ Yıldırım Koç, **TÖS Antiempyralist Bir Öğretmen Örgütü**, 1. Basım, İstanbul, Kaynak Yay., 2012, s.27

¹⁰⁷ Koç, **TÖS Tarihi Belgelerle**, s.313

TÖS daha sonraki yıllarda da Türkiye de öğretmen sendikacılığının temelini oluşturur. “TÖS’ün dışında öğretmen sendikacılığında kitleselleşmiş diğer bir örgüt ise İLK-SEN’dir. 12 Temmuz 1965 tarihinde Ankara’da kurulan ‘Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikasıdır’ (İLKSEN). Bu sendika, daha sonra, ‘İstanbul İlkokul Öğretmenleri Sendikası’ ile birleşerek ‘Türkiye İlkokul Öğretmenleri Federasyonu’nu oluşturmuştur.”¹⁰⁸ “TÖS, kademe sendikacılığına karşı çıkarak her öğretim basamağındaki öğretmenleri örgüt çatısı altında birleştirmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle kademe sendikacılığı anlayışına göre kurulan sendikalarla birleşme girişimlerinde bulunmuştur.”¹⁰⁹ Memur ve Hizmetliler sendikasıyla birleşebilmiş fakat özellikle İLK-SEN ile birleşme girişimlerinde bulunmuş ama birleşememişlerdir. “TÖS öğretmenlerin sorunlarının çözümü için bir tek sendika etrafında toplanmanın daha doğru ve etkili bir çalışma olduğunu hem kuruluş ilkelerinde hem de yaptığı bütün eylemlerinde bu savunusu ile hareket etmiş ve başarılı olmuştur.”¹¹⁰ Bu dönemde bir çok eylemlilikler yapılmış bunlardan en önemlileri TÖS ve İLK-SEN’in birlikte gerçekleştirdikleri ‘Büyük Eğitim Yürüyüşü’ ve ‘Genel Öğretmen Boykotu’ büyük ses getirmiştir. TÖS ve TÖDMF 25 Ocak 1969 yılında ortak bir genelge yayınlayarak, eğitim düzenindeki aksaklıkları, köy okullarının ve köy öğretmenlerinin yaşadığı sorunları, genel olarak öğretmenler üzerindeki siyasi, idari ve mali baskıları kınamak; öğretmenler ve öğretmenlere ait örgütlülükler üzerindeki bu baskıları kamuoyuna duyurmak amacıyla eylem kararı alınır. Kırk bin kişinin katıldığı Büyük Öğretmen Yürüyüşü’nü 27 Mayıs Milli Devrim Derneği üyeleri olan bazı senatörler, DİSK, Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası Federasyonu ve İLK-SEN yayınladıkları bildirilerle ve katılımlarıyla desteklerler. Yürüyüşe katılanlar Tandoğan’da toplanarak genelde düşük ücretler, eğitim hakkı, hükümetin eğitime ayırdığı bütçe, grev hakkı, öğretmenler üzerindeki cezalar ve idari baskıyla ilgili sloganlar atarlar. O günlerde TÖS komünistlikle

¹⁰⁸ Eraslan, Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.6

¹⁰⁹ Birol Keskin, “Türkiye’de 1960-1971 Dönemi Öğretmen Örgütlenmesi”, KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, Trabzon,2014,s.48

¹¹⁰ Adem Çilek, “Türkiye’de Eğitim Sendikalarının Etkililiği”, s.38

suçlanmıştır. Buna karşı olarak ‘Ne Amerikan, ne Rus; yabancı uzmana kökten karşıyız’ sloganıyla TÖS bu suçlamayı reddeder. Ancak bu mitingden sonra da sorunların artarak devam etmesi ve Kayseri’de 2. Olağan Genel Kurul yapılırken binanın yakılma girişimi üzerine boykot kararı alınır. Bu boykot ilk genel grev niteliğini taşımaktadır. *“Bu genel greve, o tarihte çalışan 170 bin öğretmenin 109 bini katıldı.”*¹¹¹

Öğretmen hareketi içerisinde köy öğretmenlerinin etkisinin çok fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeni köy öğretmenlerinin kentlerdeki meslektaşlarından daha farklı olarak öncelikle, fiziki zorluklarla (ulaşım, sağlık, iletişim, iklim, barınma, ısınma vb.) karşılaşmalarını söyleyebiliriz. Bu sıkıntılar yetmiyormuş gibi köy öğretmenleri köyde en etkili kişilere (köy muhtarı, köy ağası, imam vb.) kendini kabul ettirme sorunuyla karşı karşıyadır. 1962 yılında Yozgat’ın bir köyüne atanan Ferit Eminağaoğlu köyle ilgili sorunlarını şu şekilde anlatır:

- Köy Enstitülerinden bozma Cılavuz (Susuz) Öğretmen Okulu mezunuydum. Okulda köyde yaşanabilecek her türlü sorunlara karşı (tarım, hayvancılık, hukuki sorunlar vb.) eğitilmiştik. Köye yeni atanmıştım. Köyde eğitim öğretim işleri dışında köylünün ineğini doğurtmaktan tutun traktörünü tamir ediyordum. Köyde kısa sürede sayılıp sevilmiştim. Cuma namazına gittiğim bir gün köyün imamı , bu cuma günü namazınızı hoca kıldırırsın bakalım diyerek beni köylülerin önünde küçük düşürmeye çalıştı. Fakat dini anlamda da eğitimimiz olduğu için cuma namazını rahatlıkla kıldırımdım. Köylünün gözünde bu şekilde saygınlığımı korudum

Köy öğretmenlerinin sıkıntıları aslında çok da değişmedi. 1997 yılında Ağrı’nın Tutak İlçesi’nin bir köyünde görev yaptığım dönemde fiziki zorlukları aynen yaşadım. Köy yolları sürekli kapalı olup kardan dolayı elektrikler neredeyse her gün kesilmekteydi. Kaymakamlık köyle iletişim kurabilmek amacıyla sadece bir ev için (muhtarın evine) telefon hattı çektimişti. O da elektrik kesintisinden dolayı sürekli

---

¹¹¹ Koç, TÖS Tarihi Belgelerle, s.236

kapalıydı. Maalesef halen bölgeden tayin olarak gelen meslektaşlarımızdan buna benzer sorunları duymaktayız.

Bu dönemde (1960-1980 arası) yaklaşık olarak 83 tane öğretmen sendikası kurulmuştur. Yalnız bunların bir çoğu 500 üyenin altındadır. En fazla üyeye sahip olan TÖS ve İLK-SEN'in dışında siyasi anlamda etkili olan diğer örgütlerden bazıları şunlardır.

- Milliyetçi Öğretmenler Birliği (1964)
- Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (1965)
- Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası (MTÖS) (1965)
- Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği (ÜLKÜ-BİR)
- Hürriyetçi Öğretmenler Yardımlaşma Ve Dayanışma Birliği (HÜR-ÖĞRET-BİR)
- Hürriyetçi Öğretmenler Derneği (HÜR-DER)
- Mefkûreci Öğretmenler Derneği (MEF-DER)

Bu oluşumlardan Milliyetçi Öğretmenler Birliği üyelerinin girişimiyle Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası kurulur. Adından da anlaşılacağı gibi milliyetçi muhafazakar öğretmenlerin kurduğu sendikadır. Dönemin en büyük mirası öğretmen örgütlülüklerinin ideolojik olarak ayrışmasıdır. *“Böylece Türk sendikal hayatında ideolojik çekişme kurumsal yapılar bağlamında yapılmaya başlamıştır.”*¹¹²

Genelde kamu sendikaları özelde ise öğretmen sendikalarının ilk defa yasal olarak kurulmasından 6 yıl gibi kısa bir zaman sonra 12 Mart 1971 Muhtırası ile birlikte kapanır. Bu tarihten itibaren öğretmenler, yeniden dernekler yoluyla örgütlenirler. *“12 Mart 1971 askeri müdahalesinin ardından yapılan Anayasa değişikliği ile 624 sayılı Kanun ve 657 sayılı Kanunun 22. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Böylelikle,*

---

¹¹² Eraslan, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.6

memurların sendika kurmaları ve kurulu sendikalara üye olmaları açık bir biçimde yasaklanmıştır.”¹¹³ Dönemin siyasi kaosu işçi ve memur sendikalarının yaptığı eylemliliklere bağlanarak fatura sendikalara kesilmiştir.“Yapılan yasal düzenlemeler bağlamında genelde tüm örgütlenme haklarına özelde ise sendikal yaşama bir çekidüzen verme bu dönemin temel politikası olmuştur. İşçi niteliği taşımayan kamu mensuplarının sendika kurma hakkı kaldırılmış, kurulu durumda olanların kapatılmasına karar verilmiştir.”¹¹⁴

Bu dönemde kurulan dernekler ise var olan sendikaların devamı niteliğinde dernek biçiminde örgütlenmişlerdir.

Bu derneklerden biri de TÖS’ün devamı olarak görülen “Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği”dir (TÖB-DER). ‘Türkiye Öğretmenler Birliği’ ve ‘Türkiye Devrimci Öğretmenler Derneği’nin 3 Ekim 1973 yılında birleşmesiyle oluşan derneğin ilk genel başkanı Haydar Orhan’dır. CHP ve daha solundaki öğretmenlerin katılımı ile oluşan dernek, 1979 yılında kapatılmıştır. Aynı dönem içerisinde İslamcı Milli Görüş anlayışının ilk defa eğitim alanında örgütlendiği de görülmektedir. Zeki Soyak genel başkanlığında ‘Mefkûreci Öğretmenler Derneği’ (MEF-DER) adıyla örgütlenen bu yapılanma daha çok İmam Hatip Lisesi öğretmenleri ve İslam Yüksek Enstitüsü öğretim elamanlarından oluşmuştur. Adalet Partisine yakın olarak kurulan dernek ise ‘Hürriyetçi Öğretmenler Derneği’dir. 1977 yılında kurulan bu dernek daha çok ortaöğretim kademesinde görev alan öğretmenlerden oluşmuştur. ‘Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği (ÜLKÜ-BİR)’ ise bir diğer öğretmen derneğidir.¹¹⁵

Dönemin siyasal kutuplaşmalarının öğretmenler üzerinde de etkili olduğu, öğretmen örgütlenmesinin bölünmüşlüğü, kurulan derneklerden anlaşılmaktadır. Bu dönemde siyasal kutuplaşmalar maalesef ki şiddet olaylarıyla da kendini göstermiştir.

2.2.5. 1980 Sonrası Öğretmen Örgütlenmesi

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sendika, dernek vb. tüm sivil toplum örgütlerini etkilemiş, dernek ve sendikaların hepsi kapatılmıştır. “12 Eylül 1980 tarihinde

¹¹³ Özmen, “Türk Sendikacılığında İşçi ve Memur Ayrımı; Uluslararası Belgeler ve Ülke Uygulamaları Çerçevesinde Değerlendirme”, s.86

¹¹⁴ Eraslan, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.7

¹¹⁵ a.e., s.7

*gerçekleştirilen askeri darbe tüm siyasal partiler ve derneklerle birlikte TÖB-DER'i de kapattı. Bu dönemde kurulan askeri mahkemeler TÖB-DER yöneticilerini cezalandırdı. 1989 yılında sivil mahkemelerde görülen davada ise TÖB-DER ve yöneticileri amlandı. Ancak kimi yöneticileri Türkiye'ye bugün de sokulmuyor.*¹¹⁶

Kenan Evren'in 12 Eylül 1980 günü yaptığı konuşmada.

Eğitim ve öğretimde Atatürk milliyetçiliğini yeniden yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirler en kısa zamanda alınacaktır. Yarının teminatı olan evlatlarımızın, Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasını önleyecek tedbirler alınacaktır. Bu maksatla hepimizin tek tek saygıyla andığımız öğretmenlerimizin Der'li, Bir'li derneklere üye olarak bölünmelerine müsaade edilmeyecektir. Her düzeyde öğrencinin amacı, Atatürk ilkeleri ve milliyetçiliği ile pekişmiş ve üretime yönelik bilgi ve beceri kazanmak olacaktır.¹¹⁷

diyerek sadece TÖB-DER değil tüm öğretmen oluşumlarını kapatacağının sinyalini veriyordu. Ayrıca dönemin kargaşasının nedeni tüm sendikal ve siyasal oluşumlara özellikle de öğretmenlere bağlanıyordu. O dönemde tutuklanan ya da gözaltına alınan kişilerin sorgularındaki okuldan, öğretmenimden etkilendim ifadeleri sık sık basına servis ediliyordu. Çıkarılan 1402 sayılı yasa ile bir çok öğretmen, akademisyen görevinden alındı ya da görevinden alınmadan istifa etti.

*“12 Eylül döneminde çıkarılan 1402 sayılı yasayla 4 bin 891 kamu personeli görevden alındı. Birçok profesör, doçent, yardımcı doçent 1402 sayılı yasa nedeniyle görevlerinden uzaklaştırıldı. İstifa eden akademisyenlerle birlikte 20 bin civarında 1402 mağdurunun bulunduğu belirtiliyor.”*¹¹⁸

¹¹⁶ Niyazi Altunya, “Türkiye’de Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği”, s.40

¹¹⁷ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, s.414

¹¹⁸ Radikal, 12 Eylül Mağdurlarına Müjde, 24 Ekim 2010, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/12-eylul-magduru-memurlara-mujde-1025276/>

7 Kasım 1982’de halk oylamasıyla yeni anayasa yürürlüğe girer.

1982 Anayasasının 51. maddesi işçi ve işverenlere sendika hakkını açıkça tanıırken, kamu çalışanları ile ilgili olarak herhangi bir yasaklayıcı veya izin verici bir hüküm yer almamıştır. Aynı zamanda dönem içinde oluşturulan 7 Ekim 1983 tarihli Dernekler Kanunu ile kamu çalışanlarının büyük bir kısmına dernek kurma hakkı tanınmıştır. Öğretmenler ile Eğitim sistemi içerisinde çalışanların büyük bir kısmı bu haktan yararlanmışlardır.¹¹⁹

Ancak bu darbeden 8 yıl sonra öğretmenler ilk derneklerini 1988 yılında EĞİT-DER’i kurabilmişlerdir.

1986 yılının Nisan ayında Ankara’daki öğretmenlerce çıkarılan abece Dergisi, öğretmen örgütçülüğüne adres olmayı amaçlıyordu. Nasıl bir örgütlenme çıkacağı belli olmasa da bir başlangıç yapıldı. 1988 yılında, öğretmenlikten çıkarılan ya da ayrılmak zorunda kalan meslektaşlar ‘Eğitimciler Demeği’ni (EĞİT-DER) kurarak önemli bir adım attılar, İşbaşındaki öğretmenler bu derneğe ‘fahri üye’ olarak örgütlenme çalışmalarına katılmaya başladılar. Bu dernek ortamında öğretmenlerin sendikalaşması yolunda önemli çalışmalar yapıldı. EĞİT-DER’in öncülüğünde 22-24 Eylül 1989 tarihlerinde yapılan ‘Sendikal Haklar Kurultayı’ konuyu hukuksal ve moral boyutlarıyla açıklığa kavuşturmuştur. Bu kurultayda öğretmenler, yerli-yabancı dostlar ve hukuk otoriteleri arasında başarılı bir dayanışma örneği verilmiştir.¹²⁰

Abece dergisi eski TÖS, TÖB-DER geleneğinden gelen öğretmenlerin çıkardığı bir dergiydi.

1986 yılında kurulan şirket ile abece dergisi çıkarılıyor, 1988’de de emekli yada meslekten çıkarılmış öğretmenler tarafından EĞİT-DER kuruluyordu. Ali Bozkurt’un Genel Başkanlığı, Mustafa Meriç, Binali Seferoğlu, Feyzullah Ertuğrul, Cemil Çakır ve Kenan Keleş’in Yönetim Kurulu üyeliğini üstlendiği ve ilk 21 üye ile ‘EĞİT-DER’den Sendikaya’ şiarıyla öğretmen hareketi mücadelesi TÖS ve TÖB-DER’in ardından kaldığı yerden devam edecekti.¹²¹

Geçmişte sağ ve milliyetçi çizgiden gelen ÜLKÜ-BİR içerisinde örgütlenen öğretmenler ise 1989 yılında Türkiye Kamu Çalışanları Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’nı kurarlar. EĞİT-DER üyesi öğretmenler nihayet 28 Mayıs günü başvurularını

¹¹⁹ Gökçe Cerev, “Geçmişten Günümüze Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenme Mücadelesi” **Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: IV, Çankırı, 2017, s.210-211

¹²⁰ Altunya, “Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği, s.41

¹²¹ Demokratik Öğretmen Mücadelesinde Eğitim Der ile 30 Yıl, http://www.egitder.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=214:demokratik-oeretmen-muecadelesnde-et-der-le-30-yil 15/05/2019 saat:16.20

tamamlayarak 1980 sonrası ilk kamu ve öğretmen sendikasını EĞİTİM- İŞ'i (Eğitim İşkolu Kamu Görevlileri Sendikası) kurarlar. 13 Kasım 1990'da ise Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (EĞİT-SEN) kurulur. Aslında tabanları aynı olan bu iki sendika 23 Ocak 1995'te birleşerek EĞİTİM-SEN (Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası) adını alırlar. *“18 Haziran 1992 tarihinde kurulan bir diğer sendika da bir önceki dönemde var olan Ülkü-Bir'in devamı sayılabilecek Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası (TÜRK EĞİTİM-SEN) dir. Sendikanın temeli 1988 yılında, Ankara'da kurulan ‘Türkiye Kamu Çalışanları Vakfı’dır.”*¹²² 14 Şubat 1992 tarihinde ise EĞİTİM BİR-SEN kurulur. *“Bir önceki dönemde Mefkûreci Öğretmenler Derneği'nin temel felsefesine bağlı olarak kurulan sendika; ‘Milli Görüş’ çizgisine sahip öğretmenlerin üye olduğu bir yapılanmadır.”*¹²³

1991 seçimlerinde seçime giren dönemin siyasal partilerinden DYP (Doğru Yol Partisi) ve SHP (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) memurlara sendika hakkını seçim programlarına alırlar. *“1991 yılında DYP-SHP Koalisyon Hükümetinin programına memurlara sendika hakkı tanımayı alması ve 1993 yılında memurların sendikal haklarına ilişkin hükümler içeren 87 ve 151 sayılı ILO Sözleşmelerin onaylanmasıyla öğretmenlerin sendikal haklarını elde etme arayışları daha da yoğunlaşmıştır.”*¹²⁴ Aslında dönemin siyasi partilerinin kamuya sendikal hakları programına almasına iten şey EĞİT-DER çevresinin 1982 Anayasası'nın yasaklayıcı hükmünün olmamasından yararlanarak sendikalarını zaten kurmalarıydı. Fiilen var olan örgüt'ün yasallık kazanması sözkonusuydu. *“15 Haziran 1993 tarihli Başbakanlık Genelgesi'yle memur sendikacılığının tanınma süreci ikmal edilmiştir.”*¹²⁵ Nihayet 2001 yılında 4688 sayılı kanunla kamu görevlileri sendika hakkını elde etmiştir. 2010 ve 2012 yıllarında yapılan değişikliklerle kanun bugünkü şeklini almıştır.

¹²² Eraslan, “Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi”, s.8

¹²³ a.e., s.8

¹²⁴ İhsan Sabri Yıldırım, “Türkiye’de Sendikalaşma Sürecinde Öğretmen Sendikaları ve Siyasetle İlişkisi: Adapazarı Örneği”, s.37

¹²⁵ Mahiroğlu, **Dünya’da ve Türkiye’de Sendikacılık**, s.277

2.2.5.1. Eğitim Sendikalarının Bugünkü Durumu

4688 sayılı yasa kapsamında eğitim öğretim işkolunda toplam 35 sendika vardır. Bunlardan üye sayısı olarak örgütlenme oranı yüksek olan sendikalar sırasıyla MEMUR-SEN'e bağlı EĞİTİM BİR-SEN, KAMUSEN'e bağlı TÜRK EĞİTİM-SEN, KESK'e bağlı EĞİTİM-SEN ve BİRLEŞİK KAMU- İŞ'e bağlı EĞİTİM-İŞ'tir. Eğitim İşkolunda yetkili sendika EĞİTİM BİR-SEN'dir. Tablodan anlaşılacağı gibi EĞİTİM BİR-SEN Sendikası 2011 -2018 yılları arası eğitim-öğretim ve bilim iş kolunda en fazla üyeye sahip olup yetkili sendikadır. 2006-2010 yılları arasında ise en fazla üyeye sahip sendika TÜRK EĞİTİM-SEN'dir. 1990 yılı ile 2002 arası henüz kamu sendikaları yasallaşmadığı için sendikalara üye öğretmen sayılarıyla ilgili veriler yoktur. EĞİTİM-SEN 1980 sonrası ilk memur ve öğretmen sendikasını kuran sendika olmasına rağmen ancak 2002 ile 2005 yılları arasında en fazla üyeye sahip yetkili sendikadır.

Sendikalarla siyasi partilerin ilişkili olduğu buna bağlı olarak da iktidarda bulunan siyasi partilere yakın sendikalara ilginin yüksek olduğu kanısı vardır. Tablodaki veriler bu kanıyı destekler niteliktedir. 03 Kasım 2002 öncesi iktidarda DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti vardır. Bu anlamıyla bu çizgiye yakın iki sendikanın üye sayılarının yüksek olduğu düşünülebilir.

Tablo 2.1: 2002-2018 Yılları Arasındaki Eğitim İşkolu Sendika Üye Sayıları¹²⁶

Yıllar	Toplam Öğr. Sayısı	EĞİTİM BİR-SEN	TÜRK EĞİTİM-SEN	EĞİTİMSEN	EĞİTİM-İŞ	Sendikalaşma Oranı
2018	1.185,804	426.645	201.475	83.131	48.534	% 65,32
2017	1.158.576	420.146	201.282	93.143	48.993	% 67,28
2016	1.173.378	402.171	210.951	119,876	49.452	% 69,75
2015	1.115.703	340.365	220.041	127.214	45,157	% 69,40
2014	1,068,772	279.722	230.994	129.259	41.050	% 67,53
2013	1,007,865	251.110	225.250	124.380	34.912	% 63,67
2012	951,360	231.472	205.724	125.316	29.872	% 63,67
2011	909,168	195.695	179.300	115.949	23.353	% 57,68
2010	854.021	148.950	155.738	109.833	20.101	% 51,76
2009	838.651	142.425	155.021	110.868	18.481	% 51,90
2008	813,667	119.046	146.127	112.366	15.970	% 49,33
2007	775,025	95.949	145.791	119.909	8.384	% 48,60
2006	725,048	78.300	139.282	122.760	3.919	% 47,90
2005	768,728	58.372	127.846	139.429	X	% 43,03
2004	735,745	48.517	135.224	154.524	X	% 46,20
2003	596,799	33.531	145.873	166.515	X	% 58,25
2002	653,962	18.028	125.863	149.383	X	% 45,14

2002 sonrası ise Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tek başına iktidar olduğu bir dönemdir. AK Partiye yakın olduğu düşünülen MEMUR-SEN Konfederasyonu ve bu konfederasyona bağlı olan EĞİTİM-BİR SEN üyelerinin sayısı giderek artmıştır.

¹²⁶ Sendika üye sayısı bilgileri Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerinden alınarak derlenmiştir.

Tablo 2.2: 2002-2018 Yılları Arası Sendikaların Üye Oranları¹²⁷

Yıllar	Toplam Öğr. Sayısı	EĞİTİM BİR-SEN	TÜRK EĞİTİM-SEN	EĞİTİMSN	EĞİTİM-İŞ	Sendikalaşma Oranı
2018	1.185,804	%35,97	%16,99	%7,01	%4,09	%65,32
2017	1.158.576	%36,26	%17,37	%8,03	%4,22	%67,28
2016	1.173.378	%34,27	%17,97	%10,21	%4,22	%69,75
2015	1.115.703	%30,51	%19,72	%11,40	%4,05	%69,40
2014	1,068,772	%26,17	%21,61	%12,09	%3,84	%67,53
2013	1,007,865	%24,92	%22,35	%12,34	%3,46	%63,67
2012	951,360	%24,33	%21,62	%13,17	%3,14	%63,67
2011	909,168	%21,52	%19,72	%12,75	%2,57	%57,68
2010	854.021	1%17,44	%18,24	%12,86	%2,35	%51,76
2009	838.651	%16,98	%18,48	%13,22	%2,20	%51,90
2008	813,667	%14,63	%17,96	%13,81	%1,96	%49,33
2007	775,025	%12,38	%18,81	%15,47	%0,01	%48,60
2006	725,048	%10,80	%19,21	%16,93	%0,54	%47,90
2005	768,728	%7,65	%16,76	%18,28	X	% 3,03
2004	735,745	%6,59	%18,38	%21,00	X	%46,20
2003	596,799	%5,59	%24,44	%27,90	X	%58,25
2002	653,962	%2,76	%19,25	%22,84	X	%45,14

Sendikaların üye oranlarına baktığımızda 2002-2005 yılları arasında EĞİTİM-SEN'in en çok üye yüzdeliğine sahip olduğunu görüyoruz. Arkasından TÜRK EĞİTİM-SEN en çok üye yüzdeliğine sahiptir. 2005 yılından itibaren Adalet ve Kalkınma Partisi'nin giderek güçlenmesiyle EĞİTİM BİR-SEN'in gerek üye sayısındaki gerekse üye yüzdeliğindeki artışın ciddi oranlarda arttırdığını görüyoruz. 2018 yılına geldiğimizde EĞİTİM BİR-SEN eğitim öğretim işkolunda çalışan memur ve öğretmenlerin %36'sını örgütlemiştir. Sendikalara en yüksek ilginin 2016 yılında olduğunu görüyoruz. Tabloya göre 2016 yılında öğretmenlerin %69'u bir sendikaya üye olmuştur.

¹²⁷ Sendika üye sayısı bilgileri Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerinden alınarak derlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN SENDİKALAŞMA SÜRECİNE BAKIŞ AÇILARINI BELİRLEYEN ETMENLER

Öğretmenlerin sendikaya ilgilerini ölçebilmek için Güngören, Bağcılar ve Bakırköy olmak üzere 3 ilçede, ilkököl, ortaokul ve lise kurumlarında çalışan 68 öğretmenlere anket yapılmıştır. Katılımcı öğretmenler, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında bu ilçelerde görev yapan öğretmenlerdir. Anket yapılan ilçelerden Bağcılar ve Güngören ilçeleri nüfus yoğunluğunun yüksek, sosyo ekonomik seviyesinin genel olarak düşük olduğu ilçelerdir. Bağcılar ve Güngören, İstanbul ili içerisinde Anadolu'dan yoğun göç alan, öğretmenler için çalışma zorluğu olan yerler olarak bilinen ilçelerdir. Bakırköy ilçesi ise nüfus yoğunluğunun az , sosyo ekonomik seviyesinin yüksek olduğu bir ilçedir. Genelde hizmet puanı yüksek olan öğretmenler, Bakırköy ilçesinde görev yaparlar. Anketler bölgelerdeki tüm okullara gönüllülerin de desteği ile gönderilmiştir. Sorulara gönüllü olarak cevap veren öğretmenlerle anket çalışması yapılmıştır. Bazı öğretmenlerin yazılı olarak anket sorularına yanıt vermekten kaçındıkları, ancak yüzyüze görüşmelerde yanıt verdikleri görülmüştür. Bu görüşmeler not edilmiştir. Bu anketlere yanıt veren öğretmenler 40 yaş üstü ve 40 yaş altı olarak gruplandırılmıştır. Öğretmenlere 26 adet soru sorularak, öğretmenlerin sendikal ilgilerini belirleyen etmenler ve onların sendikalara bakış açıları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Öğretmenler dışında, 2018 – 2019 Eğitim – Öğretim yılında Eğitim Fakültesi 3 ve 4. Sınıf öğrencileri ile de anket yapılmıştır. Yakın gelecekte öğretmenlerin, sendikalara bakış açılarını ve sendikal ilgilerini belirlemek amacıyla, 2019 yılı Mart ayında , öğretmen adayı 44 öğrenci ile anket yapılmıştır. Bu öğrenciler Yıldız Üniversitesi Eğitim Fakültesi 'nin farklı bölümlerinde okuyan 3. ve 4. Sınıf öğrencileridir. Öğretmen adayı olan öğrencilerden 28'i 3. sınıfta, 16 'sı ise 4. sınıfta eğitim görmektedir. Öğrencilere 25 adet soru sorularak sendikal ilgileri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Anket görüşmelerinden elde edilen veriler kalitatif yöntemle değerlendirilmiştir. Öğretmen ve öğrencilere sorulan sorular birbirleriyle uyumlu olduğundan veriler karşılaştırmalı olacak şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öğretmen ve öğrencilerin anketlere gönüllü olarak katılımı sağlanmasına rağmen, gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin anket sorularını yanıtlamaktan çekinmeleri araştırmayı güçleştiren faktörlerdendir.

3.1. Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Sendikalara Üye Olma İlgileri

Tablo 3.1: Sendika Üyelik Bilgileri

Herhangi bir sendikaya üye misiniz?			
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı	Toplam
Evet	12	46	58
Oranı %	%80	%87	%100
Hayır	3	7	10
Oranı %	%20	%13	%100

Anketi yanıtlayan öğretmenlerin daha çok sendika üyesi öğretmenler olduğu gözüküyor. Bu öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu genç öğretmenler olup sendika üyelik oranları Çalışma Bakanlığının verileriyle uyumlu gözükmektedir.

Tablo 3.2: Öğrencilerin Sendikaya Üye Olma İlgileri

Mezun olup öğretmen olarak atandığınızda herhangi bir sendikaya üye olur musunuz?			
Sınıf	Evet	Hayır	Toplam
3. Sınıf	8 %29	20 %71	28
4. Sınıf	5 %31	11 %69	16
Toplam	13	31	44

Eğitim fakültelerinin farklı branşlarından öğrencilerin yanıtlarına baktığımızda büyük bir çoğunluğun sendikaya üye olmak istemediği görülmüştür. Öğrencilerin neden sendikaya üye olmak istemedikleri sendika algısı ile ilgili sorularla anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.2. Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Türkiye’deki Öğretmen Sendikalarına Ait Bilgileri

Tablo 3.3: Öğretmenlerin Bildiği Sendika İsim Sayıları

Şu anda faaliyette bulunan öğretmen sendikalarından bildiklerinizin isimlerini yazar mısınız?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
0	2	5
1-2	4	7
3 ve daha fazlası	9	41

Öğretmenlerden bildikleri sendika adları yazmaları istenmiş; 40 üstü olanlardan 2 öğretmen, 40 yaş ve altındaki 5 öğretmen hiçbir öğretmen sendikasının adını bilememiştir.

Tablo 3.4: Öğrencilerin Bildiği Sendika İsim Sayıları

Şu anda faaliyette bulunan öğretmen sendikalarından bildiklerinizin isimlerini yazar mısınız?		
	3.sınıf	4.sınıf
0	9	4
1-2	17	12
3 ve daha fazlası	2	-

Öğrencilerden sadece 2’sinin, 3 veya daha fazla öğretmen sendikasının adını bilmesi öğretmen adaylarının sendikalara ilgi düzeylerinin düşük olduğunu gösteriyor.

Tablo 3.5: Öğretmenlerin Bildiği Konfederasyon İsim Sayıları

Türkiye’de öğretmen sendikalarının da bağlı olduğu memur Konfederasyonlarından bildiklerinizin isimlerini yazar mısınız?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
0	6	21
1-2	4	18
3 ve daha fazlası	5	14

Öğretmenlerin neredeyse yarısının Memur Konfederasyonlarının isimlerini bilmediği görülmektedir. 40 yaş üstü öğretmenlerin %33’ü; 40 yaş altı öğretmenlerin ise %26’sının 3 ve daha fazla konfederasyon ismi bildiği görülmektedir.

Tablo 3.6: Öğrencilerin Bildiği Konfederasyon İsim Sayıları

Türkiye’de öğretmen sendikalarının da bağlı olduğu memur Konfederasyonlarından bildiklerinizin isimlerini yazar mısınız?		
	3.sınıf	4.sınıf
0	25	15
1-2	2	1
3 ve daha fazlası	1	-

Öğrencilerin %91’i memur sendikaları konfederasyonlarından hiç birini bilmemektedir. %7’si bir ya da iki konfederasyon ismi bilmektedir.

3.3. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikalar ve Sivil Toplum Algısı

Tablo 3.7: Öğretmenlerin Sendikalar ve Sivil Toplum Örgütü Algısı

Sendikalar bir sivil toplum örgütü müdür?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Evet	12	37
Hayır	3	16
Toplam	15	53

Öğretmenlerden 40 yaş altı olanların %30'unun sendikaları sivil toplum örgütü olarak görmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.8: Öğrencilerin Sendikalar ve Sivil Toplum Örgütü Algısı

Sendikalar bir sivil toplum örgütü müdür?		
	3.sınıf	4.sınıf
Evet	16	11
Hayır	12	5
Toplam	28	16

Öğrencilerin %39'unun sendikaları sivil toplum örgütü olarak görmediği anlaşılmaktadır.

3.4. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikal Haklara Bakış Açısı

Tablo 3.9: Öğretmenlerin Sendikal Haklara Bakış Açısı

Sendikal haklar temel hak ve hürriyetlerden midir?			
Yaş	Evet	Hayır	Toplam
40 yaş üstü	14	1	15
40 yaş ve altı	49	4	53

Öğretmenlerin yaş farkı olmaksızın %93'ünün sendikal hakları, temel hak ve hürriyetlerden gördükleri anlaşılmaktadır.

Tablo 3.10: Öğrencilerin Sendikal Haklara Bakış Açısı

Sendikal haklar temel hak ve hürriyetlerden midir?			
Sınıf	Evet	Hayır	Toplam
3. Sınıf	14	14	28
4. Sınıf	6	10	16

Öğrencilerin yarısından fazlasının (%55'inin) sendikal hakları temel hak ve hürriyet olarak tanımlamadığı görülmektedir.

3.5. Öğretmen ve Öğrencilerin, Sendikal Hakları Tanıyıp Güvence Altına Alan Uluslararası Sözleşmeler Bilgisi

Tablo 3.11: Öğretmenlerin Bildiği Uluslararası Sözleşme Sayısı

Memurların sendikal haklarını tanıyıp güvence altına alan uluslararası sözleşmelerden bildiklerinizin isimlerini yazar mısınız?		
Yazılan Sözleşme Sayısı	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
0	9	30
1-2	6	18
3 ve daha fazlası	-	5

Öğretmenler sendika üyeliği konusunda ilgili olmalarına rağmen sendikal hakları güvence altına alan uluslararası sözleşmeleri büyük bir oranda bilmemektedir.

Tablo 3.12: Öğrencilerin Bildiği Uluslararası Sözleşme Sayısı

Memurların sendikal haklarını tanıyıp güvence altına alan uluslararası sözleşmelerden bildiklerinizin isimlerini yazar mısınız?		
Yazılan Sözleşme Sayısı	3.sınıf	4.sınıf
0	23	14
1-2	3	2
3 ve daha fazlası	2	-

Öğretmen adayı öğrencilere, memurların sendikal haklarını tanıyıp güvence altına alan uluslararası sözleşmelerden bildikleri sorulduğunda, 44 öğrenciden 37 tanesinin bu sözleşmeleri hiç bilmediği görülmektedir.

Tablo 3.13: Öğretmenlerin Verili Listedeki İşaretledikleri Sözleşmeler

Memurların sendikal haklarını tanıyıp güvence altına alan uluslararası sözleşmelerden bildiklerinizi işaretleyiniz.		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
a) İnsan Hakları Evrensel Bildirisi	9	32
b) İnsan Hakları Sözleşmesi	8	25
c) Avrupa Sosyal Şartı	1	5
d) 87 Sayılı ILO Sözleşmesi	3	11
e) 98 Sayılı ILO Sözleşmesi	5	11
f) 151 Sayılı ILO Sözleşmesi	2	6
İşaretlemeyenler	4	13

Öğretmenlerin sendikal haklarını tanıyıp güvence altına alan uluslararası sözleşmelerden bilgi düzeylerinin sadece İnsan Hakları Sözleşmeleri kapsamında olduğu, Uluslararası Çalışma Örgütü ve sözleşmeleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür.

Tablo 3.14: Öğretmenlerin Verili Listeden İşaretledikleri Sözleşme Sayısı

Bildikleri Sözleşme Sayısı	40 yaş üstü	40 yaş altı
0	4	13
1-2	8	28
3 ve daha fazlası	3	12

Öğretmenlerin şıklarda yazılarak hatırlatılmasına rağmen %25 oranında uluslararası sözleşmelerden hiçbirini bilmedikleri görülmüştür. Yaklaşık aynı oranda 3 ve daha fazla uluslararası sözleşmeleri bildikleri görülmüştür.

Tablo 3.15: Öğrencilerin Verili Listeden İşaretledikleri Sözleşmeler

Memurların sendikal haklarını tanıyıp güvence altına alan uluslararası sözleşmelerden bildiklerinizi işaretleyiniz.		
	3.sınıf	4.sınıf
a) İnsan Hakları Evrensel Bildirisi	15	9
b) İnsan Hakları Sözleşmesi	16	9
c) Avrupa Sosyal Şartı	-	1
d) 87 Sayılı ILO Sözleşmesi	-	-
e) 98 Sayılı ILO Sözleşmesi	-	-
f) 151 Sayılı ILO Sözleşmesi	1	-
İşaretlemeyenler	11	7

Her iki gruptaki öğrencilerden sendikal haklarını tanıyıp güvence altına alan uluslararası sözleşmelerden bildiklerinin İnsan Hakları Sözleşmeleri olduğunu görüyoruz. Öğrencilerin ILO sözleşmelerinden haberleri olmadıkları görülmektedir.

Tablo 3.16: Öğrencilerin Verili Listeden İşaretledikleri Sözleşme Sayısı

Bildikleri Sözleşme Sayısı	3.sınıf	4.sınıf
0	11	7
1-2	17	9
3 ve daha fazlası	0	0

Ankete katılan 3. sınıflardan 28 öğrencinin 11'inin; 4. sınıflardan 16 öğrencinin 7'sinin sendikal hakları güvence altına alan sözleşmelerden hiçbirini bilmedikleri ve hatırlamadıkları görülmüştür. Her iki gruptaki öğrencilerden hiçbirinin 3 ve daha fazla sözleşme hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür.

3.6. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikalardan Beklentileri

Tablo 3.17: Öğretmenlerin Sendikalardan Beklentileri

Eğitim İş Kolundaki sendikalardan beklentileriniz nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)		
Beklentiler	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Öğretmenlerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesiyle ilgili çalışmalar yapması.	12	46
Eğitim-Öğretim sorunlarına çözüm üretmesi.	10	44
Öğretmenlerin özlük haklarının geliştirilmesini sağlaması.	11	45
Sendikal bilincin gelişmesine katkıda bulunması.	5	28
Öğretmenlerle yöneticiler arasında köprü olması	2	18
Öğretmenlerin toplumdaki saygınlığının artırılmasına katkıda bulunması.	9	39

Her iki yaş grubundaki öğretmenlerin sendikalardan beklentilerini sıraladığımızda, sendikalardan; öğretmenlerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesi,

özlük haklarının geliştirilmesi ve eğitim-öğretim sorunlarına çözüm üretmesi beklenmektedir. Ancak öğretmenlik mesleğinin toplumdaki saygınlığını yeterli seviyede bulmadıkları ve sendikaların bu konuda katkıda bulunması gerektiğini düşünen öğretmen sayısı da oldukça fazladır.

Tablo 3.18: Öğrencilerin Sendikalardan Beklentileri

Öğretmen olarak atandığınızda sendikalardan beklentileriniz nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)		
Beklentiler	3.sınıf	4.sınıf
Öğretmenlerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesiyle ilgili çalışmalar yapması.	17	10
Eğitim-Öğretim sorunlarıyla çözüm üretmesi.	16	7
Öğretmenlerin özlük haklarının geliştirilmesini sağlaması.	14	9
Sendikal bilincin gelişmesine katkıda bulunması.	8	6
Öğretmenlerle yöneticiler arasında köprü olması	10	8
Öğretmenlerin toplumdaki saygınlığının arttırılmasına katkıda bulunması.	16	12
Atanamayan öğretmenler sorununa çözüm bulması	10	6
Üye olduğum sendikanın görevimde yükselmemi sağlamasını	1	1

Öğrencilerin sendikalardan beklentilerini sıralamalarını incelediğimizde 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin farklılıklar gösterdikleri görülmektedir. 3. sınıf öğrencilerinin sendikalardan beklentileri, öğretmenlerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesi, eğitim öğretim sorunlarına çözüm bulması ve mesleki saygınlığın artırılması konusuna katkıda bulunması olarak sıralanmaktadır. 4. sınıf öğrencilerinin sendikalardan beklentileri ise mesleki saygınlığın artırılması konusunda katkıda bulunması, öğretmenlerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ve özlük haklarının geliştirilmesinin sağlanması olarak sıralanmaktadır.

Öğrencilerin öğretmen olarak atanmadığı halde mesleki saygınlığının yeterince olmadığını düşünmeleri, genç öğretmenlerin mesleki motivasyonlarının yeterince olmadığını gösteririr.

3.7. Sendika Üyesi Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olma Nedenleri

Tablo 3.19: Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olma Nedenleri

Hangi nedenlerden dolayı sendika üyesi oldunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)		
Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olma Nedenleri	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Eğitim iş kolunda, sendikalardan beklediğim çalışmaları yaptıklarından dolayı	6	18
Siyasi görüşlerime uygun politikalar sergilediğinden dolayı	3	17
Çalıştığım kurumdaki yöneticimin isteği ve telkini üzerine	-	4
Öğretmen arkadaşlarımın isteği ve telkini üzerine	1	12
Sisteme tepki olarak	-	7
Diğer,	2	4

Bu soru herhangi bir sendikaya üye olmuş öğretmenlere sorulmuştur. 40 yaş üstü öğretmenlerden 12 sendika üyesi öğretmenin üye oldukları sendikayı tercih etme nedenleri sırasıyla; bekledikleri çalışmaları yapması, siyasi görüşlerine uygun politikalar sergilemesi ağırlıktadır. Bu yaş grubundan sadece 1 öğretmen arkadaşlarının telkini üzerine üye olduğu sendikayı tercih etmiştir.

40 yaş altındaki öğretmenlerin üye oldukları sendikayı tercih etmelerinin nedeni ise sırasıyla; üye olduğu sendikanın beklediği çalışmaları yapması, siyasi görüşlerine uygun politikalar üretmesi, öğretmen arkadaşlarının telkinlerinden etkilenmesi olarak görülmektedir. Ancak bu yaş grubu öğretmenlerin arkadaşlarının ve çalıştıkları kurumun

yöneticilerinin telkinlerinden etkilenerak üye oldukları sendikayı tercih etmeleri oldukça fazla görülmektedir. Bu da öğretmenlerin yöneticileriyle veya arkadaşlarıyla sorun yaşamamak için, onların belirlediği sendikaya üye olduklarını gösterir.

3.7. Sendika Üyesi Olmayan Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olmama Nedenleri

Tablo 3.20: Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olmama Nedenleri

Şu anda herhangi bir sendikaya üye olmamanızın nedeni ne olabilir?		
Öğretmenlerin Sendikaya Üye Olmama Nedenleri	40 yaş üstü	40 yaş altı
Görev yaptığım kurumdaki yöneticilerin ön yargılı yaklaşımlarından çekindiğim için	-	-
Sendikaların sendikal işlevlerinden daha çok siyasileşmiş kurumlar olduğunu düşündüğüm için	2	5
Yürürlükte olan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun sendikaların işlevlerini yerine getirmesine izin vermediğini düşündüğüm için	1	-
Öğretmen arkadaşlarım tarafından üye olduğum sendikaya sempati duymayanlar tarafından ön yargılı yaklaşıldığını düşündüğüm için	-	1
Aile üyelerim tarafından herhangi bir sendikaya üye olmamam konusunda telkinde bulunulduğu için	-	-
Üye olduğum sendikanın kararlarına uymak istemediğim için	-	1
Üye olmak istediğim sendika yüzünden görevimde yükselemeyeceğim için	-	-

40 yaş üstü sendikaya üye olmayan 3 öğretmenin 2'si sendikaların siyasileşmiş kurumlar olduğunu, 1'i ise 4688 sayılı kanunun sendikaları işlevsiz hale getirdiğini düşündüğü için herhangi bir sendikaya üye olmadığını belirtmiştir. 40 yaş altı sendika üyesi olmayan 7 öğretmenden 5'i sendikaların siyasallaşmış kurumlar olduğunu, 1'i kendisine ön yargılı davranılacağını, 1'i ise üye olduğu sendikanın kararlarına uymak zorunda kalacağını düşündüğü için herhangi bir sendikaya üye olmadığını belirtmiştir.

3.9. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikalardan Öncelikli Beklentileri

Tablo 3.21: Öğretmenlerin Sendikalardan Öncelikli Beklentileri

Sendikanızdan öncelikli beklentileriniz nedir?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Ekonomik hakların iyileştirilmesi	10	24
Sosyal hakların iyileştirilmesi	6	24
Öğretmenlik onur ve statüsünün artırılması	7	26
Demokrasi kültürünün geliştirilmesi	5	18
Eğitim politikalarına yöne vermek	4	16
Toplumsal sorunlara duyarlılığı arttırmak	1	11
Toplumda hakça paylaşımı sağlamak	3	7
Hepsi	2	15

40 yaş altı öğretmenler en fazla öğretmenlik onur ve statüsünün artırılmasını bekliyor. Diğer beklentileri ise sırasıyla ekonomik ve sosyal haklarının iyileştirilmesi, demokrasi kültürünün geliştirilmesi ve sendikaları vasıtasıyla eğitim politikalarına yön vermektir.

40 yaş üstü öğretmenlerin beklentileri ise sırasıyla ekonomik ve sosyal hakların iyileştirilmesi, öğretmenlik onur ve statüsünün artırılması ve demokrasi kültürünün geliştirilmesi. Her iki grupta da öğretmenlerin mesleki saygınlığının artırılması konusundaki beklentilerinin olması öğretmenlerin, mesleki olarak kendilerine saygı duyulmadığı düşüncesinin sonucudur.

Tablo 3.22: Öğrencilerin Sendikalardan Öncelikli Beklentileri

Sendikalardan beklentilerinizde önceliğiniz nedir?		
	3.sınıf	4.sınıf
Ekonomik, sosyal hak ve çıkarlarımızın korunması, geliştirilmesi	17	8
Sendikacılık konusunda tanıtıcı, geliştirici çalışmalar yaparak yayılmasını sağlamak.	1	-
Eskiden olduğu gibi öğretmenlerin toplumda hak ettikleri konuma ulaştırılmasını sağlamak	12	8
Katılımcı demokrasinin kurum ve kurallarıyla yerleşmesi için çalışmalar yapmak	6	-
Hükümetlerin eğitim politikalarından kaynaklanan sorunlara çözüm üretmek	6	3
Diğerleri (Yazınız)... Sendikacılıkta gerektiğinde siyasi görüşlerin bir kenara bırakılarak birlikte hareket edilmesi	1	-

Öğrencilerin sendikalardan beklentilerini sorduğumuzda 3. sınıf öğrencilerinin 17'si ekonomik sosyal hak ve çıkarlarını korumasını, 12'si öğretmenlerin mesleki olarak eski saygınlığını kazanmasını sağlaması ve 6'sı eğitim sorunlarına çözüm bulmasını beklediği görülmektedir. 4. sınıf öğrencilerinin beklentilerinde aynı şekilde sıralandığı görülmektedir.

3.10. Öğrencilerin Sendikaya Üye Olmamayı Düşünme Nedenleri

Tablo 3.23: Öğrencilerin Sendikaya Üye Olmamayı Düşünme Nedenleri

Atandığınızda herhangi bir sendikaya üye olmamayı düşünmenizin nedeni ne olabilir?	3.sınıf	4.sınıf
Görev yaptığım kurumdaki yöneticilerin ön yargılı yaklaşımlarından çekindiğim için	4	5
Sendikaların sendikal işlevlerinden daha çok siyasileşmiş kurumlar olduğunu düşündüğüm için	16	11
Yürürlükte olan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun sendikaların işlevlerini yerine getirmesine izin vermediğini düşündüğüm için	1	1
Öğretmen arkadaşlarım tarafından üye olduğum sendikaya sempati duymayanlar tarafından ön yargılı yaklaşıldığını düşündüğüm için	6	1
Aile üyelerim tarafından herhangi bir sendikaya üye olmamam konusunda telkinde bulunulduğu için	1	0
Üye olduğum sendikanın kararlarına uymak istemediğim için	1	3
Üye olmak istediğim sendika yüzünden görevimde yükselmeyeceğim için	1	2

3. ve 4. sınıf öğrencilerine mezun olup atandıklarında herhangi bir sendikaya üye olmamanızı etkileyen nedenleri belirtmeleri istenmiştir. 3. sınıf öğrencilerinden 16'sı sendikaların siyasallaşmış kurumlar olduğunu, 4'ü görev yaptığı kurumdaki yöneticilerin ön yargılı davranacağını, 6'sı ise öğretmen arkadaşlarının ön yargılı davranacağını düşündüğü için sendikaya üye olmama tutumu göstereceğini belirtmektedir. Yine 4. sınıf öğrencilerinden 11'inin sendikaların siyasallaşmış kurumlar olduğunu, 5'inin görev yaptığı kurumdaki yöneticilerin ön yargılı davranacağını, 3'ünün ise sendika kararlarına uymak zorunda kalacağını düşündükleri için herhangi bir sendikaya üye olmama tutumu sergileyebileceği görülmüştür.

3.11. Öğretmenlerin Yönetici Seçiminde Sendika Etkisi Algısı

Tablo 3.24: Öğretmenlerin Yönetici Seçiminde Sendika Etkisi Algısı

Sizce il, ilçe milli eğitim ve okul yöneticilerinin seçiminde sendika üyeliği etkili midir?		
Yanıtlar	40 yaş üstü	40 yaş altı
Evet	11	50
Hayır	4	3

Her iki yaş grubundaki öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sendika üyeliğinin yöneticilerin seçiminde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu durum görevde yükselmek isteyen öğretmenlerin sendika ilgisini olumlu ya da olumsuz etkileyebilir.

3.12. Öğretmen ve Öğrencilere Göre Farklı Sendika Üyesi Öğretmen ve Yöneticilerin Karşılaştıkları Zorluklar

Tablo 3.25: Öğretmenlere Göre Farklı Sendika Üyesi Öğretmen ve Yöneticilerin Karşılaştıkları Zorluklar

Sizce sendika üyesi olan öğretmen veya yöneticiler ne gibi zorluklarla karşılaşabilir?		
	40 yaş üstü	40 yaş altı
Çalıştığı kurumdaki yöneticilerle aynı sendikadan değilse yöneticisi tarafından çeşitli baskılara maruz kalabilir.	12	42
Sendikanın aldığı kararlara uyduğunda cezai işlemlerle karşılaşabilir.	6	25
Çevresindeki öğretmenler tarafından belli bir siyasi grubun mensubu olduğu gerekçesiyle ön yargılı tutumlarla karşılaşabilir.	7	34
Görevde yükselmesinde (daha bir üst yönetici vb.) engellerle karşılaşabilir.	9	32
Diğer;.....	-	-

Bu soruda öğretmenlerin sendika üyeliğinden dolayı karşılaşabilecekleri sıkıntılar sorulmuştur. 40 yaş altı öğretmenlerin 42'si yöneticiler tarafından baskıya maruz kalacaklarını, 34'ü arkadaşlarının ön yargılı tutumuyla karşılaşacaklarını, 32'si görevde yükselmesinde olumsuz etkileri olabileceğini, 25'i ise ceza vb. yaptırımlarla karşılaşabileceğini düşünmektedirler. Bu yaş grubundaki öğretmenlerin daha genç öğretmenler olduğu, görevde yükselme hedeflerinin olabileceği düşünüldüğünde, bütün bu gerekçelerin, sendikaya ilgilerini olumsuz yönde etkileyeceğini söyleyebiliriz.

40 yaş üstü öğretmenlerin karşılaşabileceği zorluklar ile ilgili düşünceleri sıralandığında yöneticilerinin baskılarına maruz kalmak, görevde yükselmelerinin engellenmesi ve arkadaşlarının ön yargılı davranışlarına maruz kalma gibi kaygıları olduğu genç meslektaşlarıyla aynı kaygıları taşıdığı görülmüştür.

Tablo 3.26: Öğrencilere Göre Farklı Sendika Üyesi Öğretmen ve Yöneticilerin Karşılaşabilecekleri Zorluklar

Sizce sendika üyesi olan öğretmen veya yöneticiler ne gibi zorluklarla karşılaşabilir?		
	3.sınıf	4.sınıf
Çalıştığı kurumdaki yöneticilerle aynı sendikadan değilse yöneticisi tarafından çeşitli baskılara maruz kalabilir.	17	12
Sendikanın aldığı kararlara uyduğunda cezai işlemlerle karşılaşabilir.	8	4
Çevresindeki öğretmenler tarafından belli bir siyasi grubun mensubu olduğu gerekçesiyle ön yargılı tutumlarla karşılaşabilir.	16	9
Görevde yükselmesinde (daha bir üst yönetici vb.) engellerle karşılaşabilir.	5	5
Diğer;.....	1	0

3. ve 4. sınıf öğrencilerine sendika üyesi olduklarında ne gibi zorluklarla karşılaşabilecekleri sorulduğunda; 3. sınıf öğrencilerinin 17'si yönetici baskısına maruz kalma, 16'sı arkadaşları tarafından ön yargılı tutumlarla karşılaşma 8'i ceza alma, 5'i ise

görevde yükselememe gibi zorluklarla karşılaşabileceklerini söylemişlerdir. 4. sınıf öğrencilerinin de aynı kaygıları taşıdığı görülmektedir.

3.13. Öğretmen ve Öğrencilere Göre Yöneticilerin Farklı Sendika Üyesi Öğretmenlere Yaklaşımları

Tablo 3.27: Öğretmenlere Göre Yöneticilerin Farklı Sendika Üyesi Öğretmenlere Yaklaşımları

Yöneticiler kendilerinden farklı sendika üyesi öğretmenlere ne gibi ayrımcılık yapabilirler?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Öğretmenlerin ders programı, nöbet görevi, izin vb. durumlarında sorun çıkarabilirler.	7	32
Öğretmenin yaptığı görevle ilgili haksız eleştirilerde bulunarak mobbing (işten soğutma) uygulayabilirler.	6	33
Öğretmenin veli ve öğrenci ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilirler.	1	10
Görevde yükselmesine engel olabilir.	6	28
Kendisiyle aynı sendikanın üyelerine sağladığı ayrıcalıklardan yararlanmasını engeller. (Ödül vb.)	5	30
Diğer; Dışlayabilirler.....	-	-

40 yaş altı öğretmenlerin 33'ü mobbinge maruz kalma, 32'sinin işle ilgili düzenlemelerde sorunla karşılaşma, 30'u hak ettiği ödül vb. değeri görememe, 28'i görevde yükselememe, 10'u ise veli öğrenci ilişkilerinin yönetici tarafından bozulması gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktan kaygılanmaktadır. Burada tüm maddelerdeki uygulamalar mobbing uygulamasıdır ve hepsi öğretmenin yaptığı işi etkileyen önemli uygulamalardır.

Tablo 3.28: Öğrencilere Göre Yöneticilerin Farklı Sendika Üyesi Öğretmenlere Yaklaşımları

Yöneticiler kendilerinden farklı sendika üyesi öğretmenlere ne gibi ayrımcılık yapabilirler?		
	3.sınıf	4.sınıf
Öğretmenlerin ders programı, nöbet görevi, izin vb. durumlarında sorun çıkarabilirler	14	5
Öğretmenin yaptığı görevle ilgili haksız eleştirilerde bulunarak mobbing (işten soğutma) uygulayabilirler.	16	7
Öğretmenin veli ve öğrenci ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilirler.	10	6
Görevde yükselmesine engel olabilir.	10	4
Kendisiyle aynı sendikanın üyelerine sağladığı ayrıcalıklardan yararlanmasını engeller. (Ödül vb.)	9	6
Diğer; Dışlayabilirler.....	1	-

3. ve 4. sınıf öğrencileri en fazla mobbinge maruz kalma kaygısı taşımışlardır. 3. sınıf öğrencileri yine işle ilgili sıkıntı yaşama, görevde yükselememe, veli öğrenci ilişkilerinin bozulması ve hak ettiği ödül vb. değeri görememe kaygılarını taşımışlardır. 4. sınıf öğrencileri ise mobbingden sonra sırasıyla hak ettiği ödül ve değeri görememe, veli öğrenci ilişkilerinin etkilenmesi ile işle ilgili durumlarda sorunla karşılaşma kaygılarını taşımışlardır.

3.14.Öğretmen ve Öğrencilere Göre Eğitim Sendikalarının Var Olma Nedenleri

Tablo 3.29: Öğretmenlere Göre Eğitim Sendikalarının Var Olma Nedenleri

Eğitim iş kolundaki sendikalar neden var olmalıdır?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Sendikalar öğretmenlerin sosyal ve ekonomik durumlarının düzelmesine faydalı olabilirler.	11	34
Öğretmenlerin çalışma koşullarının düzeltilmesine faydalı olabilirler.	8	28
Özlük haklarının korunmasında, gözetilmesinde koruyucu ve takipçi olabilirler.	11	32
Katılımcı demokrasinin gelişimine katkı sağlayabilirler	8	23
Diğer;.....	-	-

Her iki gruptaki öğretmenlerin sendikaların neden var olması gerektiğine yanıtları sırasıyla sosyal ekonomik durumlarının düzelmesi, özlük haklarının korunması, çalışma koşullarının düzelmesinde ve katılımcı demokrasinin gelişiminde etkili olacağını düşündüğü için sendikaların var olması gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 3.30: Öğrencilerin Sendikalara İlişkin İhtiyaç Algısı

Öğretmen sendikalarına ihtiyaç neden kaynaklanmalıdır?		
	3.sınıf	4.sınıf
Sendikalar öğretmenlerin sosyal ve ekonomik durumlarının düzelmesine faydalı olabilirler.	10	6
Öğretmenlerin çalışma koşullarının düzeltilmesine faydalı olabilirler.	11	11
Özlük haklarının korunmasında, gözetilmesinde koruyucu ve takipçi olabilirler.	17	9
Katılımcı demokrasinin gelişimine katkı sağlayabilirler	8	3
Diğer;.....	-	-

3.sınıf öğrencileri, sendikalara ihtiyaç nedenlerini şu şekilde sıralamışlardır: Özlük haklarının korunması, çalışma koşullarının düzeltilmesi, ekonomik ve sosyal haklarının düzelmesi ve en son olarak sendikaların katılımcı demokrasiye katkıda bulunabileceği. 4. sınıf öğrencileri ise sendikalara ihtiyaç nedenlerini çalışma koşullarının düzelmesine faydalı olma, özlük haklarının korunması, ekonomik durumlarının düzelmesi ve katılımcı demokrasiye katkıda bulunması konuları şeklinde sıralamışlardır.

3.15. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendika Siyaset Algısı

Tablo 3.31: Öğretmenlerin Sendika Siyaset Algısı

Sendikalar siyasetten bağımsız olmalı mıdır?			
Sınıf	Evet	Hayır	Toplam
40 yaş üstü	10	5	15
40 yaş altı	38	15	53

Her iki gruptaki öğretmenlerin sendikaların siyasetten bağımsız olmaları gerektiğini düşündükleri görülmüştür.

Tablo 3.32: Öğrencilerin Sendika Siyaset Algısı

Sendikalar siyasetten bağımsız olmalı mıdır?			
Sınıf	Evet	Hayır	Toplam
3. Sınıf	25	3	28
4. Sınıf	16	0	16

3. ve 4. sınıf öğrencilerinin de sendikaların siyasetten bağımsız olmaları gerektiğini düşündükleri görülmüştür. Öğrenciler sendikaların siyasetten bağımsız

olmamaları durumunda sendikalı öğretmen olarak herhangi bir siyasi oluşumun üyesi biçiminde etiketlenme sorunuyla karşı karşıya gelebileceklerini belirtmişlerdir.

3.16. Öğretmenlerin Konfederasyon Algısı

Tablo 3.33: Öğretmenlerin Konfederasyon Algısı

Sizce memur konfederasyonları var olmalı mıdır?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Evet var olmalıdır. Çünkü...	12	36
Hayır var olmamalıdır .Çünkü....	3	17

Sadece öğretmenlere sorulan bu soruya her iki grupta, yüksek orandan konfederasyonların var olmaları gerektiği yanıtını vermişler ama nedenini açıklayamamışlardır.

3.17. Öğretmen ve Öğrencilerin Grev Hakkına İlişkin Görüşleri

Tablo 3.34: Öğretmenlerin Grev Hakkına İlişkin Görüşleri

Sizce öğretmenlere grev hakkı verilmeli midir?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Evet verilmelidir. Çünkü...	13	43
Hayır., verilmemelidir.Çünkü....	2	10

Her iki gruptaki öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu grev hakkının verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Nedenini ise gerektiğinde grev yaparak haklarının daha iyi savunulacağını düşünmeleridir. Hayır diyen 11 öğretmen neden belirtmemiş olup, 1 öğretmen ise öğrencilerin mağdur olabileceğini belirtmiştir.

Tablo 3.35: Öğrencilerin Grev Hakkına İlişkin Görüşleri

Sizce öğretmenlere grev hakkı verilmeli midir?		
	3.sınıf	4.sınıf
Evet verilmelidir. Çünkü...	17	10
Hayır, verilmemelidir.Çünkü....	7	2
Sınırlı olarak verilmelidir	4	4

Öğrenci grubundan 27 öğrenci verilmesi gerektiğini, 8 öğrenci sınırlı olarak verilmesi gerektiğini, 9 öğrenci ise verilmemesi gerektiği yanıtını vermiştir.

3.18. Öğrencilere Göre Grev Hakkının Olmasının Gerekçeleri

Tablo 3.36: Öğrencilere Göre Grev Hakkının Olmasının Gerekçeleri

Öğretmenlere neden grev hakkı verilmelidir?		
Grev hakkı verilmelidir diyenlerin gerekçeleri	3.sınıf	4.sınıf
Demokratik hak ve çıkar arayışı olduğundan dolayı	15	6
Kamu görevlilerinin tümünün devlet yaşamının gereği olan temel hizmetleri yerine getirmemesi	5	2
Ücret ve çalışma koşullarının düzeltilmesi amacıyla	3	2
Hepsi	3	4

Öğrencilerden 21'i grev hakkını demokratik hak ve çıkar arayışı olarak görmektedirler.

3.19. Öğrencilere Göre Grev Hakkının Verilmemesinin Gerekçeleri

Tablo 3.37: Öğrencilere Göre Grev Hakkının Verilmemesinin Gerekçeleri

Öğretmenlere neden grev hakkı verilmemelidir?		
Grev hakkı verilmemelidir diyenlerin gerekçeleri	3.sınıf	4.sınıf
Kamu hizmetlerinin süreklilik arz etmesinden dolayı	2	-
Kamu görevlilerine özgü olan iş güvencesi ortadan kalkabileceği için	-	-
Devlet otoritesinin zayıflaması söz konusu olduğu için	5	1
Memurların devlet adına iş görmesinden dolayı	-	1
Hepsi	-	-

3. sınıf öğrencilerinden 2'si kamu hizmetlerinin süreklilik arz etmesinden, 5'i ise devlet otoritesinin zayıflaması söz konusu olduğu için grev hakkı verilmemelidir diye belirtmişlerdir. 4. sınıf öğrencilerinden 1 öğrenci devlet otoritesinin sarsılması ve memurların devlet adına iş görenler olmasından dolayı grev hakkının verilmemesi gerektiğini düşünmektedir.

3.20. Öğretmen Ve Öğrencilere Göre Konfederasyonların Öğretmen Haklarını Savunma Derecesi

Tablo 3.38: Öğretmenlere Göre Konfederasyonların Öğretmen Haklarını Savunma Derecesi

Toplu görüşmelerde konfederasyonların öğretmenlerin hakkını yeterince savunduğunu düşünüyor musunuz?			
Yaş Grubu	Evet	Hayır	Toplam
40 yaş üstü	1	14	15
40 yaş altı	3	50	53

Toplu görüşmelerde sendikalar iş kolu bazında görüşme yapmazlar. Konfederasyon olarak görüşmelerde bulunurlar. Sendika üyesi olan ya da olmayan her yaş grubundaki öğretmenler, konfederasyonların öğretmenlerin hakkını yeterince savunmadığını düşünmektedirler.

Tablo 3.39: Öğrencilere Göre Konfederasyonların Öğretmen Haklarını Savunma Derecesi

Toplu görüşmelerde konfederasyonların öğretmenlerin hakkını yeterince savunduğunu düşünüyor musunuz?			
Sınıf	Evet	Hayır	Toplam
3. Sınıf	5	23	28
4. Sınıf	2	14	16

Öğrenciler, konfederasyonların toplu görüşmelerde öğretmen haklarını yeterince savunmadığını düşünmektedir.

3.21. Öğretmen Ve Öğrencilere Göre Sendikaların Faaliyetleri Algısı

Tablo 3.40: Öğretmenlere Göre Sendikaların Faaliyetleri Algısı

Sendikalar üyelerine ve diğer öğretmenlere yönelik tanıtıcı etkinlikler yapıyor mu?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Evet, yapıyor	3	10
Hayır,yapmıyor	10	23
Zaman zaman yapıyor	1	16
İhtiyaç duyulduğunda yapıyor	1	4

Her iki yaş grubundaki öğretmenler sendikaların kendilerine yönelik bir etkinlik yapmadığını düşünmektedir. 40 yaş üstü öğretmenlerin etkinliklerden haberdar olmaması ya da etkinliklere katılamadığından hayır demesi anlaşılır ancak genç yaş grubundaki 47'si sendikalı 6'sı sendikasız öğretmenlerin hayır yanıtını vermesi sendikaların yeterince etkinlik yapmadığı ya da etkinliklerini duyuramadığını göstermektedir.

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun ekonomik sıkıntılar nedeniyle kurs, etüt, ek ders ve özel ders gibi ek iş yaptıkları da bilinmektedir. Yüz yüze görüşmelerde öğretmenler haberdar oldukları birçok etkinliğe gitmediklerini gidemediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3.41: Öğrencilere Göre Sendikaların Faaliyetleri Algısı

Sendikalar eğitim fakültesi öğrencilerine yönelik tanıtıcı etkinlikler yapıyor mu?		
	3.sınıf	4.sınıf
Evet, yapıyor	-	-
Hayır, yapmıyor	20	-
Zaman zaman yapıyor	7	-
İhtiyaç duyulduğunda yapıyor	1	16

Öğretmen adayı olan eğitim fakültesi öğrencilerinin görüşleri alındığında öğrenciler, sendikaların kendileri için etkinlik yapmadığı düşüncesini taşıyor.

3.22. Öğretmen Ve Öğrencilere Göre Sendikaların Sorunları

Tablo 3.42: Öğretmenlere Göre Sendikaların Sorunları

Sizce eğitim iş kolundaki sendikalarının sorunları nelerdir?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Hükümetlerin eğitim sendikaları üzerindeki baskıları	11	38
Eğitim sendikalarının grev hakkı olmaması	6	15
Eğitim sendikalarının siyasi partilere yakınlığı	7	31
4688 sayılı kamu Sendikaları Kanununun sendikal mücadelede sendikaları işlevsiz kılması	2	2
Eğitim sendikalarının öğretmenler arasında önemsenmemesi	2	11
Diğer...(Hiç biri).....	1	-

Her iki gruptaki öğretmenler, sendikalarının sorunlarını öncelikle siyasi olarak görüyorlar. Öğretmenlere göre hükümetlerin sendikalara baskı yapması sendikaları işlevsizleştirmektedir. Öğretmenler sendikaların siyasi partilere yakınlığı nedeniyle siyasal partilerin uzantısı olarak görülmesine neden olduğunu düşünmektedirler. Yine öğretmenler, grev hakkını önemli bir sendikal hak olarak gördüklerini bu hakkı kullanamayan sendikalarının, sendikal anlamda öğretmenler üzerinde etkili olamadığı düşüncesindedir.

Her iki grupta öğretmenler tarafından sendikaların önemsenmediği düşüncesi sendikaların en önemli sorunlarından biri olarak düşünülmektedir. Görüşme yoluyla edinilen bilgilerde bu sorunun en büyük nedeni sendikaların sendikal örgütlülüğünden çıkmış siyasallaşmış kurumlar olduğu algısıdır. Sendika üyesi öğretmenler sendikalarına göre etiketlenmekten rahatsız olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.43: Öğrencilere Göre Sendikaların Sorunları

Sizce eğitim sendikalarının sorunları nelerdir?		
	3.sınıf	4.sınıf
Hükümetlerin eğitim sendikaları üzerindeki baskıları	14	6
Eğitim sendikalarının grev hakkı olmaması	3	1
Eğitim sendikalarının siyasi partilere yakınlığı	14	8
4688 sayılı kamu Sendikaları Kanununun sendikal mücadelede sendikaları işlevsiz kılması	-	2
Eğitim sendikalarının öğretmenler arasında önemsenmemesi	5	3
Diğer...(Hiçbiri).....	1	-

Öğrencilerin, sendikaların siyasallaşmasından dolayı öğretmenlerin hak ve çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuş örgütlenme olarak görülmediği, bu yüzden sendikalara ilginin olumsuz etkilendiği düşüncesini taşıdıkları görülmüştür.

3.23. Öğretmenlere Göre Sendika Hükümet İlişkisi

Tablo 3.44: Öğretmenlere Göre Sendika Hükümet İlişkisi

Sendikanızın hükümetlerle yakın ilişkiler içersinde hareket etmesi durumunda ne düşünürsünüz?		
	40 yaş üstü	40 yaş altı
İyi olur. Çünkü....	3	5
İyi olmaz. Çünkü....	11	41
Fikrim yok.	1	7

Her iki gruptaki öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun sendikalarının hükümetlerle yakın ilişkiler kurmasına olumsuz baktığı görülmüştür. Ancak bunun nedenini söylemekten kaçınmışlardır. Sadece 3 öğretmen işveren konumundaki hükümetle yakın ilişkiler kurmanın haklarını savunmada sıkıntı yaratacağını belirtmiştir.

3.24. Öğrencilere Göre Siyasi Partilerin Sendikal Sorunların Çözümüne Etkisi

Tablo 3.45: Öğrencilere Göre Siyasi Partilerin Sendikal Sorunların Çözümüne Etkisi

Siyasi partiler, sendikaların sorunlarının çözümünde etkili olabilirler mi?		
	3.sınıf	4.sınıf
Evet olabilirler.	6	2
Hayır olamazlar.	9	2
Kısmen olabilirler.	13	12

Öğrenciler siyasi partilerin sendikaların sorunlarına çözüm bulacağını düşünmektedir. Ancak sendikaların siyasallaşmalarını istememektedirler.

3.25. Öğretmen ve Öğrencilere Göre Sendikaların Beklentileri Karşılayamama Nedenleri

Tablo 3.46: Öğretmenlere Göre Sendikaların Beklentileri Karşılayamama Nedenleri

Sendikaların öğretmenlerin beklentilerine yanıt verememesinin nedeni sizce ne olabilir?		
	40 yaş üstü	40 yaş altı
Sendikaların gereği gibi örgütlenememiş olması	10	20
Öğretmen sendikalarının aralarında siyasi görüş ayrılıklarının olması nedeniyle birlikte hareket edememesi	7	40
Kamu makamlarının sendikalar karşısındaki olumsuz tutumları	5	14
4688 sayılı Kamu Sendikaları Kanununun sendikal mücadelede sendikaları işlevsiz kılması	6	9
Mevcut sendikaların yönetimlerinin gerektiği gibi haklarımızla ilgilenememesi	3	12
Üyelerin sendikal faaliyetlere gereği gibi destek vermemeleri	5	14
Diğer.Yanıt vermeyenler	2	-

40 yaş üstü öğretmenler sendikaların beklentilerine cevap verememesinin nedenlerini, sendikaların gereği gibi örgütlenememesi, sendikalar arasındaki siyasi görüş farklılıklarının olması ve 4688 sayılı Kamu Sendikaları Kanunun sendikaları işlevsizleştirmesi olarak sıralamaktadır.

40 yaş altı öğretmenler ise sendikaların beklentilerine cevap verememesinin nedenlerini, sendikalar arasındaki siyasi görüş farklılıklarının olması, sendikaların gereği gibi örgütlenememesi, üyelerin sendikal faaliyetlere gereği gibi destek vermemeleri, kamu makamlarının sendikalar karşısındaki olumsuz tutumları olarak ifade etmişlerdir.

Burada 40 yaş üstü öğretmenlerin sendikaların işlevsizliğinin nedenlerini mevcut kanuna bağlamakta olduklarını ve kanuna bağlı olarak sendikaların gereği gibi örgütlenememesini düşündükleri görülmektedir. Bu yaş grubu öğretmenlerin sendikal bilincinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3.47: Öğrencilere Göre Sendikaların Beklentileri Karşılayamama Nedenleri?

<i>Sendikaların öğretmenlerin beklentilerine yanıt verememesinin nedeni sizce ne olabilir?</i>		
	3.sınıf	4.sınıf
Sendikaların gereği gibi örgütlenememiş olması	4	5
Öğretmen sendikalarının aralarında siyasi görüş ayrılıklarının olması nedeniyle birlikte hareket edememesi	19	12
Kamu makamlarının sendikalar karşısındaki olumsuz tutumları	7	-
4688 sayılı kamu Sendikaları Kanununun sendikal mücadelede sendikaları işlevsiz kılması	-	-
Mevcut sendikaların yönetimlerinin gerektiği gibi haklarımızla ilgilenememesi	2	2
Diğer	2	-

Her iki öğrenci grubu da sendikaların beklentilere yanıt verememesinin nedenini, sendikalar arasındaki siyasi görüş farklılıklarından dolayı birlikte hareket edememesine bağlamaktadır.

3.26. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikaların Geleceğine İlişkin Düşünceleri

Tablo 3.48: Öğretmenlerin Sendikaların Geleceğine İlişkin Düşünceleri

Türkiye’deki öğretmen sendikacılığından ümitli misiniz?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Evet ümitliyim.	2	16
Hayır ümitsizim.	13	37

Her iki gruptaki öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sendikaların geleceğinden ümitli olmaması, öğretmenlerin sendikalara ilgisinin gerçekte çok az olduğunu göstermektedir. 40 yaş üstü öğretmenlerin %87’si , 40 yaş altı öğretmenlerin ise %70’inin sendikaların geleceğinden ümitli olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.49: Öğrencilerin Sendikaların Geleceğine İlişkin Düşünceleri

Türkiye’deki öğretmen sendikacılığından ümitli misiniz?		
	3.sınıf	4.sınıf
Evet ümitliyim.	9	4
Hayır ümitsizim.	17	12
Yanıt vermeyenler	2	-

3. sınıf öğrencilerinin %68’i , 4. sınıf öğrencilerin ise %75’inin sendikaların geleceğinden ümitli olmadığı görülmektedir. Her iki gruptaki öğrencilerin öğretmen olarak atandıklarında sendikalara ilgilerinin yeterince olmayacağı anlaşılmaktadır.

3.27. Öğretmen ve Öğrencilerin Sendikal Sorunların Çözümünde Siyasal Parti Tercihleri

Tablo 3.50: Öğretmenlerin Sendikal Sorunların Çözümünde Siyasal Parti Tercihleri

Hangi siyasi partiler öğretmenlerin veya öğretmen sendikalarının sorunlarının çözümünde etkili olabilirler? Neden?		
	40 yaş üstü	40 yaş ve altı
Milliyetçi muhafazakar partiler. Çünkü,.....	-	6
Sosyal Demokrat partiler. Çünkü,.....	6	12
Diğer partiler.	1	12
Hiçbiri	8	23

40 yaş üstü öğretmenlerden %53'ü, 40 yaş ve altı öğretmenlerin ise %43'ü siyasi partilerden hiç birinin öğretmenlerin ve öğretmen sendikalarının sorunlarının çözümünde etkili olamayacağını düşünmektedirler. 40 yaş üstü öğretmenlerden %41'i sosyal demokrat partilerin, %6'sı ise diğer partilerin sorunlarına çözüm olabileceğini düşünmektedir.

40 yaş ve altı öğretmenlerin %11'i milliyetçi muhafazakar partilerin, %23'ü sosyal demokrat partilerin, %23'ü ise diğer partilerin sorunlarına çözüm olabileceğini düşünmektedir.

Her iki grup açısından da değerlendirdiğimizde, öğretmenlerin büyük bir kısmı hiçbir siyasi parti ya da oluşumun, sorunlarına çözüm bulamayacağını düşünmektedirler. Siyasal partilerin sorunlarına çözüm bulabileceğini düşünenlerin ise çoğunluğu, sosyal demokrat partileri işaret etmektedirler. Ancak öğretmenlerin sendikal anlamda örgütlülüklerine baktığımızda ise milliyetçi ve muhafazakar siyasi partilere yakın olan sendikaları tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum çelişki gibi gözükse de aslında öğretmenlerin sendikalarını bilinçli olarak tercih etmediklerini gösterir.

Tablo 3.51: Öğrencilerin Sendikal Sorunların Çözümünde Siyasal Parti Tercihleri

Hangi siyasi partiler öğretmenlerin veya öğretmen sendikalarının çözümünde etkili olabilirler?Neden?		
	3.sınıf	4.sınıf
Milliyetçimuhafazakar partiler.Çünkü,.....	2	2
Sosyal Demokrat partiler. Çünkü,.....	5	5
Diğer partiler.	2	-
Hiçbiri	19	9

3. sınıf öğrencilerin %68'i, 4. sınıf öğrencilerinin ise %56'sı siyasi partilerden hiç birinin öğretmenlerin ve öğretmen sendikalarının sorunlarına çözümünde etkili olamayacağını düşünmektedirler.

SONUÇ

Öğretmenlerin sendikalaşma oranı her ne kadar diğer memur sendikalarına oranla daha fazla olsa da sendikalaşma oranı meslek itibarıyla düşüktür. Öğretmenler gelecek kuşakların şekillenmesinde belirleyici olan bir meslek grubudur. Bu anlamıyla öğretmenlerin mesleki ve sendikal örgütlülükleri demokratik katılım bilincinin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemlidir. Örgütlülüğe inanmayan, örgütlü olmaktan çekinen öğretmenler gelecekte her anlamda örgütsüz nesillerin oluşmasına neden olacaktır. Bu anlamıyla gerek devlet kurumları gerekse sendikalar, öğretmenlerin örgütlenmesini teşvik edici adımlar atmalıdır.

Öğretmenlerin resmi olarak %65,32'sinin sendikalı olduğu görülmektedir. Ancak öğretmenlerin nitel anlamda bu oranda örgütlü olmadığı, daha önce bu konuda yapılan çalışmaları destekler şekilde yapılan bu çalışmada da ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlerin, %10'unun öğretmen sendikalarından herhangi birinin ismini bilmediği, yine sendika üyesi olanlar da dâhil olmak üzere %30'unun öğretmen sendikalarının bağlı olduğu konfederasyonlardan hiçbirinin ismini bilmediği verilerden elde edilmiştir. Öğretmen adayları olan öğrencilerin %30'unun sendikalardan birinin ismini bilmediği, %75'inin ise konfederasyonlardan hiç birinin ismini bilmediği ortaya çıkmıştır. Buradan öğretmenlerin, sendika üyesi olsun ya da olmasın sendikaları yeterince tanımadığını ve muhtemel öğretmen olacak öğrencilerin sendikaları çok az tanıdığını anlıyoruz.

Sendika üyesi olanlar da dâhil olmak üzere 40 yaş ve altı öğretmenlerin %30'unun, 40 yaş üstü öğretmenlerin %20'sinin, öğrencilerin ise %39'unun sendikaları sivil toplum örgütü olarak görmediği ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin sivil toplum kuruluşu olarak görmediği doğal olarak amaçlarını benimsemediği, inanmadığı sendikaya üyeliğinin sayısal bir ifadede öte olamayacağı açıktır. Öğrencilerin % 55'i ise sendikal hakları temel hak ve hürriyetlerden görmemektedir.

Öğretmenlerin %57'si, öğrencilerin ise %84'ü sendikal hakları güvence altına alan sözleşmelerden birinin ismini yazamamıştır. Yazılı olarak verilen sözleşmelerden öğretmenlerin %25'i, öğrencilerin ise %41'i hiç hatırlamamıştır. Bu veriler öğretmenlerin ve gelecekteki öğretmen adaylarının sendikal haklar konusundaki bilinç düzeylerinin yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Sendika üyesi öğretmenlerin, sendika üyesi olma nedenlerine baktığımızda ancak %41'i sendikal anlamdaki beklentilerinden dolayı, üye oldukları görülmüştür. %59'u yani yarısından fazlası sendikal olmayan nedenlerden dolayı bir sendikaya üye olmuştur. Bu da öğretmenlerin sendikal kimliklerinin sayısal olarak var olduğunu göstermektedir.

Görevlerinde yükselme hedefi olan öğretmenlerin, ödüllendirilme beklentisiyle hükümetlere yakın sendikalara üye olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin %90'ı İl, İlçe Milli Eğitim ve okul yöneticiliğinde sendika üyeliğinin etkili olduğunu düşünmektedir. Bu durumda görevde yükselmek isteyen öğretmenler kendi sendikal kimliklerine uygun sendikalara değil hükümete yakın sendikalara üye olarak kendilerini ifade etmektedirler. Türkiye'de öğretmen sendikalarının, 1908'deki ilk örgütlenmelerinden bu güne kadar en büyük sıkıntılarından biri hükümetlere yakın olma ihtiyacıdır. Eğer hükümetlere yakın oluşumlar içerisinde iseniz sırtınız yere gelmez, yükselmek için çaba sarf etmeden kapılarınız açılır inancı birçok açıdan tehlikeli bir anlayış taşımaktadır.

Öncelikle bu durum sendikal hakların olmazsa olmazı, örgütlenme hakkının önünde engel teşkil etmektedir. Kişiler sendikal kimliklerine göre değil görevlerindeki yükselme hedeflerine göre örgütlenme içerisine girebilir. Hükümetlere yakın olmayan sendikaların örgütlenmelerini olumsuz anlamda etkiler.

İkincisi ise bu anlayış, mesleki anlamda gelecek kuşakların yetişmesinde rol model olan öğretmenlerin, etik dışı bir rol model içerisine girmelerine neden olabilir. Siyasi oluşumların bu konuda çok dikkatli olması gereklidir.

Üçüncüsü ise hükümetlere yakın olmayan sendikalardaki öğretmenlerin verimliliğini düşürmektedir. Ne yaparsam yapayım görevimde yükselemem anlayışı,

öğretmenlerin üretkenliğini düşürür, vizyonsuz bırakır. Ayrıca liyakat sahibi olmadan yönetici olanların da işlerinde ne derece başarılı olacağı şüpheli bir durumdur. Bu anlamıyla bir yandan görevine küsenler, bir yandan da hak etmedikleri görevlere yükselenler, hükümetlerin eğitim politikalarında başarısız olmalarına neden olabilir. Kuşkusuz eğitim politikaları sadece uygulandığı dönemleri değil gelecek dönemleri de etkiler.

Sendikalar hükümetlerle yakın ilişkilerde bulunurken, bazı üyelerinin kariyer beklentilerini gerçekleştirmeyi değil tüm üyelerinin ortak çıkarlarına uygun amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmalıdırlar. Sendikaların tüm üyelerine sağlayamadığı, belli bir gruba sağladığı olanaklar, gerek üyelerinin, gerekse üye olmayan diğer öğretmenlerin nazarında sendikaların güvenilirliğini azaltmaktadır. Bu da sendikaları uzun dönemde başarısız kılar. Sendikalar bu tip uygulamaların iş barışını da ortadan kaldıracığını hesap etmelidirler.

Öğretmenlerin sendikalardan beklentileri sorulduğunda ekonomik ve sosyal haklarının iyileştirilmesi, mesleki saygınlığının artırılması ve eğitim öğretim sorunlarına çözüm üretmesi konusunda çalışmalar yapması beklenmiştir. Gerek görev yapan öğretmenlerin gerekse henüz göreve başlamamış öğretmen adayı öğrencilerin mesleki saygınlıkla ilgili beklentileri düşündürücüdür. Mesleğe yeni başlayacak öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu Mesleki olarak kendine saygınlık duyulmadığını düşünen öğretmenlerin, mesleki motivasyonlarının ve buna bağlı olarak verimliliklerinin yeterli olacağı düşünülemez. Sendikalar bu konuda destekleyici çalışmalar yapmalıdırlar.

Sendikalar toplu pazarlık görüşmelerinde ekonomik ve sosyal haklar konusunda görüşmeler yapmaktadır. Türkiye’de memur sendikalarının üyelerinin ekonomik ve sosyal haklarını görüşmenin dışında başka bir hakkı yoktur. Yani sendikalar, toplu pazarlıkta eğitim öğretim sorunlarına ürettikleri çözüm önerilerini görüşemezler. Bu konularda hazırladıkları bültenleri Milli Eğitim Bakanlığı’na sunarlar. Ancak hazırladıkları bültenleri gerek üyelerine gerekse eğitim-öğretimin tüm paydaşlarına

yeterince duyuramadığı, yapılan çalışmalarda görülmektedir. Öğretmenlere, “sendikalar üyelerine yönelik etkinlikler yapıyor mu?” diye sorulduğunda sadece %19’u evet demiştir. Eğitim sendikalarının, diğer memur ya da işçi sendikalarından farklı bir yanı olduğu konusunda, aralarında işbirliği yapmaları gereklidir. Eğitim sendikaları sadece üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını değil, tüm toplumun çıkarlarını düşünmek zorunda olduğunu, işveren durumundaki hükümetlere ve tüm topluma anlatabilmeli buna uygun politikalar üretmelidirler.

Öğretmenlerin, sendikal kimliklerini belirleyen diğer etmenlerden birinin, mobbinge maruz kalma kaygısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler, yöneticilerinin, kendilerinden farklı sendikaya üye olan öğretmenlere çeşitli ayrımcılıklar yapacağını düşünmektedirler. Özellikle mesleki olarak, yaptıkları işle ilgili haksız eleştirilere maruz kalmaktan, ders programı, nöbet ve izin gibi durumlarda yöneticilerin, sorun çıkarmalarından korkmaktadırlar. Yine yaptıkları işle ilgili olarak hak ettikleri ödül ve takdirin yöneticiler tarafından engelleneceğini düşünmektedirler. En önemlisi ise yöneticilerin, kendilerinden farklı sendikaya üye olan öğretmenlerin, veli-öğrenci ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin, böylesi uygulamalara maruz kalmamak için yöneticileriyle aynı sendikaya üye olmayı tercih ettikleri ya da hiçbir sendikaya üye olmayarak kendilerini korumaya aldıkları görülmüştür. Bu durumda, sendikaların üyeleriyle ortak çıkar ve amaç ilişkisinin değil sadece sayısal bir ilişkisinden söz edilebilir. Ayrıca henüz göreve başlamamış öğretmen adayı öğrencilerinde bu şekilde düşünmesi gelecekte de bu sorunun devam edeceğini göstermektedir. Gerek hükümetlerin gerekse sendikaların bu tip uygulamaların önüne geçici önlemler alması gereklidir. Her şeyden önce öğretmenlerin bu uygulamalara maruz kalmamak için farklı bir sendikal kimlik göstermesi ya da sendikal olarak kimliksiz kalmayı tercih etmesi ciddi bir baskıdır. Yine öğretmenler arasında, yöneticinin yanında olan ve yöneticiye muhalif olan öğretmen, ayrımına neden olmakta, bu durum da okullarda iş barışını zedelemektedir.

Hükümetler yöneticileri seçerken liyakata bağlı kalarak, işin gereklerini yerine getirebilecek beceri ve donanımına sahip; önyargısız tutum ve davranışları sergileyebilecek kişileri seçmelidir. Zira baskı altında çalışan öğretmenlerin verimliliklerinden söz edilemez.

Sendikalar, yöneticilerin böylesi davranışlarını, örgütlenme hakkının engellenmesi olarak görmeli, buna göre tutum ve davranışlar geliştirmelidir. İster kendi sendikasına üye ister başka sendikalara üye olan yöneticilerin, böylesi tutum ve davranışları göstermelerine karşı önlemler almalıdırlar. Her şeyden önce kendi üyesi olan yöneticilerin bu tip yanlış tutum ve davranışlarının, sendikaları hakkında negatif algı yaratacağını unutmamalıdırlar.

Öğretmenler, sendikaların siyasallaştığını, siyasi partilere bağlı olarak politikalar geliştirdiğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin %56'sı, öğretmen adayı öğrencilerin %50'si sendikaların siyasi partilere yakınlığını, sorun olarak görüyorlar. Üye oldukları sendikaların herhangi bir siyasal parti ya da oluşumla yakın ilişkiler içerisinde olmaları durumunda kendilerinin de bu şekilde etiketlenmesinden rahatsız oluyorlar. Sendikalarının, öğretmenlerin sorunlarıyla, eğitim-öğretim sorunlarının çözümüne ön plana çıkmasını istiyorlar.

Tarihsel olarak baktığımızda; öğretmenler, ilk örgütlenmelerini kurdukları 1908'den beri, kendi sorunları dışında ülke sorunlarıyla da ilgilenmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin yenileşme hareketlerinde, Milli Mücadele'de, öğretmenlerin canları pahasına katkıları herkes tarafından bilinmektedir. Bu görev ve katkıları cumhuriyetin her döneminde siyasal kimlikleriyle devam etmiştir. Bunun bedelini öğretmenler 1971 ve 1980 darbelerinde ağır bir şekilde ödemişlerdir. Özellikle 1980 darbesi belli bir grubun siyasal kimliğini değil tüm siyasal kimlikleri hedef almıştır. Yani 1980 sonrası siyasal kimliksizleşme dönemi başlamıştır. Öğretmenler siyasal kimliklerin bir şekilde başlarına bela olacağını öğrenmişlerdir. Ayrıca 1990 sonrası ideolojilerin dünya üzerindeki

etkilerini yitirmesi de ayrı bir faktördür. Bu anlamıyla sendikaların daha dikkatli olmaları yeni döneme uygun politikalar geliştirmeleri gereklidir.

40 yaş üstü öğretmenlerin %73'ü, 40 yaş ve altı öğretmenlerin %71'i üye oldukları sendikaların hükümetlerle yakın ilişkiler içerisinde hareket etmesini istemiyorlar. Üye oldukları sendikaların hükümete yakın olması, kendileri için avantajlı bir durum olmasına rağmen, sendikalarının, hiçbir şekilde siyasallaşmasını istemiyorlar. Öğretmen adayı öğrencilerin ise sadece %25'i siyasal partilerin sendikal sorunların çözümünde etkili olabileceğini düşünüyor.

Öğretmenlerin ve öğretmen adayı öğrencilerin %70'i, sendikaların, beklentilerine yanıt vermemesinin en büyük nedeninin, aralarındaki siyasi görüş farklılıklarından dolayı, ortak hareket edememeleri olarak görmektedirler. Bu durum öğretmenlerde sendikal mücadeleye olan inancın ve güvenin sarsıldığını gösterir. Sendikalar, öğretmenlerin güvenini kazanmak için gerektiğinde siyasal görüş farklılıklarını bir kenara atarak ortak hareket etmenin yolunu bulmalıdır.

Sendikal haklardan biri olan grev hakkıyla ilgili olarak; 40 yaş üstü öğretmenlerin %87'si, 40 yaş ve altı öğretmenlerin ise %81'i grev hakkının verilmesini istiyorlar. Öğretmen adayı öğrencilerin %80'i grev hakkının verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bunun nedenini ise gerektiğinde grev hakkını kullanabilen öğretmenlerin haklarını daha iyi savunabileceği şeklinde açıklıyorlar. Türkiye'de genelde memur, özelde öğretmen sendikalarının, sendikal hakların üç temel hakkından biri olan grev hakkının olmaması sendikal mücadelenin ve örgütlenmenin gerekliliğine olan inancı zedeliyor. Türkiye'de 1990'lardan beri özellikle 2002 yılından itibaren memur sendikacılığıyla ilgili olumlu anlamda birçok düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu düzenlemelerin halen eksiklikler taşıdığı yapılan araştırmalardan anlaşıyor. Bu konudaki uzmanlardan Mesut Gülmez var olan yasaları örgütsüzlük kanunu olarak görmektedir.

40 yaş üstü öğretmenlerin %80'i, 40 yaş ve altı öğretmenlerin %68'i memur sendikaları konfederasyonlarının var olması gerektiğine inanıyor. Ancak her iki gruptaki öğretmenlerin %94'ü, öğretmen adayı öğrencilerin ise %84'ü konfederasyonların öğretmenlerin hakkını yeterince savunmadığını düşünüyor. Öğretmenlerin, konfederasyonların, kısıtlı olsa da toplu pazarlık görüşmelerinden olumlu sonuçlar alabileceğini düşünmekte olduklarını görüyoruz.

40 yaş üstü öğretmenlerin %87'si, 40 yaş ve altı öğretmenlerin %70'i, öğretmen adayı öğrencilerin ise yaklaşık %70'i öğretmen sendikacılığından ümitli olmadıklarını söylemişlerdir. Sendikalar öğretmen beklentilerine yönelik araştırmalar yaparak veya var olan araştırmalardan yararlanarak üyelerine yönelik yeni politikalar belirlemelidir.

Türkiye'de demokratik katılımın güçlü olmasını isteyen tüm paydaşların, özellikle siyasal partilerin, yargı ve yürütme organlarının sendikalara yönelik politikalarında daha farklı yaklaşımlar göstermesi gerekir. Dünyada, artık sendikalarla işverenlerin yani hükümetlerin karşı karşıya geldiği sendikal mücadele anlayışı değil karşılıklı diyalogun hâkim olduğu bir anlayış ön plana çıkmaktadır. Sendikalar eğitimin ve öğretmenlerin sorunlarına çözüm odaklı yaklaşmalı ve bu sorunlara yönelik projeler üretmelidir. Hükümetler ise sendikaların görüşlerini ve projelerini dikkate alarak, politikalarını belirlemelidir. Gelecek kuşaklara refah içerisinde, çağdaş ve demokratik bir ülke bırakmak için öğretmenlerin mesleklerini en iyi şekilde yapabilmelerini sağlamak gereklidir.

KAYNAKÇA

- 1739 Sayılı Milli Eğitim Kanunu:** “1739 Sayılı Milli Eğitim Kanunu”, **Resmi Gazete**, 24/6/1973, Tertip : 5, Cilt : 12 ,Sayı : 14574,s.5101-5113 (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>, 10 Şubat 2019
- 4688 Kamu Görevliler Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu:** “4688 Kamu Görevliler Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu”, **Resmi Gazete**, Tertip :5, Cilt :40, s.7997-8025 (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4688.pdf>, 10 Şubat 2019
- 6356 Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu :** “6356 Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu”, **Resmi Gazete**, 7/11/2012, Tertip : 5, Cilt :53 ,Sayı : 28460 ,s.11695-11728 (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6356.pdf>, 10 Ocak 2019
- 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu:** “657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu”, **Resmî Gazete**, 23/7/1965, Cilt : 4, Tertip : 5 ,Sayı : 12056 (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf> 10 Ocak 2019
- Administrator:** “Demokratik Öğretmen Mücadelesinde Eğitim Der ile 30 Yıl”, **Abece Dergisi**, Şubat 2019, (Çevrimiçi)
http://www.egitder.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=214:demokratik-ogretmen-mucadelesinde-et-der-le-30-yil,12 Nisan 2019
- Akyüz, Yahya:** **Türkiye ‘de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, Ankara, Doğan Basımevi, 1978

- Akyüz, Yahya: “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908 - 1918)”
Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
OTAM,Cilt:22, Sayı:22 s.1-50
- Akyüz, Yahya: **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2013**, Gözden geçirilmiş
24. Baskı, Ankara, Pegem Akademi Yayınları, Şubat 2013
- Altunya, Niyazi: ”Türkiye’de Memur Sendikacılığı; Eğitim-İş Örneği,
Uluslararası Sempozyum (13-14 Eylül 1990-Ankara)”,
Mülkiyeliler Vakfı Yayınları-10, Ankara – 1991, s.39-46
- Aşkın, Deniz: ”Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinde Medrese Eğitim Sistemi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Eğitimin Konjonktürel Boyutu”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2017, Sayfa: 977-995
- Baydar, Oya: “Türkiye’de Sendikacılık Hareketi”, **Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları**, İstanbul, 1998
- Benli, Mesut Hasan: “12 Eylül Mağdurlarına Müjde”, **Radikal Gazetesi**, 24 Ekim 2010, (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/turkiye/12-eyul-magduru-memurlara-mujde-1025276/> 01 Aralık 2018
- Boratav, Korkut: **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**,Gerçek Yayınevi, İstanbul,1998
- Cerev, Gökçe: Geçmişten Günümüze Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenme Mücadelesi”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 4(2), 2017 s. 203-216
- Cihan, Ahmet: **Osmanlı’da Eğitim**, İstanbul, 3F Yayınevi, 2007
- Çelik Şahin,
Hande: “Türkiye’de İşçi Sınıfının Gelişim Süreci ve Geçmişten Günümüze İşçi Hareketi”, Denizli, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 7, 2010, sayfa.21-30

- Çilek, Âdem:** "Türkiye’de Eğitim Sendikalarının Etkililiği", Doktora tezi, **Gazi Üniversitesi**, Ankara, Mayıs 2016
- Demir, Şerif :** "XIX. Yüzyıl Osmanlı Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişim", **Tarihin Peşinde –Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 13,2015, s. 435-447
- Eğitim Bir- Sen Tüzük:** "Sendikanın Amacı" **Eğitimciler Birliği Sendikası**,16 Şubat 2019, (Çevrimiçi) <https://www.ebs.org.tr/tuzugumuz>, 10 Mayıs 2019
- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası:** "Sendikanın Amaçları", **Eğitim-Sen Tüzük**, Ağustos 2014, (Çevrimiçi) egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2015/07/51040a5e4881afc_ek-2.pdf, 10 Mayıs 2019
- Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası Denizli Şubesi: Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası:** "Neden Eğitim-İş?" **Eğitim- İş Denizli Şubesi**, (Çevrimiçi) <http://egitimisdenizli.org.tr/neden-egitim-is/neden-egitim-is-34,05> Mayıs 2019
- Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası:** "Sendikanın Amaçları", **Eğitim-İş Tüzük**, 01 Temmuz 2012,(Çevrimiçi) http://www.egitimis.org.tr/www/bilgibelge/50dc80a384ef3_907516_egitimis_tuzuk.pdf, 10 Mayıs 2019
- Eraslan, Levent:** "Günümüz Öğretmen Sendikacılığının Değerlendirmesi", **21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, cilt: 1, sayı: 1 Bahar 2012, Yayıncı Türk Eğitim-Sen, s.59-72
- Eraslan, Levent:** "Türkiye’de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirmesi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Bahar 2012, Sayı 28, s.1-16
- Erkovan, Mustafa Kemal:** **Sendikacılık Tarihi ve Milliyetçi Toplumcu Sendikacılık** Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1974

- Fidan, Serdal;** ” Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:23, Sakarya, 2011, s.113-128
- Şahin, Kamil;**
- Çelik, Fikret:** “Sendika”, **Türk Dil Kurumu**, (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=SEND%C4%B0KA 05 Ekim 2018
- Genel Türkçe Sözlük:**
- Güler, Tahsin:** "Osmanlı'da Siyaset ve Bürokrasi İlişkilerinin Tarihi Seyri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2014, s3.11-336.
- Gülmez, Mesut:** “Bir Belge, Bir Yorum: 1909 Tatil-i Eşgal Yasası ve Grev”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı: 12, Kış 1980, s.50-64
- Gülmez, Mesut:** “Örgütlenme Örgütsüzlüğü Cephesinde Yeni Bir Şey yok! Olacağı da Yok!”, **DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası**, (Çevrimiçi) <http://calismatoplum.org/sayi37/gulmez.pdf>, 22 Haziran 2019
- Gündüz, Mustafa:** “Mustafa Kemal ve Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim ve Kültür Hayatına Abdullah Cevdet’in Etkileri”, **Akademik Araştırmalar İndeksi**, C.5, Sayı:1, s.1067-1088 (Çevrimiçi) <http://www.acarindex.com/turkish-studies-international-periodical-for-the-languages-literature-and-history-of-turkish-or-turkic/mustafa-kemal-ve-erken-cumhuriyet-donemi-egitim-ve-kultur-hayatina-abdullah-cevdet-in-etkileri-27080#.XRC3JugzBIU>, 15 Mart 2019
- Güneş, Hamza:** “Sendikal Haklar ve Ülkemizde Kamu Görevlileri Sendikacılığının Gelişimi”, Ankara, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Temmuz-Eylül 2013, s.62-79
- Güzel, M. Şehmus:** **Devlet- Ulus**, İstanbul, Alan Yayınları, 1. Basım, 1996

- Güzel, M. Şehmus:** **Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984**, İstanbul, İmge Yayınları, 2016
- Işıklı, Alparslan:** “Türkiye’de Memur Sendikacılığı, Uluslararası Sempozyum (13-14 Eylül 1990-Ankara)”, **Mülkiyeliler Vakfı Yayınları-10**, Ankara – 1991, s.1-7
- İnalcık, Halil:** **Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, 2011
- İnalcık, Halil:** **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600**, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, 2003
- İnan, M. Rauf:** **Mustafa Necati Kişiliği Ulusal Eğitime Bakışı Konuşma ve Anıları**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1980
- İnceoğlu, Engin:** “Türkiye’de 1960 Sonrası Öğretmen Sendikacılığı”, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2010
- İnternet Haber Eğitim:** “Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk Öğretmen Açığı Sayısını Açıkladı”, **İnternet Haber**, (Çevrimiçi), www.internethaber.com/milli-egitim-bakani-ziya-selcuk-ogretme-acigi-sayisini-acikladi-2020615h.htm 10 Mayıs 2019
- Kamu Görevlileri İstatistikleri:** “Kamu Görevlileri Sendikal İstatistikler” **Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı**, (Çevrimiçi) <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikler/kamu-gorevlileri-sendika>, 10 Mayıs 2019
- Kansu, Aykut:** **1908 Devrimi**, Çev. Ayda Erbal, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002

- Karaman, Hatice** “Türkiye’deki Eğitim Sendikalarına Yönelik Bir İnceleme: Amaçlar, Beklentiler ve Sorunlar”, **Sakarya University Journal of Education**, 6/2 (Ağustos/August 2016) s.123 -140.
- Güneş; Erdoğan, Çetin:** **Karaömerlioğlu, Asım:** **Orda Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006
- Keskin, Birol:** “Türkiye’de 1960-1971 Dönemi Öğretmen Örgütlenmesi”, KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, Trabzon, 2014, s.48
- Kılavuz, Nuran;** “Milli Mücadele Döneminde Maarif Kongresi ve 1. TBMM’nin Eğitim-Öğretim Hakkındaki Görüşleri”, **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı: 2, 2011, s.353-378
- Tanık, İbrahim Halil:** **TÖS Antiempyralist Bir Öğretmen Örgütü**, 1. Basım, İstanbul, Kaynak yay., 2012
- Koç, Yıldırım:** **Tös Tarihi Belgelerle**, 2.Baskı, Bursa, Kuzgun Kitap, 2015
- Koç, Yıldırım:** **Sendikacılık Tarihi**, Türk-İş Eğitim Yay. No.1, Ankara, 1998
- Koç, Yıldırım:** **Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi**, İstanbul, Kaynak Yayınları,2003
- Koç, Yıldırım:** **Türkiye’de Sendikalaşma Hakkı ve Sendikaların İşleyişi**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014
- Kodaman, Bayram:** **Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi**, Ankara, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991
- Kömür, Erol:** **Osmanlı Devleti Enderun Mektebi’nde Eğitim Sistemi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri**, İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2010

- Köybaşı, Fatma;** “Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenmeye İlişkin Görüşleri”,
Uğurlu, Celal Teyyar; **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2016 9/3, s.101-123
Arslan,Cihat:
Mahiroğulları, Adnan: **Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık**, Ekin Yayınları, Bursa, Genişletilmiş 2.Baskı,2013
Metinsoy, Murat: **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Gündelik Yaşamda Devlet ve Toplum**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016
Ortaylı, İlber: “Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu” **Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Basım, 2015, s.421-463
Ökçün, A. Gündüz: **Tatil-i Eşgal Kanunu Belgeler Yorum**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 503, 1982
Özmen, Özlem: “Türk Sendikacılığında İşçi ve Memur Ayrımı; Uluslararası Belgeler ve Ülke Uygulamaları Çerçevesinde Değerlendirme”, Uzmanlık Tezi, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2014
Pustu, Yunus: “Nizamnamelere göre II. Meşrutiyet Döneminde Muallim Örgütlenmeleri (1908-1919)”, **Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, Cilt:34,Sayı: 98,2018 s.1-40
Quataert, Donald: **Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü**, Çev. Tansel Güney, İstanbul, İletişim Yay., 2011
Quatert, Donald; **Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine İşçiler**
Zürichler, Eric **1839-1950**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016
Jan:

- Radikal Haber:** “Türkiye 110 yılda 56 Büyük Deprem Yaşadı” **Radikal Gazetesi**, 24 Mayıs 2014, (Çevrimiçi)
<http://www.radikal.com.tr/turkiye/turkiye-110-yilda-56-buyuk-deprem-yasadi-1193718>, 23 Haziran 2019
- Seyitdanlioğlu, Mehmet:** “Divan-ı Hümayun’dan Meclis-i Mebusan’a Osmanlı İmparatorluğunda Yasama”, **Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Basım, 2015, s.371-387
- Sülker, Kemal:** **Türkiye Sendikacılık Tarihi**, İstanbul, Tüstav İktisadi İşletmesi, 2004
- Talas, Cahit;** **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (3 Cilt)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998
- Baydar, Oya;**
- Dereli, Toker:** Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler”,
- Tekeli, İhan:** **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 2, İstanbul, İletişim yayınları, 1985, s.457
- Toprak, Zafer:** **Türkiye’de İşçi Sınıfı 1908-1946**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016
- Toprak, Zafer:** “1909 Tatil-i Eşgal Kanunu Üzerine”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, Sayı: 13, Bahar 1981, s.141-156
- Tuncay, Mete:** **Beynelminel İşçiler İttihadı Mütareke İstanbul’unda Rum Ağırlıklı Bir İşçi Örgütü ve TKP ile İlişkileri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016
- Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası:** “Sendikanın Amacı”, **Türk Eğitim Sen Tüzük**, 19 Şubat 2014, (Çevrimiçi)
https://www.turkegitimsen.org.tr/mevzuat_liste.php?Id=29, 10 Mayıs 2019

Yıldırım, İhsan Sabri:

“Türkiye’de Sendikalaşma Sürecinde Öğretmen Sendikaları ve Siyasetle İlişkisi”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya

Yurdakul, İlhami:

Osmanlı İlmîye Merkez Teşkilatı’nda Reform (1826-1876), İstanbul, İletişim Yayınları, 2008

Zürcher, Erik Jan:

Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, Çev. Yasemin Saner Gönen, İstanbul, İletişim Yayınları, 18.Baskı, 2004